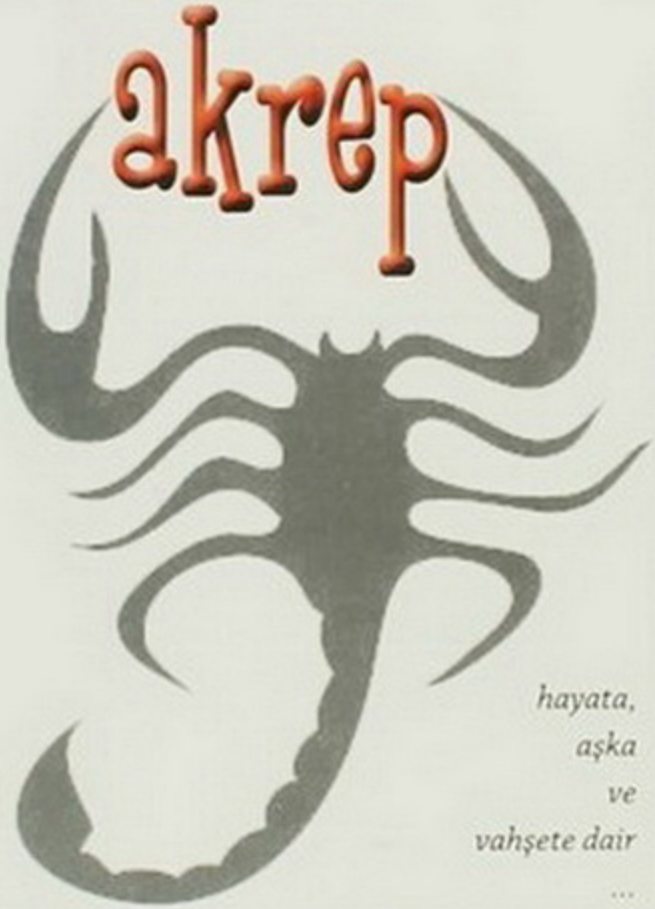
EŞBER YAĞMURDERELİ

akrep

hayata,
aşka
ve
vahşete dair
...

Kibele

EŞBER YAĞMURDERELİ / *AKREP*

Yüzyıllardır bu topraklar üstünde
Akrep'in kıskacında hayatları yarım kalan
ya da eksik yaşanan o güzel insanların
sevgili anısına...

Bu kitaptaki oyunun
Fikir ve Sanat Eserleri Yasası'ndan
ve yasalardan kaynaklanan tüm hakları
eser sahibine aittir.
Yayınlanan oyunların sahnelenmesi, oyananması
herhangi amaçla oyunlardan yararlanılması
ancak eser sahibinin iznine bağlı olduğundan,
bu eserle ilgilenecek kişi, kurum ve kuruluşların
yazarına doğrudan (veya yayınevimiz araçılığı ile)
başvurmaları zorunludur.

ISBN: 975-8909-00-2
1. Baskı Mitos Boyut/Ekim 1997
2. Basım Kibele Kitap / 0216 326 97 89
Baskıya Hazırlık: Renk Ajans / 0212 516 29 84
Baskı: Zafer Matbası / 0212 512 16 88
Cilt: Derya Mücellit
Baskı Tarihi: Mart - 2004 / İSTANBUL

EŞBER YAĞMURDERELİ

AKREP
(Hayata, Aşka ve Vahşete Dair)

KİBELE KİTAP

KİŞİLER:

ÇAYCI
1. MAHKÛM
GARDİYANLAR
2. MAHKÛM
YARGIÇ
SAVCI
DOKTOR
MÜBAŞİR

I. BÖLÜM

1. SAHNE

Sinop Kalesi — 7 Haziran 1982
(Kale ve Mahkûma Dair)

(Yanyana dizili, demir parmaklıklı sekiz dar hücreden oluşan Sinop Kalesi "İdam Hücreleri" bölümü. İdam hücrelerinde bütünüyle bir ölüm sessizliği egemendir. Genel görünümden hücreler bölümünün küf kokulu, nemli havası anlaşılmaktadır. 1. Mahkûm, sahnenin girişine göre en sondaki 8. hücrede bulunmaktadır. Hücre kapısı konumunda bulunan parmaklığın tam karşısına düşen boşlukta, önü bir perde ile kapalı tuvalet mahkûmun sigara izmaritlerini attığı kiloluk bir teneke konserve kutusu durmaktadır. Gözleri görmeyen 1. Mahkûm, hücre içinde, sigara dudağında ağır ağır volta atarken, hücresinde dolaşmakta olan bir lağım faresini hissederek irkilir.)

1. MAHKÛM (Korkuyla karışık bir espriyle kendikendine konuşur gibi) Ne gezinip duruyorsun ulan hücremde? Burası lağımdan daha mı temiz? Çok istiyorsan gel, yer değiştirelim. Bu kadar yıldır buradayım. Tanrının bir canlısını yanıma sokmuyorlar. Buraya geldiğini duysalar, benden önce seni asarlar. Şu tuvaletin deliğini de senin yüzünden tıkayacaklar. Sonunda kendi pisliğimizde boğulacağız. *(Önce yatağının üstüne bir süre oturur, sonra kalkar, üç adımlık hücre boyunca voltasına başlar ye-*

niden. Bir süre voltaya devam ettikten sonra döner, tekrar yatağın kenarına oturur, sigarasını tazeler. Sigarası dudağında bir şarkı mırıldanır. Yastığının altına elini sokarak oradan bir mektup ve telgraf demeti çıkarır. Bir süre telgraf ve mektup zarflarını parmaklarıyla yoklayarak elden geçirir. Mektupları elleriyle tasnif eder) Şu zarflarını ağzı açık. Demek ki, bunlar diğer cezaevlerinden bana gönderilenler. Kim bilir ne dramlar vardır bunların içinde. Onca acı, özlem ve umut bu mektuplara sığar mı? Şu mektuplar bana dışarıdan postalananlar. Zarfların ağızları okunup incelenmeden önce düzgünce kesilip açılmış olanlar. Yüksel'in gönderdikleri de bunların içinde mi? Tek mektup mu yoksa birden fazla mı? Ölmeden önce son mektuplarından birini de bana mı yazmıştı acaba? Yazdıkları da konuşmaları kadar güzel miydi? Yakalanmadan önceki günün gecesiydi; elinde ince belli çay bardağı. Eliot okumuştun bana: "Ayların en zalimi Nisan'dır." 'Öldüğünde, aylardan belki de Nisan'dı? "April is the crielist month of the year". Bu şiiri okurken, dönüp, "Ne yazık ki kemanım yok elimde, Beethoven'in Romans'ını mırıldanır mısın bana" demiştin, mırıldanmıştım. Kemanın yoktu, ama seni öldürecek olan bomba elindeydi. Öldüğünde sen, neyi mırıldanıyordun acaba? Şiir mi yoksa bir şarkı mı? Tarihi yüklenenler, ancak şiir ile, şarkı ile mi taşıyabilirler bu ağır yükü?... *(Uzaktan Çaycı'nın bir Sinop türküsü söyleyen sesi, Beethoven'in Romans'ını böler.)*

Yine yeşillendi fındık dalları
Acep ne olacak mahkûm halleri

(1. Mahkûm, Çaycı'nın sesini duyunca sevinçle sigarasını tazeler ve Çaycı'yı beklemeye başlar. Çaycı elindeki çay tepsisiyle sahneye girer. 1. Mahkûm'un hücre kapısı önüne gelir ve tepsiden bir bardak çay alarak kapı parmaklıklarının arasından 1. Mahkûm'a uzatır.)

ÇAYCI Çayını getirdim hocam, soğutma.

1. MAHKÛM Eee, nasıl gidiyor, asayiş berkemal mi kalede? Sen de olmasan, şu farelerden başka beni ziyaret eden olmayacak. Gardiyanlar ziyaretçiden sayılmaz zaten. Sanki ağızlan var, dilleri yok adamların. Hep sağır, dilsizleri mi seçip gönderiyorlar, bana yemek getirsinler diye?

ÇAYCI Biliyorsun, bu cezaevinde seninle konuşmak yasak. Geçende hamama gittiğinizde birisi sana, "Merhaba," demiş. Alıp kapı altına götürüp, ezmişler. Adamı sana "merhaba" dediğine, diyeceğine pişman etmişler.

1. MAHKÛM Dışarılardan önemli bir haber var mı?

ÇAYCI Hocam yok. Önceki gelişimde söyledim ya! Daha üç saat bile olmadı... Dün gazeteler yazdıydı. Sabah da söylediydim. Yine birkaç mahkûmun idamı onaylanmış Danışma Meclisi'nde. Adamın biri kolundaki bilezikleri için kaynanasını kesmiş. *(Çaycı bir süre duralar, belirsiz bir yöne bakar, sonra 1. Mahkûm 'a döner, sıkıntıyla devam eder)* Benim de cezamı onayladılar. Ceza, yaş küçüklüğünden 12 yıla düştü. Kaç senedir sübyan koğuşundayım... Neyse ki az kaldı.

1. MAHKÛM Geçmiş olsun.

(İkisi de hüzünlü bir suskunluğa girerler. Çaycı çekingen sorar.)

ÇAYCI Peki, ya senin durumundan bir haber var mı?

1. MAHKÛM Sen ne kadar biliyorsun, ben de o kadar.

Kaç yıldır şu hücredeyim...

ÇAYCI Sahi hocam, kaç yıl oldu?

1. MAHKÛM İlk karşılaştığımızda söylemiştim. Öncesini saymazsak, sen burada benden iki ay kıdemlisin.

ÇAYCI Demek ki üç yılı geçmiş.

MAHKÛM Yazıyla, kışıyla, baharıyla, güzüyle tam üç yıl... Bu kaç ay, kaç hafta, kaç gün eder bir düşünsene? Buraya getirildiğimden bu yana daha ziyaretçilerimin bir tekiyle bile görüştürülmedim. Karımı, çocuğumu burada henüz bir kez olsun görmedim. Oğlum da benim mahpusluğumla birlikte büyüyor. Ben içeri düştükten yirmi gün sonra doğmuştu, düşün bak şimdi kaç yaşında. *(Mektup destesini göstererek)* Şunlarda ne yazıyor, sevdiklerim öldüler mi, kaldılar mı, hiçbir haberim yok.

ÇAYCI Neyse, ben işime bakayım. Sen de çocuk mocuk deyip çayını soğutma.

1. MAHKÛM *(Parmaklığın arasından mektup destesini* uzatır) Şunlara bir baksana, nerelerden geliyor, kim göndermiş?

ÇAYCI *(Tedirgin)* Çok konuştuk. Burada çok oyalandım, gitmem lazım. Gözlüyorlar. Seninle sohbet ettiğimi görürlerse, çaycılıktan olurum. Hiç olmazsa kalede olup bitenleri anlatıyorum sana. Bu da az şey sayılmaz. Çok uzadı, hemen gideyim. Bir dahaki sefere.

1. MAHKÛM *(Israrla)* Hiç olmazsa adreslerine bak, nereden, kimden geldiğini bileyim mektupların. O da yeter.

ÇAYCI Hocam, vallah sen benim başımı da yakacaksın, infazımı da. Soruşturma falan mühim değil, beni çaycılıktan da edeceksin.

1. MAHKÛM Tamam, tamam. Kusura bakma, hadi...

(1. Mahkûm, hüzünle boş çay bardağını kapı parmak-

lıkları arasından Çaycı'ya uzatır, döner, yatağına yönelir. Çaycı çıkışa doğru birkaç adım attıktan sonra etrafını, özellikle de sahne çıkışını dikkatle gözetledikten sonra döner, hücre kapısına gelir.)

ÇAYCI *(Alçak sesle)* Hocam.

1. MAHKÛM *(Umutla geri döner)* Evet.

ÇAYCI Uzat şu mektupları, kimse görmeden bir bakalım.

1. MAHKÛM *(Mektupları Çaycı'ya uzatırken)* Sağ ol, sağ ol...

ÇAYCI *(Mektup destesini alır, alelacele gözden geçirmeye başlar)* Hocam, bunların bir çoğunun üzerindeki pullar sökülmüş. Nereden geldikleri belli değil.

1. MAHKÛM Pullu olan zarflar cezaevlerinden gelen mektuplar. Şimdilik onları geç. Pulsuz olanlara bak sen. Onlar belki de oğlumdan haber taşıyorlar. *(Çaycı pulsuz mektupları elden geçirir. Heceler, yazılanları sökmeye çalışır. Okudukları, 1. Mahkûm'u memnun etmemiştir. Düş kırıklığı içindedir.)* Zarfların şöyle içlerine bir bak, kâğıda çizilmiş bir çocuk eli falan var mı? Oğlumun eli... Şimdi ana okuluna gidiyor olmalı. Belki de elini bir kâğıda çizip bana bir anı bırakmak istemiştir. Belki de... Ne bileyim... Hiç...

ÇAYCI Çizse ne olur? Kâğıda çizilmiş bir çocuk elini ben nasıl anlatırım?

1. MAHKÛM Daha baba değilsin de ondan mı? *(Ayak sesi.)*

ÇAYCI *(Gözü çıkış yerinde)* Hocam, bırak beni gideyim artık!... Zaten anlamam ben böyle ince muhabbetlerden.

1. MAHKÛM Sen bir daha bak! Aslında bulsan ne olur? Doğru... Anlatmakla olacak iş değil bu, görmek lazım. Bir insan bir başka insana neyi anlatabilir. Yaşamak gerekir. *(Çıkarıp bir sigara uzatır. Çaycı sigarayı alıp yakar. Sık soluklarla sigarasını te-*

dirgin içer. Mektupları karıştırmaya devam eder, aradığını bulamamıştır. Çaycı, mektup demetini acele ile bir düzene koyduktan sonra, onları 1. Mahkûm'a kapı parmaklıkları arasından uzatır.)

ÇAYCI Sen şimdilik al bunları, gelecek sefere daha iyi bakarım.

1. MAHKÛM Tamam, öyle olsun. Zaten benim aradığım da o değil. *(Daha çok kendi kendisiyle konuşur gibi)* O mektup, o mektup benim aradığım, o... Tarihi, sevdayı, umudu yaşamda ne varsa içinde gizleyen... *(Çıkış yerindeki ağır demir kapının gürültüyle açıldığı duyulur. Çaycı, mektup demetini kapı parmaklıkları arasına koyarak hızla çıkış tarafına yönelir ve sahneden çıkar. Çok kısa bir süre sonra Çaycı'nın sahneyi terk ettiği çıkış yerinden, elindeki yemek karavanası ile bir Gardiyan görünür. Ağır adımlarla loş hücrelerin önünden geçer ve 1. Mahkûm'un hücresine yönelir. İlgisizdir, zira sürekli tekrarladığı bir işi alışkın davranışlarla sürdürmektedir.*

1. Mahkûm'un hücre kapısı önünde durur ve karavananın içinden çıkardığı kepçeyi önce karavananın kenarına vurarak temizler, daha sonra da onunla hücre kapısına vurur. 1. Mahkûm kapının altındaki aralıktan boş bir tabağı koridora sürer. Gardiyan yemeği tabağa koyar ve tabağı ayağıyla yine aynı aralıktan hücrenin içine iter. Tam dönüp gideceği sırada, hücre duvarındaki bir şey gözüne takılır. Karavanayı yan tarafa iterek kapı anahtarlarını çıkarır, uygun olanını araştırmaya başlar. Doğrulur. Hücre kapısını açar. Olup biteni seslerinden izleyen 1. Mahkum, günlük yaşamı içinde yeri olmayan bu gelişmeden dolayı şaşkındır. Gardiyanın Çaycı'yla konuştuğunu gördüğünü ve bu nedenle kendisini cezalandıracağını sanmaktadır. Gardiyan birkaç kez daha kepçeyi gürültüyle karava-

nanın kenarına vurduktan sonra açık kapıdan içeri girer. 1. Mahkûm, irade dışı bir savunma refleksi ile tuvalet boşluğuna doğru geriler. Gardiyan, elindeki kepçe ile tam 1. Mahkûm'un başı hizasından, neredeyse saçlarını sıyırırcasına duvardaki bir şeye vurur. 1. Mahkûm dehşetle irkilir. 1. Mahkûm 'un duyduğu korku ve dehşet, şimdi nedenini anlamadığı bir olayın şaşkınlığına dönmüştür. Gardiyan yine aynı davranışlarla dışarıya çıkar ve kapıyı kilitler. 1. Mahkûm hızla kapıya yaklaşır ve koridor boşluğuna doğru bağırır.)

1. MAHKÛM Neydi o, ne yaptın?

GARDİYAN *(Gardiyan ilgisiz adımlarla çıkışa doğru yürürken, başını çevirmeden konuşur)* Akrep...

1. MAHKÛM *(Korku ve dehşetle)* Ne yaptın? Öldürdün mü?...

(Gardiyan, bu soruya yanıt vermeksizin aynı kayıtsızlıkla çıkar. 1. Mahkûm endişe ve korkuyla hücre kapısından geri döner, birkaç adım atar, yine döner, tedirginlikle üstünü başını yoklar yatağına oturur. Tekrar kalkar, gelir, kapı parmaklıklarına yaslanır. Durur, bir süre sonra yatağına yönelir, tedirgin oturur, tekrar kalkar, ellerini pantolonunun, gömleğinin içine sokarak araştırır, iç çamaşırları bedenine sürtündükçe huylanmaktadır. Kapı parmaklıklarına tekrar yaslanır, elleriyle parmaklıkları sıkıca kavrar, kırıp çıkmak ister gibi demirleri zorlar. Çaresiz geri döner, bağırmak ister, sonra vazgeçer. Davranışları giderek ağırlaşır. Çaresiz, yatağına oturur, elleri yana düşer, ıslıkla bir şeyler çalmak ister, beceremez. Ağır hareketlerle bir sigara yakar.)

2. SAHNE

Sinop Kalesi — 7 Haziran 1982
(Gayret ve Vahşete Dair)

(Sinop Kalesi'nde gece. Kullanılmayan hücreler düşük voltajlı elektrik ampulleriyle aydınlanmaktadır. 1. Mahkûm'un hücresinde ise, daha güçlü bir ampul yanmaktadır. Derin ve kasvetli bir sessizlik geceye egemendir. Sessizliği bozan tek şey, gece devriyelerinin düzenli ayak sesleridir. Devriyelerin ayak sesleri hücrelerin üst bölümünden, yukarıdan gelmektedir.
1. Mahkûm hücresinde, yatağının ayak ucunda oturmaktadır. Sırtını bitişik hücrenin duvarına dayamış, sağ omuzuyla ise hücre parmaklıklarına yaslanmaktadır. Dingin düşünmekte ve sigarasını İçmektedir. Bir süre bu durumda sigarasını içtikten sonra ağır hareketlerle kalkar, ayağı ile yoklayarak köşede duran ve küllük olarak kullandığı konserve kutusunu bulur ve biten sigarasını parmaklıklara bastırıp söndürdükten sonra izmariti kutuya atar. Ağır ağır üç adımlık voltasına başlar. Bir süre voltasını bu durumda sürdürüp gelir, eski yerine oturur. Bir sigara daha yakar. Sigarayı parmakları arasında gezdirerek, düşünceli, oyalanır. Sahne dışındaki demir kapı gürültüyle açılır. 1. Mahkûm oturduğu yerde hafifçe doğrularak sesleri dinler. Gece nöbetçisi iki Gardiyan, olağan gece denetimlerini yapmak üzere gelmektedirler. Sessizce sahneye girerler. 1. Mahkum, duvara dayayıp üstüne yaslandığı baş yastığını eliyle düzeltir, yaslanır, eski halini alır. Gardiyanlar alışık adımlarla boş hücreleri geçerek 1. Mahkûm'un hücresine yaklaşır, 1. Mah-

kûm'u görebilecekleri konumda, en uygu
süre durur ve aynı ezberlenmiş bakışla ba
ra geri dönerler. Sessizce sahneyi terk edecek, agır demir kapı bildik gürültüyle kapanır.
I. Mahkûm bir süre daha ilgisiz ama düşünceli oturmasını sürdürüp kalkar, sigarasını ağzının sağ kenarına koyarak volta atar. Sonra döner, kapıya yaklaşır, aynı düzenlilik içinde sigarasını parmaklık demirinde söndürerek yukarıdan konserve kutusuna bırakır. Eski yerine oturup bağdaş kurar. Eğilir, yatağın altından bir bisküvi kutusu çıkarır. Bu kutu kap kaçağını, ufak tefek eşyalarını doldurduğu kutudur. Eliyle kutunun içini bir sure karıştırdıktan sonra kutunun dibinden bir poşet çıkarır. Kutuyu eski yerine, yatağın altına iter. Kutudan çıkardığı poşeti yatağın üstüne boşaltır. Poşetten yazılı, katlanmış kâğıtlarla boş yazı kâğıtları çıkar. Yazıtı kâğıtları itina ile düzeltip iç içe koyduktan sonra, tekrar poşete düzenli biçimde yerleştirir. Boş kâğıtlar arasından birini çeker, sonra sırtını yasladığı yastığın kılıfı arasına elini sokarak yerleştirdiği yerden bir kalemi çıkarır. Kalemi kâğıdın arasına düzgünce yerleştirip, kalemin etrafına sıkıca sarar. Sonra kalemi kâğıdın arasından, sıkıştırıldığı yerden zorlanarak çekip çıkarır. Bir sigara çapından biraz daha kalınca hale gelmiş olan kâğıdı dizinin üzerinde iyice ezerek düzgün hale getirir. Kâğıdı kaldırıp parmakları arasında bir kez daha sıkıştırıp düzeltir. Kâğıt böylece satır genişliğinde katlanmış duruma gelmiştir. Eğilir, yatağın altındaki bisküvi kutusunun karton kapağını alır. Kartonu dizinin üzerine yerleştirdikten sonra katlanmış kâğıdı onun üstüne koyup, elindeki kalemle oynayarak düşünmeye başlar, sonra kalemle sol elinin baş parmağının tırnağı üzerine birkaç çizik atar ve kalemin yazıp yazmadığını anlamak için tırna-

ğını yalar, kalemin yazacağına ikna olmuştur. Yatağın üzerindeki sigara paketinden bir sigara çıkarır ve yakar. Sigarayı dudağının kenarına yerleştirir. Bir süre daha düşünür ve yazmaya koyulur. Yazdığı her satır sonrasında katlanmış kâğıdın bir katını açmakta ve böylece satırları birbirine karıştırmamaktadır. Duralayarak düşünmekte, sigarasını içmekte ve yazmayı sürdürmektedir: Bir süre sonra yazdığı sayfayı bitirir. Bir sigara daha yakar, yerinden kalkar, sigarasını dudağına yerleştirdikten sonra voltaya koyulur. Son derece keyiflenmiştir. Yazdıkları onu hoşnut etmektedir. Hafiften bir şarkı tutturur. Belli bir süre sonra döner, yerine oturur ve aynı biçimde katladığı ikinci kâğıda da yazmaya koyulur. Keyifli hali sürmektedir.

Gece ilerlemiştir. Birden ağır kapının yine gürültüyle açıldığı duyulur. Birbirine karışan insan haykırışlarının, feryatlarının ve küfürlerin değişik tonlardaki gürültüsü tüm hücreler bölümünü kaplar. Sesler giderek sahnenin çıkış boşluğu derinliğinde yoğunlaşır. Bir itiş kakışın hengâmesi tüm sessizliği doldurmaktadır. Sesler giderek daha da netleşir. Çıkış boşluğunun derinliğinde yere yatırılan insan bedenlerinin tok sesi iyice ayrımsanır. Bir süre sonra da ayak tabanlarına indirilen sopaların sesine denk düşen ve aynı ritme uyan insan çığlıklarının yankısı belli bir düzen içinde yükselmeye başlar ve sürekli hale gelir.

1. Mahkum yerinden kalkmış, kapıya gelmiş, parmaklığa abanmış, bağırmak istemektedir. Bu bağırmanın hiçbir yararı olmayacağını gayet iyi bilmektedir. Döner, öfkeli ve sinirli birkaç kez volta atar ve tekrar kapı parmaklıklarına yaklaşır. Elleriyle kapı parmaklıklarını sıkıca kavrar ve seslerin geldiği çıkış boşluğuna tüm gücüyle bağırır.)

1. MAHKÛM Aptallar! Sizde hiç şeref, haysiyet, insan-

lık yok mu!...

(Hiç kimse onu duymamaktadır. Duysalar da aldırmamaktadırlar. Tüm alanı kaplayan işkence sesleri, feryatlar, çığlıklar ve küfürler aynı ritim ve düzenlilik içinde sürmektedir. 1. Mahkûm bu seslerin sonsuza kadar hiç bitmeyeceği korkusuna kapılmıştır. Çıldırmış gibi uzun bir süre hücre içinde öfkeli voltalanır. Sonra döner, gelir kapı parmaklıklarını tüm gücüyle birkaç kez tekmeler. Hiç kimse onun varlığının farkında değildir. Çaresiz durur, yatağının üzerindeki sigara paketinden bir sigara çıkarıp yakar, bir süre daha ağır adımlarla volta atar. Kapıya gelir, durur. İşkence seslerini bir süre daha dehşet ve tiksintiyle dinler. Kapı parmaklıklarını sıkıca kavrayarak abanır, yüklenir, kapıyı kırıp çıkmak ister gibidir. Çaresizliğinin farkındadır. Çıkış boşluğuna doğru dönerek bağırır.)

1. MAHKÛM Alçaklar! Bütün bu yaptıklarınızın hesabını bir gün vereceksiniz!...

3. SAHNE

Sinop Kalesi — 8 Haziran 1982
(Mahkûm ve Kaleye Dair)

(Sinop Kalesi'nde öğle sonrası. Demir kapının açılışının gürültüsü ile eş zamanlı olarak sahne açılır. Kapı gürültüsüyle birlikte ayak sesleri duyulur. Gürültü arasında ayak sesleri giderek netleşir. Hücreler bölümü girişindeki ilk hücrenin ışığının, birden, 1. Mahkûm'un hücresinin ışığıyla aynı düzeye getirildiği görülür. Sahneye önce tanıdık Gardiyan, ardından da üzerinde cezaevinin tek tip giysileri bulunan bir Mahkum getirilir. Gardiyan yine kayıtsız hareketlerle en baştaki hücreye yönelir. Bildik alışkanlığıyla anahtar destesinden uygun anahtarı seçerek ilk hücrenin kapısını açar. Yana çekilerek Mahkûm'a içeri girmesini işaret eder. Mahkûm hücreye girmemeye kararlıdır ve direnmeye çalışır. Öfkelidir, itiraz eder...)

2. MAHKÛM Nedir yahu bu yaptığınız?! Sizde hiç adalet diye bir şey yok mu?! Kaç yıllık yemek arkadaşım durup dururken anama avradıma sövüyor, biz giriyoruz birbirimize, sonra ikimizi de alıp götürüyorsunuz kapı altına, eziyorsunuz! Sonra da onu koğuşa, eski yerine, beni de hücreye!...
(Gardiyan kayıtsız tavrını bozup öfkelenerek, konuşmaksızın, Mahkûm'a işaretle hücreye girmesini ihtar eder. Omuzundan iterek kapısı açık hücreye sokmaya çalışır. Mahkum, yapacak bir şeyi olmadığını anlamıştır.)
Benim ne işim var hücrede? Koğuştaki herkes şahit! Kavgayı başlatan ben değilim! Altı yıldır efendi gibi cezamı yatıyorum. Üç yıldır da bu ceza-

evindeyim! Kimsenin etlisine, sütlüsüne karışmadan mahkememin bitmesini bekliyorum!

(Umutsuzca biraz önce yere koyduğu iki torbayı alarak hücreye girer. Gardiyan eski sakin haline dönerek hücre kapısını kilitler. Çıkışa doğru yönelir. Mahkûm kapıya dayanır. Gardiyanın arkasından yüksek sesle bağırır.)

Eğer Müdür Bey'in söylediği, söz verdiği gibi üç gün sonra ortalık yatıştığında beni tekrar eski koğuşuma vermezseniz, şart olsun ki, ya kendimi yakarım ya da buraları! Haberiniz olsun. Sonra söylemedi demeyin! *(Sesleri duyup konuşmaları izleyen 1. Mahkûm hücre kapısına gelmiş, ortalığı dikkatle dinleyerek olup bitenleri tedirgin anlamaya çalışmaktadır. Birkaç kez konuşmaya yeltenirse de vazgeçer, yatağının üzerine oturur, endişeyle beklemeye başlar.)*

Kimse yok mu burada?!

(1. Mahkûm yanıt vermek üzere kapı parmaklıklarına yaklaşır. Bu arada çıkış boşluğunda Çaycı görünür. Aceleyle 2. Mahkûm'un kendisine soru sormasına fırsat vermemek için bir bardak çayı 2. Mahkûm'un hücre kapısındaki demirin üstüne koyar ve ilerler. Aynı aceleyle 1. Mahkum'un hücresinin önüne gelir. Aynı biçimde 1. Mahkûm'un da kendisine soru sormasını engellemek için bir bardak çayı onun eline dokundurarak verip geri döner. 2.Mahkûm 'un hücresinin önünden de aynı hızla geçerek sahneyi terk eder.)

1.MAHKÛM *(Kapıya yaslanmış durumda çayını bitirir)* Hoş geldin, geçmiş olsun.

2.MAHKÛM Hoş bulduk. Sana da geçmiş olsun. *(Kuşkulu bekleyiş bir süre devam eder. ikisinin de kafasında sorular, konuşmak ya da konuşmaya nasıl başlayacaklarına karar vermek konusunda tereddüt geçirmektedirler.)*

1.MAHKÛM Sana da çay verdiler mi?
1.MAHKÛM Verdiler, içtim. *(Biraz duralar. Devam edip etmemekte, ya da konuyu değiştirip değiştirmemekte kararsızdır)* Her istediğimizde çay getirmezler mi bize burada?
1. MAHKÛM Yok, nerede?... Günde üç kez. O da ancak kendileri istedikleri zaman. Keyifleri olduğunda.*(Her ikisi de hücrelerinde tedirgin gezinmekte, yataklarına zaman zaman uzanıp kalkmakta, arada konuşmayı denemekte, ama sonra vazgeçmektedirler. Sonunda 2. Mahkûm konuşmaya karar verip kapıya yaklaşır.)*
2. MAHKÛM Sen ne zamandır buradasın?
1. MAHKÛM *(Kapıya yaklaşarak)* Bu cezaevinde üç yıla yakın.
2. MAHKÛM Evveliyatı da var mı?
1. MAHKÛM Var...
2. MAHKÛM Daha Önce hangi cezaevlerinde kaldın?
1. MAHKÛM *(Bir an tereddüt geçirdikten sonra söylemeye karar vererek)* Çok... Hangisini sayayım. Bursa, Samsun, Trabzon, Amasya, Diyarbakır, Mardin, sonra da burası. Daha da sayayım mı?
2. MAHKÛM *(İlgiyle)* Demek ki Samsun'da da yattın...
1. MAHKÛM *(Umursamaz)* Yattım ya.
2. MAHKÛM Demek ki sen hiçbir yerde rahat durmamışsın.
1. MAHKÛM *(Karşılık vermekte kararsızdır)* Bilmem...
2. MAHKÛM Ondan mı seni bu hücreye kapattılar? Ben de üç yıldır bu cezaevindeyim. Hatta birkaç koğuş da değiştirdim. Sinop Kalesi'nde Karadağ'ın altı dahil, her tarafı bilirim, ama bu hücrelerin varlığından haberim yoktu.
1. MAHKÛM Eh, işte burayı da öğrendin.
2. MAHKÛM *(Aşırı tedirgin)* Sen idamlık mısın?

İdamın kesinleşti mi?

1. MAHKÛM Bilmiyorum...

2. MAHKÛM *(Sorularını sürdürmekte kararsız, yeniden cesaretini toplayarak)* Yani, davan daha bitmedi mi, devam mı ediyor?

1. MAHKÛM *(Sakin)* Bilmiyorum.

2. MAHKÛM Nasıl bilmezsin... Senin avukatın yok mu?

1. MAHKÛM Var...

2. MAHKÛM Avukatın falan varsa, o halde?

1. MAHKÛM İdamla yargılandığımı biliyorum, ama sonrasından benim de haberim yok.

2. MAHKÛM Okuman yazman var mı?

1. MAHKÛM *(Yine sakin)* Var sayılır. *(Sonra birden okunmamış mektuplarını hatırlayarak sesini yükseltir)* Peki senin okuman yazman var mı?

2. MAHKÛM Eh, az buçuk bilirim.

1. MAHKÛM *(Gayrı ihtiyari eğilir, yastığının altındaki mektup demetini yoklar ve tekrar kapıya döner)* Oh iyi, çok iyi... Demek okuman var.

2. MAHKÛM Var ya, ne olacak?

1. MAHKÛM Neyse, yarın havalandırmada konuşuruz. *(1. Mahkûm konuşmayı sürdürmek istemez. Yatağına uzanır, ertesi günü beklemektedir. 2. Mahkûm tedirgin gezinmekte, yeniden konuşmaya başlayabilmek için düşünmekte, cesaretini toplamaya çalışmaktadır. 2. Mahkûm sonunda karar verir. Ayak sesleri.)*

2. MAHKÛM Çok pis bir yer burası. Demek ki gözden çıkardıklarını buraya tıkıyorlar. Her taraf fare dolu. Burada akrep bile olur...

(1. *Mahkûm, akrep lafını duyunca irkilerek yerinden fırlar. Bir an ayakta duralar, sonra irade dışı hareketlerle iç çamaşırlarının, gömleğinin iç kısımlarını elleriyle yoklamaya başlar. Bir süre sürdürür bu yoklama işini. Birden kendine gelir, kapı parmaklıklarına yak-*

laşır.)

1. MAHKÛM Ne, senin orada da mı akrep var?!..
2. MAHKÛM *(Kayıtsız)* Yoksa da olur... *(İlgiyle)* Ne var, ne oldu?
1. MAHKÛM *(Sakinleşmeye çalışarak)* Hiç, hiç. Yok bir şey.
2. MAHKÛM *(Konuşmayı sürdürmeye kararlı)* Söylesene, ne diye seni bu pis hücrede tutuyorlar? *(1. Mahkûm da yaşadığı akrep korkusunu ve tedirginliğini yenmek için konuşmayı sürdürmeye karar vermiştir.)*
1. MAHKÛM *(Usançla)* Adalet Bakanlığı'nın benim hakkımda bir genelgesi var. Diğer mahkûmlarla birarada bulunmam, onlarla konuşmam, onların da benimle konuşması yasak... Neyse, koğuşlarda durumlar nasıl?
2. MAHKÛM *(Konuşmayı istediği yöne götüremediğin den hoşnutsuz)* Hiç, nasıl olsun. Tahmin edebileceğin gibi. O kadarını sen de duymuşsundur. Askerler hükümet oldu. Âdettir, askerden hükümet olursa arkasından af gelir derler. Mahkûm da paşalar bir af çıkarır diye umutlandı. Ama boşuna. Adamlar cezaevlerini boşaltacakları yerde, ha babam dolduruyorlar. Cezaevlerinde yer kalmadı. Bir yatakta üç kişi, beş kişi yatıyor. Dışarıda adam bırakmadılar neredeyse. Geçende gariban bir balıkçıyı getirdiler. Adamın kendine hayrı yok. Denizde kısmeti kötü gitmiş... Sağa sola, kaderine, kısmetine falan sövmüş. Bu arada paşalara sövmeyi de ihmal etmemiş... Aradan bir hafta geçtikten sonra yanındaki balıkçı arkadaşıyla arası bozulmuş. Adam gitmiş bir hafta sonra, garibanı, paşalara sövdü diye ispiyon etmiş. Adamı iyi bir dayaktan geçirdikten sonra derhal tevkif kesmişler. İçerde de

her vardiya değiştiğinde, yeni vardiya adamı bir posta sopalıyordu. Anlayacağın dayak, hakaret gırla gidiyor. *(Durur, tereddüt eder, bir iki yutkunur, devam eder)* Bu ara idamlara da hız verdiler. Diyelim dışarıda bir olay oldu, kazara bir devlet adamının burnu kanadı, ellerinde de birikmiş dosyalar var, aralarından rastgele birkaçını çekiyorlar, hemen o gece işi bitiriyorlar. Askerler geldi geleli daha iki yıl olmadı, sayı şimdiden elliyi buldu. Astıklarını asıyorlar, kestiklerini kesiyorlar. Daha ellerinde böyle hazır yüzlerce dosya varmış. Fırsat kolluyorlarmış. Diyorlar ki, paşalar oturmuş, kendi aralarında konuşmuşlar, karara varmışlar. Bu kararı da yazıp emre çevirmişler.

"Eğer içimizden birinin kılına bir yerden bir zarar gelirse, hemen o gece cezaevlerinde bulunan bütün solcuların işi bitirilecek. Ve hatta daha önce mimlenmiş olanlar da çoluk çocuk demeden evlerinde halledilecekler..."

(1. Mahkûm duydukları karşısında dehşete düşmüş dinlemekte ve parmaklarının arasındaki sigara ile sinirli sinirli oynamaktadır.)

1. MAHKÛM Peki, hepsi bu kadar mı, buna karşı bir şey yok mu? Herkesin üstüne ölü toprağı mı serpilmiş?
2. MAHKÛM Gazeteler bir şey yazmıyor. Zaten devlete, askere kim ne diyecek?!.. Demek ki herkes halinden memnun. Askere alkış tutuyor.
1. MAHKÛM Peki ya mahkûm, halinden memnun mu?
2. MAHKÛM Mahkûm aftan umudunu kesti. Yapacak bir şeyi de yok zaten. Ufaktan bir kımıldayanı hemen götürüp eziyorlar. Mahkûm feryadından yatılmaz oldu.
1. MAHKÛM Evet, biliyorum. Bazı geceler de buraya

getirip, şu kapı boşluğunda falakaya yatırıyorlar. Sanki ben burada yokmuşum gibi... Peki seni neden buraya attılar?

2. MAHKÛM *(Biraz duralayıp düşündükten sonra)* İşin orası biraz karışık. Benim bir yemek ortağım var, adı Ali... O da benim gibi gurbet mahkûmu. Geleni gideni, bir kovalayanı yok. Biz bununla iki yıldır iyi kötü idare ettik. Ufak tefek nizalarımız oldu, ama o kadar da olur. Mahpushane burası, o kadarı normal sayılır. İki gün önce bunu idareye çağırdılar. Anlamadım. Ali'nin idareyle işi olmaz. Neyse, gitti geldi. Ne iş, dedim. Bir şey yok, yemek parası için kâğıt imzalattılar dedi. Ama iki günde adamın tavrı değişti. Adeta dövüşmeye bahane arıyor. Bu sabah volta atarken durdu, döndü, bana şöyle bir baktı, durduk yerde anama avradıma sövdü. Bir de tokat attı. Boş bulundum. Sonra toparlandım, iki tane de ben ona attım. Neyse, mahkûmlar koştu bizi ayırdı. Sonra ikimizi de kapı altına çektiler, iyi bir ezdiler. Sonra onu koğuşa gönderdiler, beni de buraya... Yahu olur mu öyle şey, durduk yerde adam bana hakaret ediyor, hiçbir şey yapmamış gibi onu koğuşa gönderiyorsunuz, beni de hücreye dedim. Müdür, bir iki gün arası soğusun, seni tekrar koğuşa vereceğim diye söz verdi. İşin doğrusu ben bu işi anlamadım. Bir iki gün bekleyeyim, görelim sonra ne olur. Neyse beni çok konuşturdun, biraz da sen anlat.

1. MAHKÛM *(İlgiyle dinlemektedir)* Elbette ben de anlatırım... Senin kesinleşmiş cezan var mı? Yoksa tutuklu musun?

2. MAHKÛM *(Yanıt verip vermemekte tereddüte düşer, sonra konuşmaya karar verir)* Ha, benim durumum şöyle. Ben bir idam aldım, kesinleşti. Kan dava-

sından... Cahillik işte. Çok gençtim. Yaştan faydalanmayı birkaç ayla kaybettim.74 affını da öyle. Altı seneyi geçti içerdeyim. Balıkesir'den çıktım. Ben de çok cezaevi gezdim. Bir de suç ortağım var, firarda. Ceza aldığım davada bir ölü daha vardı. Olay aynı olay. Şimdi o ölüden dolayı da dava açıldı. O zaman faili meçhule gitmişti. O davadan da tutukluyum. Mahkemem devam ediyor. Bu dava bitip de durum aydınlandığında ceza aldığım olay da gün ışığına çıkacak. Savcıyla da konuştum. İki olay iç içe olduğundan, idam işi bu davanın neticesini bekler dedi...

1. MAHKÛM *(Şaşkınlıkla)* Yani, sen şimdi tutuklusun, öyle mi?
2. MAHKÛM Evet, bu davadan tutukluyum...Emin Aladağ'ı bilirsin. 69'da bir cinayet işinden arkadaşları ile birlikte idam almış. Sonra bu cezaevinden firara teşebbüs etmiş. İdare battaniyesinden kendisine bir gardiyan elbisesi dikmiş, öylece kaçmayı denemiş. Yakalanmış. Bu firara teşebbüsten dolayı tevkif kesmişler. Arkadaşları 71'de asılmış. Bunu tevkifi var diye asmamışlar. 74 affı üstünden geçmiş. Şimdi koğuşlarda yatıyor, birkaç ay sonra da tahliyesi gelecek.
1. MAHKÛM *(İlgisi sürmektedir)* Doğru, Emin Aladağ'ın öyküsünü daha dışarıdayken duymuştum. Firara teşebbüsünden sonra Karadağ'ın altında bir hücreye koymuşlar. 69'dan 74 affına kadar tam beş sene onu orada tutmuşlar. Hücre kapısını da üstüne kaynaklamışlar. Aftan sonra onu hücreden çıkarıp hamama götürdüklerinde, gardiyanın biri üstüne hortumla su tutarken, diğer birkaç kişi de süpürgeyle, fırçayla ancak temizlemişler beş yıllık kiri üzerinden... O değil mi?

2. MAHKÛM *(1. Mahkûm'u konuşturduğundan dolayı keyifli)* O iş aynen öyle olmuş. Hatta Emin Abi'yle koğuşta beraberdik. Bana, "Korkma, benimki altı üstü bir firara teşebbüstü, seninki ise aynı dosya," demişti. *(Sonra hatırlayarak)* Eeee, gelelim sana, sen hiç kendini anlatmıyorsun. Anlat hele, senin dava nedir?
1. MAHKÛM *(Duralamakta, verecek yanıt bulamamaktadır. Toparlanır, bir şeyler söylemeye çalışır)* Bilmem, benimki de öyle bir şey işte...
2. MAHKÛM *(Ciddiyetle)* Bak gözüm, korkacak, çekinecek bir şey yok. Burası ne karakol ne de mahkeme. Üstelik şart olsun, ben buraya getirildim diye bakma. Ben ispiyoncu falan değilim. İkimiz de kader kurbanıyız burada... Kaç yıldır içeridesin?
1. MAHKÛM Beş yılı geçti.
2. MAHKÛM Seni mahkemeye götürüp getiriyorlar mı?
1. MAHKÛM Mahkemem belli değil. Dosyam kayıp. Benim dosya yıllardır o mahkemeden o mahkemeye gidip geliyor.
2. MAHKÛM Peki, iyi de, senin kimin kimsen, bir kovalayanın yok mu?
1. MAHKÛM Bildiğim kadar, annem babam, kız kardeşim, karım, bir de oğlum var.
2. MAHKÛM Peki bunlar hiç gelip gitmezler mi, öldün mü, kaldın mı, seni hiç merak etmezler mi? Ya mektup, sana bir mektup olsun göndermezler mi? Dünyadan haberin olsun diye.
1. MAHKUM Bilmiyorum... Belki de gelip, görmeden dönüyorlardır.
2. MAHKÛM Bak! Sen ağaç kovuğundan çıkmadın her halde. Bir adam dünyanın en kötü insanı da olsa, yine de onun bir seveni, bir düşüneni bulunur.

1. MAHKÛM *(Düşünceli)* Bilmiyorum...
2. MAHKÛM *(Öfkeyle karışık)* Yaşın kaç senin?!..
1. MAHKÛM Otuz yedi...
2. MAHKÛM Geldin otuz yedi yaşma da bu memlekette bir tek dost bile kazanamadın mı?
1. MAHKÛM Belki de... Bilmiyorum...
2. MAHKÛM *(Öfkesi artarak)* Bak biz kardeşiz. Burada kader ortağıyız... Söylesene, senin kaç leşin var?..
1. MAHKÛM *(Sakin)* Yok öyle bir şey.
2. MAHKÛM *(Süren öfkesiyle)* Gel saklama benden. Seni yıllardır buralara kapadıklarına göre sende vardır bir şeyler. Psikopat mısın? Sen nere canavarısın? Tokat'ın mı?.. Kastamonu'nun mu?.. Antep'in mi?..
1. MAHKÛM *(Ani bir refleksle)* Canavar olan ben değilim!...
2. MAHKÛM Gel bu soruya da bilmiyorum deme. Senin adın ne?
1. MAHKÛM *(Kapı parmaklıklarına yaslanır, sesini yük selterek)* Bugün yeterince konuştuk. Artık yarın havalandırmada devam ederiz. *(1. Mahkûm döner, sakin biçimde voltasına koyulur. 2. Mahkûm öfkesini yenememiştir. Hücresinde sinirli adımlarla volta atmaktadır. Her ikisi de bir süre voltaya devam ederler. 1. Mahkûm sonradan oturur, yatağın altından kutuyu, içinden de poşeti çıkarır. 2. Mahkûm hâlâ voltasını sürdürmektedir.)*

4. SAHNE

Sinop Kalesi — 9 Haziran 1982
(Yalnızlığa ve Ölüme Dair)

(Sinop Kalesi'nde sabah. Sahne açıldığında gardiyan, hücreler bölümüne girmektedir. Ağır adımlarla 2. Mahkûm'un hücresine yönelir. Anahtar destesini karıştırıp hücreye uygun olanını bulur ve kapıyı açar.
2. Mahkûm hazırdır. Geceyi uykusuz geçirdiği bellidir. Bütün geceyi cezaevi giysileri üzerinde geçirmiştir. Bir an önce kapının açılmasını beklemektedir. Kapı açılınca dışarı çıkar... Gardiyan ilerler, 1. Mahkûm'un hücresine yönelir. Anahtarı seçip kapıyı açar. 1. Mahkûm henüz uyumaktadır. Gardiyan hızla anahtar destesini kapı parmaklıklarına vurur. Bunu birkaç kez tekrarlar. 1. Mahkûm uyanır. Hava saati otuz dakikadır. Bu nedenle acele eder. Eşofmanlarını süratle çıkarıp, kotunu ve tişörtünü giyer. Tuvaletin musluğu önünde yere çömelir, aceleyle yüzünü yıkar. Sigarasını, kibritini ve yastığı altındaki mektup demetini alarak dışarı çıkar. Sağa döner, alışkın adımlarla kapalı hücrelerin önünden yürümeye başlar.
Bu arada Gardiyan sahneyi terk etmiştir. 2. Mahkûm ise kapısının önünde durmuş, diğerinin çıkmasını beklemektedir.
1. Mahkûm'un hücre kapısından çıkarak kendisine yöneldiğini gördüğü anda hayret ve dehşetten donakalır. Gördüğüne inanamamaktadır. 1. Mahkûm tanıdıktır ve anılarının bir yerinde durmaktadır. 1. Mahkûm ağır adımlarla kendisine doğru yürürken, o, kendi varlığını hissettirip hissettirmemek konusunda kararsızdır.

Dehşeti devam etmektedir.)

1. MAHKÛM *(Diğerinin bulunduğu yerin tersi bir yöne bakarak)* Neredesin!... *(Yanıt alamayınca biraz duralar)* Yoksa hâlâ uyuyor musun? Dışarı çıksana!... *(Dehşetten olduğu yerde taş esilmiş olan 2. Mahkûm tereddütünü yener, bir adım atıp 1. Mahkûm'un kolundan tutar, ürkek ama saygılı bir sesle.)*
2. MAHKÛM Buradayım.
1. MAHKÛM Seni hâlâ uyuyor sandım. Neyse, tekrar hoş geldin. Merhaba. *(Elini uzatır.)*
2 MAHKÛM *(O da elini uzatır, el sıkışırlar)* Merhaba... *(Birlikte, baştaki 2. Mahkûm'un hücresini geçerek ilerler, sahnenin solunda havalandırma alanı olarak kullanılan küçük avluya gelirler.. Altı yedi adımda tamamlanan voltalarına başlarlar. Volta süresince 2. Mahkûm diğerinin zaman zaman ileri giden ya da geri kalan ya da sağa sola kayan düzensizliklerini, volta sapmalarını onun koluna hafif dokunarak bir düzene sokmaya çalışmaktadır.)*
1. MAHKÛM Hücreden hücreye, öyle uzaktan uzağa bağırarak konuşmak çok zor oluyor. Sohbetin öyle bir tadı da yok. Şimdi normal insanlar gibi yüz yüze sohbet edebiliriz. Biliyor musun, yıllardan sonra ilk defa bir başka insanla bu kadar yakın ve zorlanmadan konuşabiliyorum. Bu benim için sevindirici bir durum. Hani neredeyse artık bir başka insanla şöyle arada engel olmadan, yüz yüze konuşabileceğimden umudu kesmiştim...
2. MAHKÛM *(Şaşkınlığını nisbeten üzerinden atmış olarak)* Yalnızlık zor şey. *(Voltalarken düşünmekte, konuşurken duralamaktadırlar.)*
1. MAHKÛM Evet. Yalnızlık zor. Bırakalım doğanın seslerini, kurdun kuşun sesine, insan sesine hasret gittim. Adamlar sanki robot. Terbiyeli maymunlar

gibi. Kendilerine öğretilenden zerre kadar şaşmıyorlar. Zaman zaman gerçekten kuşkuya düşüyorum. Bunlar insan değil mi, yoksa hepsi de sağır dilsiz mi diye. Hiç mi boş bulunup ağızlarından bir kelime kaçırmazlar?

2. MAHKÛM Derslerini iyi ezberlemişler. Sorsan kendilerine, "Ne yapalım, ekmek parası," derler. Ama içlerinden de öyle gelir aslında.

1. MAHKÛM Cellatlar bile...

2. MAHKÛM *(Birden irkilir, bir an duralar, sözünü keserek)* Bu millete dönüp deseler ki, cellatlık için sınav açtık, en az bir milyon kişi sınav için müracaat eder. Bir de rüşvetle, hatırla torpil aramaya kalkarlar.

1. MAHKÛM Hani şimdilerde işsiz de kalmazlar. Öyle değil mi?

2. MAHKÛM Hocam, geçenlerde Erdal adında 17 yaşındaki bir çocuğun, kanuna uygun olsun diye önce yaşını büyüttüler, sonra da astılar. Duydun mu?

1. MAHKÛM Yok, nereden duyayım. Alçaklar... bana hocam diyorsun, tanıyor musun beni?...

2. MAHKÛM *(Soruyu duymazlıktan gelir, voltada bir kaç kez döndükten sonra)* Bir de üç kardeş vardı, üçünü de aynı gece ipe çektiler... Üç ocak birden söndü o gün.

1. MAHKÛM *(Dehşetle)* Olamaz! Aynı evden iki kardeş, aynı anda askere bile alınmaz. Biri gider gelir, sonra da öbürü... *(Uzun süre voltada suskun giderler. Bütün volta boyunca 2. Mahkûm diğerinin karşılıklarını, tepkilerini dikkatle izlemektedir. 2. Mahkûm voltanın yarısında birden durur, 1. Mahkûm'u her iki kolundan sıkıca tutar ve hafifçe sarsar.)*

2. MAHKÛM Biliyor musun, dün gece sabaha kadar hiç uyumadım. Gözüme uyku girmedi. Düşündüm,

taşındım, sonunda işi çözdüm.

1. MAHKÛM *(Şaşkın)* Hangi işi?
2. MAHKÛM Beni neden dün buraya getirdiklerini!...
1. MAHKÛM Nasıl yani?!...
2. MAHKÛM Bütün olup bitenleri en başından düşündüm. Dünkü hadise bir tezgâhtı.
1. MAHKÛM Ne tezgâhı?
2. MAHKÛM İdarenin tezgâhı... Yemek arkadaşım Ali'nin bana saldırması... İdare tezgâhladı bu oyunu! Zerre kadar şüphem yok bundan artık!
1. MAHKÛM Neden böyle bir şeye ihtiyaç duysunlar?
2. MAHKÛM Hocam, Allaha inandığım gibi eminim bu işten. Demek ki, benim idamım meclisten çıktı. Bu durumda beni idam hücresine, yani buraya almaları gerekiyordu... Bir gece vakti koğuşa gelip de o kadar adamın içinden beni alamazlardı. Gel bakalım efendi, seni asmaya götürüyoruz, diyemezlerdi. İdamlıklar idama, idam hücresinden giderler!...
1. MAHKÛM *(Duydukları karşısında hayrete düşmüştür)* Yaaa!...
2. MAHKÛM Adım gibi eminim. Aynen de böyle oldu. Beni bu hücreye sokabilmek için bir bahane gerekiyordu. Yemek ortağımı idareye çağırıp öğrettiler. O da geldi, hiç yoktan benimle olay çıkardı.
1. MAHKÛM *(Yine dehşetle)* Alçaklar!...
2. MAHKÛM Bütün gece bunu düşündüm ve buldum! Birkaç gün sonra beni koğuşa geri götürecekleri yalan! Benim artık götürüleceğim yer belli!...
(Bir süre susarlar, her ikisi de söyleyecek söz bulamamaktadırlar. Bir süre daha voltalarına devam ederler.)
1. MAHKÛM *(Düşünceli, sorar)* Ama söylediğine göre senin davan daha devam ediyor. Bu durumda se-

... asamazlar...

2. MAHKÛM *(I, Mahkûm'u kolundan tutarak durdurur, sinirlenmiştir. Sesini yükseltir)* Senin neden haberin var?!... Atmışlar seni bir kuyunun içine, duruyorsun! Bir eşeği de bir yere bağlarsın, Önüne otunu, suyunu koyarsın, yatar kalkar, yer içer, Ömrü oldukça yaşar! Senin ne farkın var bundan! *(Bağırarak)* Senin dünyadan haberin yok! Hiçbir şeyden haberin yok! Bu memlekette 45 günde adam astılar! Öyle istediler, Öyle yaptılar!... Serdar adında, Adanalı genç biriydi. İşlediği suçla asılması arasında 45 gün var. Adamın dosyasını Ankara'ya taksiyle götürdüler. Sonra Yargıtay'a tasdik ettirip yine kucakta geri getirdiler. O gece de astılar. Sen neden söz ediyorsun!...

(I. Mahkûm sakin ama hüzünlü dinlemektedir. Diğeri de sakinleşir. Ağır ağır bir süre voltaya devam ederler.)

2. MAHKÛM *(İçe dönük ve sakin)* Beni ya bu gece ya da yarın götürüp öldürecekler!... Sen de bunu göreceksin!...

1. MAHKÛM *(Çaresizdir. Söylediklerine kendisi de pek inanmaz)* Dur bakalım. İçeri geçince bir dilekçe yazarız. Ben söylerim, sen yazarsın. Tutuklu olduğunu, yargılandığın mahkeme huzuruna çıkmak istediğini dilekçede belirtiriz. Çünkü senin savunma hakkın var. Ben de basından tanıdığım arkadaşlarıma mektup falan yazayım. Çaycıya veririz, belki bir yolunu bulur, dışarıdan postaya verir.

2. MAHKÛM *(Hüzünle gülerek)* Bunların bir işe yarama yacağını sen de biliyorsun. *(Duralar. Söyleyip söylememekte kararsız)* Bak hocam, ben seni tanıyorum; görür görmez bildim sen avukatsın. Bir süre Samsun Cezaevi'nde seninle birlikte kaldık. Sen

beni tanımazsın, hiç duymamışsındır bile. Ben o zaman sağcılara takılıyordum. Bir şey bildiğimden değil. Neyse, geçti o günler. Şimdi durumlar başka. Senin bu cezaevinde olduğundan, içerde bir tek mahkûmun bile haberi yok. Olsa da ne yazar?... Belki de dışardakilerin bile bundan haberleri yoktur. Bir gün bu adamlar gelseler, şu hücrede senin kafana bir kurşun sıksalar, kimsenin ruhu bile duymaz. Sonra doktora eceliyle öldü diye bir rapor yazdırırlar. Sonra da cesedini götürür, kimsesizler mezarlığına atarlar. Senin yakınlarına, avukatlarına da üç-beş ay sonra öldü diye haber verirler. Bu senin basından arkadaşlarım falan dediklerin de haberi duyunca üzülürler, bir akşam otururlar, içerler, "ölenle ölünmez," deyip, kendilerini avutup, seni de unuturlar.

(1. Mahkûm sinirlenmiş, sigarasını yakmaktadır.)

1. MAHKÛM *(Öfkeyle)* Olmaz öyle şey!...

2. MAHKÛM *(Sakin bir sesle)* Olur, bal gibi de olur. Hem de tamı tamına böyle olur. Bak, ben uzun boylu okumuş yazmış bir adam değilim. Köyümde kendi halimde yaşayan biriydim. Gençtim. Bir büyüğüm vardı. Başımıza bu kan davası belası gelince, o kardeşim çekti, Almanya'ya gitti. "Ben gidip orada işimi yoluna koyayım, seni de yanıma aldırırım, bu beladan kurtuluruz," dedi. Ve dediğini yapmadı. O beladan kendisini sıyırdı, ben kendimi kurtaramadım. İki çocuğumla karımı dışarıda bıraktım. İki çocuk, ikisi de daha birbirini taşıyamaz.

Karım, bırak şehri, yakın köyleri bile bilmez. Cezaevine girdiğimde 20 yaşındaydım, şimdi 26... Ne öğrendimse içerde öğrendim. Dostluğu, kardeşliği de kalleşliği de, puştluğu da... insanları burada ta-

nıdım. İnsan dediğin de en iyi burada tanınır zaten. Ama artık yolun sonu göründü. Ya bu gece ya yarın... Benim cesedime de sahip çıkan olmayacak. Belediye götürüp atacak bir yere... *(Duralar, sesini yükseltir)* Ama senin de benden hiçbir farkın yok. Senin idam kesinleşti mi?

1. MAHKÛM İdamla yargılanıyordum. Bilmiyorum, belki de kesinleşmiştir.

2. MAHKÛM *(Yükseltiği sesiyle devam ederek)* Sen saf bir adamsın. Şimdi burada, ölsem de gam yemem, bedel ödüyorum nasıl olsa diye kafana göre yaşıyorsun. Kimin umurunda senin ödediğin bedel?

1. MAHKÛM Benim umurumda.

2. MAHKÛM *(Duymaksızın)* Bir gün gelir, halk bu işe el atar, diye avutuyorsun kendini. Peki senin halk dediğin kim? Seninle kafasını kessen konuşmayan gardiyan halk değil mi? Ben halk değil miyim? Ben ki... *(Durur, kendini toparlar, 1. Mahkûm'a dikkatle bakar, sözünü değiştirir)* Neyse eğer bir gün buralardan sağ çıkarsan göreceksin. İşler biraz düzelip de bir şeylerin önü açılırsa, herkes ininden çıkıp kahramanlıkta seni sollayacak. O zaman da şimdiki gibi yalnız kalacaksın. Sen şimdi böyle kendini avut bakalım...

1. MAHKÛM *(Duyduklarından etkilenmiş)* Hepsi bu kadar mı?

2. MAHKÛM Daha ne olsun?... Bak, sen nesin biliyor musun? *(Durur)* Sen bir korkuluksun. Bu adamların bütün bu adilikleri yapabilmeleri için bir şeylerden korkmaları lazım. Ne yapıyorlarsa onlara korku yaptırıyor. Korkmaya ihtiyaçları var. Bunun için sen onların işine yarıyorsun. Seni ve senin gibileri toplamış kapatmışlar; aslında hiçbir numaranız yok, ama siz buralarda süründükçe, onlar bü-

tün yaptıkları için kendilerini haklı çıkarıyorlar. Söylediğim gibi, sen bir korkuluksun ve senin işin yalnızlık!...

1. MAHKÛM *(Sakin)* Ölüm sana, yalnızlık bana, öyle mi?

2. MAHKÛM Ölüm her ikimize de... Hatta ölüm benden çok sana yakışır. Çünkü sen ne için yaşadığını da bilmiyorsun...

(Bu arada Gardiyan çıkış yerinde görünür. Eliyle hava saatinin bittiğini işaret eder. Bir iki kez daha konuşmaksızın voltalarında dönerler. 2. Mahkûm diğerinin koluna girer, hücrelere doğru yürürler. Bu sırada 2. Mahkum diğerinin elindeki mektup demetini fark eder.)

2. MAHKÛM Onlar da ne? Ne olacak onlar?!...

1. MAHKÛM *(Düşünceli)* Hiç. Birikmiş mektuplarım...

2. MAHKÛM Okuyalım diye getirdin anlaşılan. Ama vaktimiz yetmedi. Artık benden sonra gelene okutursun.

(Birlikte yürürler. 1. Mahkûm'un hücresinin önüne gelirler. 1. Mahkum hücresine girer. Diğeri kendi hücresine yönelir. Gardiyan önce 1. Mahkûm'un, sonra da 2. Mahkûm'un hücresini kilitler. Ağır adımlarla sahneyi terk eder.)

5. SAHNE

Sinop Kalesi —10 Haziran 1982
(Korkuya Dair)

(Hücreler bölümünde sabah... 2. Mahkûm'un hücre kapısının ardına kadar açık olduğu görülür. 2. Mahkûm götürülmüştür, hücre boştur. Günlük ekmeği ise kapı parmaklıklarının arasına sıkıştırılmıştır. Aynı biçimde 1. Mahkûm'un ekmeği de kapı parmaklıkları arasında durmaktadır. 1. Mahkûm giyinik, yatağında uyumaktadır. Geç saatlere kadar uyumadığı, ancak sonradan uyuyakaldığı anlaşılmaktadır. Başını, duvara dayadığı yastığa koymuş, ayaklarını ise yere doğru uzatmıştır. Bir süre sonra uyanır, durumunu kavramaya çalışır. Bir müddet ortalığı gayri ihtiyari dinler. Doğrulur, alışık hareketlerle kapı parmaklığına sıkıştırılmış ekmeği yerinden alır, duvarda asılı duran poşetin içine koyar. Gider, tuvaletin önünü kapatan perdeyi yana iter, çömelerek tuvalet musluğunda yüzünü yıkar. Kalkar, tuvaletin yana çekilmiş perdesi yanındaki çiviye asılı olan havlu ile, elini yüzünü kurular. Havlunun biraz solundaki çivide asılı giyecek poşetini yerinden çıkarıp yatağın üzerine koyar. Sonra kendisi de yatağa oturur. Poşetten birkaç gömlek ve tişört çıkarır. Aralarından birini seçer. Diğerlerini yeniden poşete koyduktan sonra, poşeti eski yerine, çiviye asar. Değiştirmek için üzerindeki gömleğin düğmelerini çözmeye başlar. Birden sessizlik dikkatini çeker. Unuttuğu bir şeyi hatırlamıştır. Telaşa kapılır. Acele ile kapıya yaklaşır. Elleriyle parmaklık demirlerini kavrar, yönünü çıkış boşluğuna dönerek bağırır.)

MAHKÛM Günaydın, günaydın. *(Durur, dinler, bağır masına yanıt alamaz. Endişesi artmaktadır. Bir kez daha haykırır)* Hâlâ uyuyor musun? Ses versene!... *(Bir süre bekler, yanıt alamaz. Korku ve endişesi iyice artmıştır. Hızlı hızlı birkaç adım volta atar. Sonra kapıya yaklaşır ve gerilerek kapıyı tekmelemeye başlar. Bir süre tekmeledikten sonra yaptığı işin anlamsızlığını anlar. Döner, birkaç volta daha atar. Dönüp kapıya yaklaşır ve haykırır.)*

MAHKÛM Alçaklar, nereye götürdünüz adamı?!... Söyleyin, ne zaman görürdünüz?!... *(Kendi kendine yüksek sesle söylenir)* Nasıl da uyuya kalmışım sabaha karşı. Oysa biliyordum böyle olacağını!... *(Yüksek sesle)* Götürdüler adamı, götürdüler. Ben uyurken götürdüler... *(Dönüp birkaç kez daha kapıyı tekmeler. Çaresizdir. Umutsuzlukla bir kez daha haykırır)* Hepiniz geberdiniz mi? Yok mu orada bir cevap verecek?!... *(Umutsuzluk ve öfkeden bitkin düşmüştür. Yatağına oturur, bir sigara yakar. Şimdi bitkin halde kımıldamadan yatağında oturmaktadır. Uzun süre bu durumda kalır.*

Demir kapının açıldığı duyulur. Heyecanla kalkıp parmaklıklara doğru yürür. Gelen Gardiyan'dır, sabah çorbasını getirmektedir. Karavana içindeki kepçenin Gardiyan yürürken çıkardığı sesten durumu kavramaya çalışır. Gardiyan'ın 2. Mahkûm'un kapısından duraksamadan geçişini hissettiğinde ise dehşete kapılır. Öfkesini bastıramamaktadır. Gardiyan gelip hücre kapısı önünde durur, çorba tabağını dışarı sürmesi için kepçe ile karavananın kenarına birkaç kez vurur. 1. Mahkûm ise karşılık olarak öfkeyle bağırır.)

MAHKUM Söyleyin, ne yaptınız adamı?!... Ne zaman görürdünüz asmaya? *(Gardiyan, 1. Mahkûm'un söylediklerini duymamaktadır. Yemeğini bir an önce al-*

ması için karavanaya kepçe ile birkaç kez daha hızla vurur.)

1. MAHKÛM *(Hiddetle)* Bırak çorbayı morbayı şimdi! Sağır mısın, dilini mi yuttun?!... Adam nerede, ne zaman götürdünüz?!... *(Gardiyan duymamaya, görmemeye devam eder. Hiç istifini bozmaz. Gayet sakin, alışık hareketlerle karavanaya kepçe ile birkaç kez, bu sefer daha hızlı biçimde vurur. 1. Mahkûm öfke ve hiddetten deliye dönmüştür. Önce kapı parmaklıklarına birkaç kez tekme atar. Sonra döner, kapı dibinde duran tabakları ve kaşığı ile küllük yerine kullandığı konserve kutusunu ayağı ile ters tarafa, hücrenin dibine, tuvalet yönüne doğru tekmeler. Bunun üzerine Gardiyan hiçbir tepki göstermeksizin karavanaya birkaç kez daha vurur ve yerden karavanasını alarak sakin adımlarla çıkışa doğru yönelir ve sahneyi terk eder. 1. Mahkûm'un öfkesi ise şimdi ağlamaklı bir hüzne dönmüştür. Bir süre o akrep tedirginliğini yaşar, sonra çaresiz ve ağlamaklı, yatağına oturur, ellerini yüzüne kapatır.)*

1. MAHKÛM Allahım!... İşte yine yalnızım.

I. BÖLÜMÜN SONU

II. BÖLÜM

6. SAHNE
Sinop Kalesi —10 Haziran 1982
(Neşe ve Sevince Dair)

(T. Mahkûm üzüntü ve yorgunluktun bitap halde yatağında uzanmakta, uyku ile uyanıklık arasında gidip gelmektedir. Vakit öğle sonrasının geç saatleridir. Demir kapı, bildik gürültüsü ile açılır. Günlük düzen içinde yer almayan bir açılmadır bu. 1. Mahkûm endişe ve heyecanla yerinden fırlar. Gelir, kapıya yaslanır, sesleri dinlemeye başlar. Önde 2. Mahkûm, arkasında Gardiyan, sahneye girerler. 2. Mahkûm sevinçlidir. Heyecanla 1. Mahkûm'un hücresine doğru koşar. Gardiyan İse, 2. Mahkûm'un hücresinin açık kapısı önünde durur ve ona işaretle geri dönmesini ve hücresine girmesini ihtar eder. Bu arada 2. Mahkûm boş hücrelerin önünden hızla geçip 1. Mahkûm'un hücresi önüne gelmiştir bile. İki kolunu onun hücre kapısının parmaklıkları arasından sokarak onu kollarından yakalar ve heyecanla sarsar. Bu arada Gardiyan'a göstermeksizin getirdiği yarım bir simiti sevgiyle 1. Mahkûm'un eline tutuşturur. Sevinçle bağırır.)

2. MAHKUM Hocam, biliyor musun, beni mahkemeye götürdüler bu sabah.

1. MAHKÛM *(Sevinçle)* Demek mahkemeye gittin! Sonra ne oldu?!... *(O da sevinçten ne diyeceğini bilememektedir)* Durma! Anlatsana...

2. MAHKÛM Bu gece sabaha karşı, gün ışıdığında uyumuşum. Bu günü de kurtardım diye sevindiydim. Bir de baktım, bir gürültü, kapımı açıyorlar.

İşaretle, yürü dediler...

(Bu arada Gardiyan, 2. Mahkûm'un yanına kadar gelmiştir. Kolundan tutup geriye doğru çeker. Hücresine götürmek istemektedir. 2. Mahkûm ona döner.)

2. MAHKÛM Dur yahu, ne çekiştiriyorsun! Ayak üstü iki laf edelim. Bugün hava saatini yedik zaten.

(Gardiyan, kolundan tutup çekiştirmeye devam eder. Bu arada bir sonraki boş hücrenin önüne gelmişlerdir. 2. Mahkûm oradan geriye doğru bağırır.)

2. MAHKUM Neyse, içeriden konuşuruz.

(Gardiyanla birlikte kendi hücre kapısı önüne gelirler. 2. Mahkûm hücresine girer. Gardiyan hücre kapısını kilitledikten sonra sahneden çıkar. 2. Mahkûm heyecanla sözlerini sürdürür.)

2.MAHKÛM Hocam, bak, dinle şimdi. Allah seni inandırsın, hadi yürü bakalım, dediklerinde ilk aklıma gelen, dedim, bunlar yine bir tezgâhın peşindeler. Kapı altına gittiğimde işi anladım. Baktım jandarmalar hazır, mahkemecileri götürüyorlar. İçimden, Allahım, sana çok şükür, bu günleri de gösterdin bana diye dua ettim. Neyse, kelepçeyi vurup cezaevi arabasına bindirdiler bizi. Cezaevi arabasında jandarmaya döndüm, tertip dedim, şu camdan bir bakayım. Doğruldum, üst camdan baktım. Hocam, hayatı gördüm orada. İnsanlar cıvıl cıvıl, oraya buraya gidip geliyorlar. Sonra döndüm, kafamı kaldırdım, gökyüzüne baktım. Deniz gibi bir gökyüzü. Sanki cezaevinin üstündeki gökyüzü aynı gökyüzü değil. Bu ona hiç benzemiyor. Bu başka bir şey. Ben yıllar önce bu cezaevine getirildiğimde geceydi. Bir karanlığın içinden geçtik, geldik girdik bir başka karanlığa.

1. MAHKÛM *(Onun sözünü keserek)* Anladım, anladım.

Sen şu mahkemeden söz etsene, ne oldu?

2. MAHKÛM *(Coşkuyla sürdürür)* Çok iyi şeyler oldu. Dur bakalım, onu da anlatacağım. Önce şu lafımı bir bitireyim. Ha, insanların yüzlerine baktım. Hepsi gülüyordu. Düşündüm ki, dışarıda hiç mi hiç kederli insan yok. Sanki hepsi kederlerini bize devretmişler, sevinç de onlara kalmış. Burada güneş bizi dışarısı gibi ısıtmıyor. Adliyenin mahkûm yerinde bir çay içtim. Geleni geçeni seyrettim. Konuşuyorlar, gülüşüyorlar. Kimse kimseye şurada dur, burada dur demiyor.

1. MAHKÛM *(Sabırsız)* Hâkim nasıldı, nasıl davrandı sana karşı?

2. MAHKÛM Hâkim çok baba adamdı. Onu sana birazdan anlatacağım. Dur hele, öyle acele etme hemen.

1. MAHKÛM Ama ben mahkemeyi merak ediyorum.

2. MAHKÛM Merak edecek bir şey yok dedim ya! Duruşmadan sonra el kaldırdım, hâkimle konuştum. İyi şeyler söyledi bana.

1. MAHKÛM Tamam, dinliyorum seni, devam et.

2. MAHKÛM *(Dinmeyen coşkusuyla devam eder)* Hocam, sana bir soru. Hayat gerçekten bu kadar güzel mi? Ona asılmaya değecek kadar. Yoksa, biz hayatı yaşayamadığımız için mi o bize böyle güzel geliyor? *(1. Mahkûm büyük bir keyifle diğerini dinlemektedir. Sigarasından keyifli nefesler çekmektedir. Zaten diğerinin de cevap beklediği yoktur. Yine coşkuyla konuşmasını sürdürür.)*

2. MAHKÛM Ben böyle bilmezdim bu işi. İşte öylesine yaşar giderdim. Ölüm gelip çatınca hayat değere bindi birden. Neyse, bundan da yırttık. *(Kapıya yaslanıp çıkış boşluğuna doğru seslenir)* Hey, Çaycı, neredesin! Getir bir kere de bizim keyfimiz oldu-

ğunda çay içelim. *(Sonra 1. Mahkûm'un hücresine doğru döner)* Ha hocam, bir de ne oldu, biliyor musun? Cezaevine girdiğimde, nizamiyede müdürle karşılaştık. Hemen geçtim önünü çevirdim. Tezgâhın boşa çıktı, dedim. Müdür bey dedim, hâkim bana bu idam işi olmaz dedi. Adi tezgâhını anladığımı yüzüne vurunca pis pis sırıttı. "Sen şimdi yine hücreye dön, ya bu gece, ya yarın gece veririm seni koğuşuna," dedi *(Biraz duralar ve hüzünlenir)* Vallahi hocam, Allanın bildiğini senden ne saklayayım. Buraya doğru yürürken içimi bir hüzün bastı. Seni düşündüm. Ne yalan söyleyeyim, öyle dedim diye kendimden utandım. Seni burada böyle yalnız, bir başına bırakıp, insanların içine kaçtığımı düşündüm. Hocam, yanlış anlama, bu iş benim için artık bir gurur meselesi. Şimdi gelip, hadi yürü koğuşa, deseler de bir beş on gün sallarım o işi. Bu adamlara söyleriz, ben senin yanındaki hücreye geçerim, her gün bir gazete alırız. Oradan sana okurum. Senin de dünyadan haberin olur. Hiç olmazsa birkaç gün de şu senin birikmiş mektupları okuruz. Sen de yıllardır merak ettiğin şeyleri öğrenirsin. Belki de o mektuplarda, senin için de benimki gibi sevindirici, hayırlı şeyler vardır. Ne biliyorsun, belki senin mahkeme de bitmiştir. Az bir ceza almışsındır da, belki de son aylarını yatıyorsun burada. Ne kadar daha yatacağını bilmeden. Belki karından, çocuğundan iyi haberler vardır mektuplarda. Allah büyüktür, gün doğmadan neler doğar. Hele bir yarın olsun bakalım.

1. MAHKÛM Ama ben yine de senin şu mahkemeyi merak ediyorum. Bir anlatsana şunu.
2. MAHKÛM *(Hiç eksilmeyen sevinç ve neşesiyle)* Tamam

hocam, hemen anlatmaya başlıyorum. Yalnız son bir kere şu söyleyeceğimi de dinle. *(Elini kapı parmaklıkları arasından çıkararak, boş bir Spor-toto kâğıdını sanki 1. Mahkûm görebilecekmiş gibi onun hücresine doğru sallar ve heyecanla konuşur)* Hocam, mahkemeden çıktığında askere dedim ki, tertip, şuradan bana bir Toto kâğıdı al. Bu hafta bir şansımı deneyeyim. Belli olmaz, bir de bakarsın, çıkar. Çoluğa çocuğa üç beş kuruş gönderirim, kendime de iyi bir avukat tutarım. Ondan sonra mapus yatılmaz değil, yatılır. Çocuk da sağ olsun, çaktırmadan gitti, aldı geldi. Yarın havada doldururuz, ha hocam?!...

7. SAHNE

Sinop Adliyesi —10 Haziran 1982
(Hakime ve Umuda Dair)

(Sinop Adliyesinde duruşma salonu. Kürsüsünde oturan bir yargıç ile onun solunda, önündeki masanın üstündeki daktilosuyla bayan kâtip görünmektedir. Yargıcın önündeki tabelada, "Naip Hâkim Abdulkadir Yüksel, Sicil no. 15190" yazısı okunmaktadır. Kâtibin Önündeki tabelada da adı yazılıdır: "Sabriye Kırbıyık."

2. Mahkûm, duruşma salonundaki sanık yerinde elleri bağsız olarak oturmaktadır. Yargıç bir süre önündeki dosyayı inceledikten sonra başını kaldırır ve 2. Mahkûm'a eliyle ayağa kalkmasını işaret eder. Sonra kâtibe döner.)

YARGIÇ Yaz kızım? *(Kâtip yazmaya başlar)* Balıkesir 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nin ..... sayılı talimatının icrası için, tam yetkili naip hakim tayin edildiğinden evrak tetkik edildi. Belli gün, yer ve saatte duruşmaya mahsus salonda celse açıldı. Sanık getirildi, bağsız olarak yerine alındı. Açık yargılamaya başlandı. *(Sonra 2. Mahkum'a döner)* Adın?

2. MAHKÛM Şahabettin.

YARGIÇ Soyadın?

2. MAHKÛM Ovalı.

YARGIÇ Babanın adı.

2. MAHKÛM Hüseyin.

YARGIÇ Ananın adı?

2. MAHKÛM Hanife.

YARGIÇ Doğum tarihin?

2. MAHKÛM 1956.

YARGIÇ Nüfusa kayıtlı olduğun ve oturduğun yer?

2. MAHKÛM Balıkesir, Merkez Yakı Köyü. Halen Sinop Cezaevi'nde cinayet suçundan İdam cezasına hükümlü.

YARGIÇ Evli misin? Okuman yazman var mı?

2. MAHKÛM Evliyim. İki çocuğum var. Okur yazarım.

YARGIÇ Ne iş yaparsın?

2. MAHKÛM Hayvancılıkla uğraşırım.

YARGIÇ *(Döner, kâtibe yazdırmaya devam eder)* Balıkesir 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nin talimatı okundu. Ve talimata ekli Balıkesir Sorgu Hâkimliği'nin son tahkikat kararı okundu. Sanıktan savunması soruldu. *(2. Mahkûm 'a döner)* Söyle bakalım, ne diyorsun?

2. MAHKÛM Ben 1976 senesinde cezaevine düştüm. O günden bugüne cezaevindeyim. Cezaevine düşmeden önce, suç ortaklarımla beraber bu olayı işledik. Ben ve suç ortaklarım dört kişiydik. Ben bunlardan sadece Naci Şahin'in adını biliyorum. Diğerleri, ölen Mustafa Gevrek ile aynı köyden idiler. Onların isimlerini bilmiyorum. Yani bu olay idam cezası almama sebep olan olaydır. Yalnız o zaman, Mustafa Gevrek'in öldürülmesi olayı faili meçhule gitti. Bunu Naci Şahin söylemiş. Diğer suç ortaklarımın adını da o biliyor. Benim de karıştığım Mustafa Gevrek'in öldürülmesi olayı o zaman faili meçhule gittiğinden, idam aldığım olay benim üstüme kaldı. Naci Şahin bu işi açığa vurduğu için hakkımızda dava açıldı. Ben bu olay sebebiyle vicdan azabı çekmekteyim. Bu olay hakkında bütün bildiklerimi ve delillerimi davanın görülmekte olduğu Balıkesir 1. Ağır Ceza Mahkeme-

si'nde söyleyeceğim. Burada kendimi müdafaa edecek durumda değilim. Cezaevine düşmeden önce de bu olayı söyleyecektim. Ancak suç ortaklarım beni devamlı tehdit ediyorlardı. Şimdi ise durumu açıklıyorum. Tafsilatlı ifademi ise, duruşmanın görülmekte olduğu mahkeme huzurunda vereceğim...

YARGIÇ Sanıktan bir kez daha soruldu.

2. MAHKÛM Ben o mahkemede bulunmak istiyorum. Oraya götürülmeyi talep ediyorum.

YARGIÇ Gereği düşünüldü. Talimat ikmal edildiğinden, talimatın heyete arzına ve görüldüğü için Cumhuriyet Savcılığı'na gönderilmesine karar verildi.

(Yargıç, 2. Mahkum'un gönderilmesi için işaret eder. Ancak 2. Mahkûm el kaldırır, söz ister.)

YARGIÇ Ne var! Bir şey mi söylemek istiyorsun?

2. MAHKÛM Evet Benim idamımın mecliste tasdik edildiği söyleniyor. Bu dava da devam ediyor. Hâkim bey, olay aynı olaydır. İdam aldığım olayda öldü Mustafa Gevrek. Biz dört kişiydik, bu öldürme olayı o zaman ortaya çıksaydı durum değişirdi diyorlar, bu işten anlayanlar. O zaman suç ortaklarımı ele vermedim. Şimdi Naci Şahin konuşmuş. Ne olur bu iş? Bu davanın bana bir faydası olur mu?

YARGIÇ Demek ortada ciddi bir durum var ki, senin ve suç ortakların hakkında TCK'nın 448. maddesi uyarınca dava açılmış ve hepiniz için tutuklama kararı çıkarılmış. Bu davadan sen de tutuklusun. İdam işi bu davanın neticesini bekler. Bu dava neticesinde, olayda senin dışında başkalarının da olduğu anlaşılırsa, bu davadan da öyle anlaşılıyor, zaten mahkeme de sürüyor, o zaman yeni bir dava açacaksın.

2. MAHKÛM O dava ne davasıdır, hâkim bey?

YARGIÇ Günü gelince onu bir bilene sorarsın. Bir avukata danışırsın. Sana idam cezası veren mahkemede açacaksın o davayı da. Ona, "İade-i muhakeme" davası derler.

2. MAHKÛM Yani, beni şimdi asabilirler mi hâkim bey?

YARGIÇ Yok, öyle şey olmaz! O davayla bağlantılı davan sürüyor. Bu memlekette adalet var, hukuk var. Seni asamazlar. Hadi git yat. Allah kurtarsın!...

(Yargıç, 2. Mahkûm'u götürmeleri için kapıyı işaret eder.)

8. SAHNE

Sinop Kalesi —11 Haziran 1982
(Hayata ve Aşka Dair)

(Sinop Kalesi'nde sabah. Havalandırma saati. Gardiyan, mahkûmları havalandırmaya çıkarmak için sahneye girdiğinde, 2. Mahkûm hücresinde keyifle volta atmaktadır. Giyinip hazırlandığı, kapının açılmasını beklediği görülür. 1. Mahkûm ise, henüz eşofmanları ile gezinmektedir hücresinin içinde. Havalandırmaya çıkmak için bir hazırlık yapmamıştır. O da neşeyle bir şarkı mırıldanmaktadır. Sonra gider, tuvaletin musluğu önünde çömelir ve sabah çorbasını içtiği tabağını ve kaşığını yıkamaya başlar. Gardiyan hiç acele etmeden gelir, 2. Mahkum'un hücre kapısını açar ve onun dışarı çıkması için kenara çekilir. 2. Mahkûm hücresinden fırlar. Aceleyle 1. Mahkum'un hücre kapısı önüne gelir. Kapının açılmasını bekler. Gardiyan onun arkasından hiç acele etmeden onu izlemektedir. Gardiyan, 1. Mahkûm'un hücre kapısına gelip de kapıyı açtığında, diğeri hücreye girerek 1. Mahkûm'a bağırır.)

2. MAHKÛM Daha giyinmemişsin bile... Hadi acele et, hava saatini yemeyelim. *(2. Mahkûm aceleyle içeriye girer, diğerinin elinden yıkamakta olduğu tabak ve kaşığı alır, onu yana çekerek kendisi yıkamaya başlar. 1. Mahkûm itirazsız kalkar, yatağının üzerindeki kot pantolonunu ve gömleğini alır, acele etmeksizin giyinmeye davranır. Bu arada Gardiyan ağır ağır sahneyi terk etmektedir. 2. Mahkûm'un tabağı yıkama işi bittiğinde diğeri de giyinmiştir. 1. Mahkûm sigarası, kibri-*

ti ile yastığın altındaki mektup destesini alır. 2. Mahkûm diğerinin koluna girer. Konuşmaksızın boş hücrelerin önünden geçerek sahnenin havalandırma bölümüne gelirler... Önce bir süre volta atarlar. Sonra kale duvarının dibine gelerek yere çömelirler ve sırtlarını duvara yaslarlar. 2. Mahkûm, cezaevi elbisesinin cebinden Toto kâğıdını çıkarır.)

2. MAHKÛM Hocam, önce şu Toto işini aradan çıkaralım.

1. MAHKÛM İyi ama ben o işten hiç anlamam.

2. MAHKÛM Anlamak şart değil. Bu iş zaten şans işi. Ben gece hepsini doldurdum. Bir iki tane de sen söyle.

1. MAHKÛM *(Gülerek)* Peki, söyle bakalım.

2. MAHKÛM Sen şunu söyle, yeter. Fenerbahçe- Kocaeli?

1. MAHKÛM *(Düşünmeksizin)* Sıfır.

2. MAHKÛM Amma yaptın ha! Bu maç direk bir. (Düşünür) Olsun, bakarsın sürpriz olur. Senin dediğin gibi yazayım. Sonra...

1. MAHKÛM Benden bu kadar. Uğraştırma beni.

2. MAHKÛM *(Diğerinin söylediği gibi kâğıdı işaretler)* Peki, seni yormayayım. Bakarsın şans yüzümüze güler. Hayatta neler olmuyor ki!... *(Kâğıdı katlayıp özenle cebine koyarken)* Hiç ummadığın bir zaman, ummadığın yerden bir kapı açılır. Hayat mucizelerle dolu. *(Kalkıp birlikte sakin bir voltaya başlarlar.)*

2. MAHKÛM Dün hâkim öyle deyince bu iş anlaşıldı hocam. Kim derdi ki, ben bu işten yırtacağım. Uzun süredir ilk kez bu gece rahat, deliksiz bir uyku uyudum. Yıllardır çok yordular beni... ha bugün, ha yarın, ha bugün, ha yarın... Sabahları gün ışıyıp da gökyüzü aydınlandığında hep, Allah bana bugünü de bağışladı, diye düşündüm. Sabahı bir

daha görebilecek miyim diye...

1. MAHKUM Şu an çok şükür yaşıyoruz. Önemli olan da bu. Yaşamaktan daha değerli bir şey var mı?

2. MAHKÛM Bizim için öyle, ya onlar için?

1. MAHKÛM Nasıl yani?

2. MAHKÛM Bizim küçük hayatlarımızın onlar için bir değeri var mı demek istiyorum yani. Ben bu memlekette yaşayan milyonlarca sıradan insandan biriyim. Benim ve benim gibi o milyonlarca insan hayatının onlar için bir değeri ve önemi yok. Eğer beni asabilselerdi, bunu "ibret-i âlem" olsun diye yapacaklardı. Onlar çıkarlarına uygun düştüğünde yüzlerce insanı her gün "ibret-i âlem" olsun diye öldürebilirler.

1. MAHKÛM Evet, yapabilirler...

2. MAHKÛM *(Devamla)* Ama iş senin için öyle değil. Bu şartlarda seni öldürmelerinde hiçbir çıkarları yok. Seni ancak diğerlerine ibret olsun diye yıllarca süründürürler. Çünkü, benim gibiler ölümden, senin gibiler de sürünmekten korkarlar.

1. MAHKÛM Neyse, bırakalım bunları şimdi artık. Biz hayattan konuşalım. Hiç olmazsa daha bir süre yaşayacağımız anlaşılıyor.

2. MAHKÛM Doğru... *(Hatırlayarak)* Hocam, ver şu senin mektuplara bir bakalım.

1. MAHKÛM *(Sevinçle)* İyi olur ya...

(1. Mahkum, yüzlerce mektuptan oluşan demeti diğerine uzatır. Bu arada kale duvarına gelirler. İkisi de yere çömelir ve duvara yaslanırlar. 2. Mahkûm, mektup demetini rastgele karıştırmaya başlar.)

2. MAHKÛM Özellikle aramamı ve bulmamı istediğin bir mektup var mı?

1. MAHKÛM Elbette var. Bu mektupların hepsi benim için çok önemli, ama bir tanesi var ki...

(2. Mahkûm, diğerinin yüzüne dikkat ve merakla bakar.)

2. MAHKÛM Öyle ise önce onu bulmaya çalışalım.

1. MAHKÛM Bence hepsini önce şöyle bir gözden geçirelim. Belki de arada rastlarız.

2. MAHKÛM O aradığın mektup cezaevlerinden mi yoksa dışarıdan mı?

1. MAHKÛM Cezaevlerinden değil, dışarıdan. Çünkü hayat dışarıda.

2. MAHKÛM O halde, şu "Görülmüştür" damgalı mektupları bir yana ayıralım. Onlara sonra, ileriki günlerde bakarız. *(2. Mahkûm, elindeki mektup destesini gözden geçirerek bir süre cezaevlerinden gelen mektupları bir yana ayırır. Sonra ayırdığı mektupları yere, duvarın dibine koyup geri kalanları tekrar gözden geçirmeye başlar ve aralarından bir tanesini çekerek mektubu zarfından çıkarır, heceleyerek okur.)*

2. MAHKÛM Sevgili Babacığım...

1. MAHKÛM *(Sevinç ve heyecanla yerinden fırlar)* Oğlumdan.. . Demek okuma yazma öğrenmiş, artık bana mektup yazıyor. *(Tekrar yerine oturur)* Devam et, devam et.

2. MAHKÛM *(Sevinçten yüzü aydınlanarak)* Biz artık yeni eve taşındık. Ev duvar kâğıtlı ve geniş. Senin resmin büfede duruyor. Evin bacasında kargalar yuva yaptı. Bunun için salonda soba yakmadık. Ondan benim odama taşındık. Sen nasılsın? Dedem öykü yazıyor. Babaannem bana lazer tüfeği aldı, dürbünü bile var. Salı günü sinemaya gittik. Pazar günü de tiyatroya gideceğiz. Her gün yarım saat ders çalışıyorum. Sonra dedemle arabacılık oynuyoruz. Öğretmenim hasta, yeni öğretmen geliyor. Halam bana iki tane araba aldı. Bana hiç mektup yazmıyorsun. İlaçlarını içiyor musun? Dü-

zenli içmeye bak. Halam bana iki araba aldı. Özel kurulan da var. Sen sigara içiyor musun? Dedem çok içiyor. Biz her akşam çerez yiyoruz. Bu akşam da yedik.

Sevgili Babacığım, okuma yazma öğrendiğim gün sana yazdığım mektubu aldın mı? Aldınsa bana cevap yaz. Ben iyiyim. Biz bu pazar pikniğe gittik. Bugün beze Süpermen'in resmini çizip, boynuma bağlayıp gezdim. Ben Süpermen oldum. Sen nasılsın? Bana bol mektup yaz. Red Kid'e gittik. Oradan lunaparka gittik. Orada çarpışan otolara bindim. Dedemle arabacılık oynadık. Onun kitaplarını düzelttik. Balkona çıktık oturduk. Not: Her gün arabacılık oynuyoruz. Arkada araba resmi var. Bu arabaya binmek güzeldir. Babacığım, bu arabaya bîn de gel.

(1. Mahkûm heyecandan ve mutluluktan yerinde duramaz hale gelmiştir. Ayağa kalkar. Diğerini de kolundan tutarak kaldırır. Mutluluk içinde voltaya başlarlar. Voltanın sonuna geldiklerinde 2. Mahkûm elindeki mektup demetini karıştırmaya devam etmiş ve bitirmiştir. Bir mektup daha çıkarır ve okumayı sürdürür.)

2. MAHKÛM Hocam, bu mektup da oğlundan. Önce bunları okuyalım. *(Birlikte sahnenin önüne gelirler ve dururlar.)*

2. MAHKÛM Sevgili Babacığım. Seni çok seviyorum. Biz vapurla geldik. Vapurumuz çok kocamandı. Okulda resim yapıyoruz. Öğretmenimiz tatile gitti. Bize Emine hemşire bakıyor. Teyzeler küçüklere bakıyorlar. Okulumuz çok iyi. Biz de çok mutluyuz. 10 Kasım'da şiir okudum. Deniz annesini istedi. Şiirini okuyamadı. Arkadaşlarımın da sana selamı var. Deniz şiirini okuyamadı. Ben çok güzel okudum şiirimi. Başhekim bile alkışladı. Ata-

türk'ün hayatını sınıfta anlattım. Öğretmenim alkışladı beni. Bana, "Aferin," dedi. Atatürk 1881 yılında Selanik'te iki katlı pembe bir evde doğdu. Bunu sen biliyor muydun? Sevgili Babacığım, sen nasılsın, iyi misin? Ben iyiyim. Halamla beraber tiyatroya gideceğiz. Halam hiç gülmüyor. Ama gülünce de çok güzel oluyor.

Sen çıkınca beraber gezeriz. Kitap okuruz. Ben listeyi yaptım. Dedemle ben tavla oynuyoruz. Hep 100 liraya oynuyoruz. Hep ben kazanıyorum. Bunun için dedem benimle oynamaya korkuyor. Aldığım paraları halama veriyorum. Halamda 600 lira var. Babaannemle hep balkonda oturuyoruz. Babacığım bana mektup yaz. Burada arabalarım var, Tam olarak 22 tane. Onları taşırken bana zorluk çıkarıyorlar. Sen çabuk çıkmaya bak. Aşağıdaki arabaya binip gelmeye bak. Amcamın düğününe gideceğiz. Güle güle.

Not: Yanaklarından öperim.

(2. Mahkûm mutluluktan yüzü aydınlanmış, diğerine sevgiyle bakar. O ise, kendinden geçmiş durumdadır, 2. Mahkûm mektubun arkasını çevirir.)

2. MAHKÛM Hocam, oğlun mektubun arkasına boyakalemi ile bir araba resmi çizmiş.

1. MAHKÛM Anlatsana, nasıl?

2. MAHKÛM Bildiğimiz bir araba işte. Bu ikimizi de taşır. Alır götürür buralardan. Yaklaştık değil mi o günlere? Az kaldı değil mi?

1. MAHKÛM Elbette. Devam edelim hava saati bitmeden.

(Yürür, tekrar duvarın dibine gelirler. Yeniden çömelip duvara yaslanarak ilk durumlarını alırlar. 2. Mahkûm elindeki mektup demetini bir süre daha karıştırdıktan sınra.)

2. MAHKÛM Hocam, oğlundan bir mektup daha. *(Okumaya başlar)* Sevgili Babacığım, Açelye bizde kalıyor. Anlaşamıyoruz, ama gene de oynuyoruz. O kızdığı zaman annesine şikâyet ediyor. Benimle oynamak istiyor. Bir ton arabam var. O güzelini alıyor, ben güzelini alıyorum, anlaşamıyoruz. Açelye uyurken ben ona masal okudum.
Halama korku filmine gidelim dedim, korktu. Ben gidemem dedi. Cumartesini iple çekiyorum. Tiyatroya gideceğiz. Sen hiç bana mektup yazmıyorsun. Kart atmıyorsun. Bir mektup yaz, bir kart at. Sen yazmazsan, ben de yazmam. Sevgili Babacığım, bıyıklarını kes. Annem iyi, karnem pek iyi. Anneannem geldi. İstanbul iyi. İki gündür yağmur yağdı. Havalar iyi olunca sana geleceğiz. Halam beni getirecek. Babaannem iyi, dedem iyi. Halam da ben de iyiyiz. Biz Süpermen'e gideceğiz. Seni çok özledim. Sevgili Babacığım, seni çok seviyorum. Sana resim yapıp göndermiştim, aldın mı? Not: Bana yazmayı sakın unutma.
(Bir süre suskunlaşırlar. İkisi de hayallere ve derin düşüncelere dalmışlardır. Sessiz ve kımıldamadan otururlar. Önce 1. Mahkûm kendine gelir. Ağır hareketlerle yerinden kalkar. Diğeri de onu izler. Ağır bir voltaya başlarlar. Birkaç kez voltalarında döndükten sonra 2. Mahkûm durur. Diğeri de ona döner, sahnenin önüne gelirler.)
2. MAHKÛM Yakında kurtulacağız buralardan, değil mi hocam? Çok çektik, artık bu kadar yetmez mi?
1. MAHKÛM Artık ben de inanıyorum bu işin sonuna geldiğimize. Özgürlük o kadar da uzak değil artık. Zaman zaman buralardan hiç çıkamayacağını düşündüğüm anlar oldu. Ölümlerden geçtim. Başkaları benim yerime öldüler. Onların yarım kalmış

hayatlarını devraldım...

2. MAHKÛM *(Duralar ve irkilir, tekrarlar)* Ölümlerden geçtin... *(Bir kararsızlık anı geçirir)* Hocam! *(Duralar)* Bak şimdi sana ne söyleyeceğim. Geçen gün sana söylemeyi denedim, yapamadım. Seni ilk gördüğüm gün tanıdım. Hani o ilk havaya çıktığımız gün. Eğer evvelki gün, ya da dün beni asmış olsalardı, bu sırrı kendimle birlikte mezara götürecektim. Öyle karar vermiştim. Ama şimdi durum değişti. İkimiz de yaşayacağız. Birlikte olacağız. Ölünceye kadar seni hiç bırakmayacağım. *(Tekrar durur, düşünür ve devam eder)* Artık söyleyeceğim. Samsun Cezaevi'ni hatırla. Geçen gün de söyledim ya, ben orada sağcılarla kalıyordum. Bir şey bildiğimden değil. Yoksuldum, gelenim, gidenim, bir kovalayanım yoktu. Onlara yemek ortağı oldum. Sen arkadaşlarınla birlikte karşı koğuşta kalıyordun. Bir gün bana bir silah getirdiler. Ve seni öldürmemi istediler. Kendini ispat et dediler. Daha sonra parayla da rüşvetle de olsa, seni kaçırırız dediler. Reisleri namus, şeref sözü verdi. Biz seni Almanya'ya kadar götürürüz dedi. *(Bir an duralar ve devam eder)* Hocam, ben kabul ettim. Sen revire ya da ziyarete giderken seni düşürecektim. O da olmazsa, müdür seni bir gün odasına çağıracaktı. Ben de tesadüfen koridorda olacaktım. Ama sen o bir iki gün içinde Trabzon Cezaevi'ne sürgün oldun. Bu işe çok yandılar ve aynı gün beni yemek ortaklığından çıkardılar. *(Susar, diğeri de devam etmesine fırsat vermez.)*

1. MAHKÛM *(Dikkatle dinlemektedir, sorar)* Peki, sonra ne oldu?

2. MAHKÛM Aynı silahla 3. Koğuşun mazgalında Mahmut Tekin'i vurdular. Cezaevi müdürünün tez-

gâhıydı.

1. MAHKÛM Anlıyorum.

(Uzun bir süre konuşmadan dururlar. 2. Mahkûm kendi içine dönmüş, derin düşüncelere dalmıştır. Diğeri, başı önünde, 1. Mahkûm'a bakmaksızın düşünmektedir. Bir süre daha böyle kalırlar. Sonra 1. Mahkûm ağır ağır kımıldanır. Volta yerine yönelir. Diğeri de O'nu izler. Bir süre sessiz voltalarını sürdürürler. 1. Mahkûm düşünmekte, öbürü O'na bakmaksızın başı önünde voltalamaktadır. Voltanın herhangi bir anında dönüşe geldiklerinde 1. Mahkûm durur, elini 2. Mahkûm'un omuzuna koyar. 2. Mahkûm dikkatle 1. Mahkûm'un yüzüne bakar. 1. Mahkûm sevecen bir hal içerisindedir. Diğeri de bunu görünce yüzü aydınlanır. 1. Mahkûm bir şey söylemek İster,2. Mahkûm fırsat vermez. Konuşmaksızın birbirlerine sarılırlar, kucaklaşırlar ve bir süre bu durumda kalırlar. Ve sonra yine konuşmaksızın voltalarına neşeyle devam ederler.)

1. MAHKÛM Hayat akıyor. Çocuklarımız biz olmadan da büyüyorlar.

2. MAHKÛM *(Diğerinin sözünü keserek, neşeyle)* Hocam, iki tane de benim var. Onlar da şimdi büyümüşlerdir. Kocaman olmuşlardır. Yıllardır ben de görmedim çocuklarımı. Bir getirenim yok ki görüşelim. İnşallah yakında ikimiz de feraha çıkarız. *(Döner, 1. Mahkûm'un ellerine sarılır)* Hocam, söz ver bana. Çıkınca benim köye de gideriz, değil mi? Misafirim olursun benim, birlikte birkaç gün geçiririz. Bu kötü günleri bir daha anmadan benim çocukluğumun geçtiği yerleri gezeriz birlikte, olur mu Hocam, söz ver bana!

1. MAHKÛM Söz veriyorum. Mutlaka geleceğim. Birlikte gezeceğiz oraları. Oğlumu da getireceğim.

2. MAHKÛM *(Sevinçle)* Sağ ol Hocam. *(Durur, düşünür)*

Kim bilir o çocukluğumun geçtiği yerler yine aynı mı? O harman yeri... Arkadaşlarımla alt alta, üst üste boğuştuğumuz çayırlar, yüzdüğümüz dere. Delikanlılık zamanımdaki arkadaş sohbetleri... Ne oldu o arkadaşlarım sahi. Şimdi çoğu askere gidip gelmiştir, evlenmiştir. Çoluk çocuğa karışmıştır. Sonra benim düğünüm. Aslında hep askere gidip geldikten sonra evlenmek istemiştim, ama eve bir gelin lazımdı. Kızı istemeye gidişimiz, vermeyişleri, benim karımı kaçırışım...

1. MAHKÛM *(Sözünü keserek)* İyi hatırlıyorum. Baharın yaza dönüştüğü bir akşamdı. Gecenin ağır ağır Şipek'in yeşilini örttüğü bir akşam... Ben üşürdüm. Ellerimi kısa pantolonumun ceplerine sokardım. Babam upuzun dururdu, uzayan gölgeler içinde... Onlar hep orda dururlardı. Gölgeleri, Abhusor Deresinde kızıldan karanlığa dönerdi. Serinlik beni sarardı, ben ceplerimdeki çakıl taşlarıyla oynardım. Sonraları tanıdığım uçsuz bucaksız denizlerin çakıl taşları gibi boyamazdım onları... Gümüş balıklar oynardı gecede... Kenarları gümüşten mor bulutlar yükselirdi Goloz Kaya'dan. Bir buluta binerek geçti Ermeni atlıları doludizgin Petkar önünden Aburnes yönüne. Akıp giden yıldızlardık gecede. Ayın aydınlığı hepimizi sarıp sarmaladığında billur avizeler gibiydik gecenin kenarında. Birden gecenin bir başka kıyısından çıktı Çerkez atlıları. Ayın çimen yeşilinde şavkıyan aydınlığına gömüldüler. At üstünde ben babamın sıcak ceketine sarılırdım. Atlılar aydınlığı aştılar, bir başka kıyıdan uçarak geceye karıştılar. Terkilerinde bir taze gelinle... Al yeşil bir aydınlığa bürünüp geçti taze gelin. Ceketi aralayıp baktım. Gördüm, ay değildi geceyi aydınlatan. Dünyayı aydınlatan. O'ydu. Koloz Kaya

üzerinden... Annemin güzel yüzü...

2. MAHKÛM *(Coşkuyla)* Aynen öyle. Mehtaplı bir geceydi. Eve geldik. Hiç konuşmadık. Sonradan da pek konuşmazdık zaten. Çok sonraları ziyaretime geldiğinde de konuşmazdık. Öyle bakardık birbirimize. Hayatta insanın başına her şey gelir. Sonra da geçer. Kötü günler kalıcı değildir. Bir gelir, bir gider. Uzun sürdü ama şimdi geçti. Nasıl geçti? Sevgiyle. Konuşmadan bakardık birbirimize ziyaret yerlerinde, ama bilirdim bana sevgiyle baktığını...

1. MAHKÛM Öyle oturmuş duruyorduk bir okyanusun kıyısında. Özgür bir sonsuzluktu aslında kenarında durduğumuz. Sevgiyle geleceğe adamıştık varlığımızı. O gelecek ikimizin değildi sadece. Sonsuz kalabalıklardık. Sevgimiz ikimize de yeterdi, onlara da... Öyle oturmuş duruyorduk, sonra kalktık yürüdük. Tarih miydi ne!... Bir aydınlıktan çıkıyor, bir başkasına giriyorduk. Sanki zamanın ortasında bir kapıydı o... Eşiğinden atlanan... Sonsuzluğa uzanan bir yoldu önümüzde uzanan. Durduk, soluksuz izledik. Sonra bir kadının saçlarına sevdayla dokunurdu ellerim. Dostlukların kır çiçekleri boy verdiği bir yeryüzünde sevda masalları anlatırdık, birbirimize... Ölüm bazen çıkar gelirdi dağların arkasından doludizgin, en çok da ilk yaz akşamlarında. Biz yine de sevdayı eksiltmeden yaşardık... Tanıdık dost yüzleri ölü yüzlere dönüşürdü Haziran bulutlarında. Tarih denince ne gelirdi ki aklımıza. Biz insan yüreğiydik... Sonra rüzgârın yaladığı leylak bahçelerinde sonsuz öpüşürdük. Ölümsüz sevdalarda yaşardık...

(Gardiyan görünür, hava saatinin bittiğini işaret eder. Birkaç kez daha volta attıktan sonra 2. Mahkûm yürür, duvarın dibinde duran mektup demetini alır, diğerine uza-

tır.)

2. MAHKÛM Yarın kaldığımız yerden devam ederiz, o aradığın mektubu da yarın buluruz. *(Birlikte boş hücrelerin önünden geçerek 1. Mahkûm'un hücresinin önüne gelirler. Gardiyan hücre kapısını açmak üzere elinde anahtar, hazır beklemektedir. Sevgiyle kucaklaşırlar.)*

1. MAHKÛM Yarına kadar.

2. MAHKÛM Yarına kadar.

(Öylece kalırlar.)

9. SAHNE

Sinop Kalesi —11 Haziran 1982
(Göreve Dair Ölüme Kreşendo)

(Sinop Kalesi'nde akşama doğru. Giyiminden kentin ileri gelen bir devlet görevlisi olduğu anlaşılan biri, 2. Mahkûm'un hücresi önündedir. Çevresinde birkaç Gardiyan bulunmaktadır. Alçak sesle 2. Mahkûm'la konuşmaktadır ve konuşmanın da bir süreden beri devam ettiği anlaşılmaktadır. 2. Mahkûm'un keyifli hali sürmektedir. 1. Mahkûm hücre kapısına yaslanmış vaziyette konuşulanları duymaksızın dikkatle izlemeye çalışmaktadır. Konuşma bir süre daha devam eder. Konuşanın devlet görevlisinden çok 2. Mahkûm olduğu anlaşılmaktadır. Bir süre sonra bürokrat yanındakilerle birlikte 1. Mahkûm'un hücresine yönelir. Onun hücresi önünde durur. Bir süre ses çıkarmadan onu süzer ve davranışlarını izler. Yanındaki görevliler ise, ondan birkaç adım daha geride durmaktadırlar. Devlet görevlisi bir süre duraladıktan sonra konuşmaya karar vererek elini 1. Mahkûm'un hücresinin kapı parmaklıkları arasından uzatarak konuşmaya başlar.)

SAVCI Merhaba, iyi akşamlar.

1. MAHKÛM *(Diğeri eline dokunan elini sıkar)* Size de iyi akşamlar. Merhaba. Buyurun.

SAVCI Ben Sinop Cumhuriyet Başsavcısı. Nasılsınız?

1. MAHKÛM Teşekkür ederim. Siz nasılsınız?

SAVCI Ben de teşekkür ederim. İyiyim. Uzun süredir ziyaretinize gelmek istiyordum. Kısmet bugüne imiş.

1. MAHKÛM Evet. Yıllar önce, buraya ilk getirildiğimde size bir dilekçe ile başvurmuş, görüşmek istediğimi belirtmiştim. Sorunlarımı, ihtiyaçlarımı an-

latmıştım dilekçemde...

SAVCI Doğru. Buraya gelmeden önce dilekçenizi bir kez daha gözden geçirdim. Talepleriniz arasında...

1. MAHKÛM *(Onun sözünü keserek)* Şimdi benim için acil ve önemli olan şey onlar değil. Daha önemli olan...

SAVCI Anladım ama bir kere sizin hakkınızda Adalet Bakanlığının bir genelgesi var. Siz de hukukçusunuz. Adalet Bakanlığı genelgesinin ne anlama geldiğini bizim kadar siz de bilirsiniz.

1. MAHKÛM *(Sesini yükselterek)* Benim şimdi sözünü etmek istediğim o değil. Bu benim arkadaşımın hukuki durumu nedir, öğrenmek istiyorum. Bana açıklar mısınız?

SAVCI *(Düşünceli)* Bilmiyorum.

1. MAHKÛM Bunda bilmeyecek bir şey yok. Henüz tutuklu, davası da devam ediyor. Dün Naip Yargıç kendisine söylemiş ki...

SAVCI Onu da biliyorum.

1. MAHKUM Biliyorsunuz, ama açık ve net bir yanıt veremiyorsunuz.

SAVCI *(Lafı değiştirerek)* Sizin talepleriniz arasında benim sorumluluğunu üstlenebileceğim bir tek daktilonuz var. Ben daktilonuzu buraya, gardiyan odasına koydururum. Kullanmak istediğimiz zaman gardiyana söylersiniz, daktiloyu size getirir, mesai saatleri içinde yazılarınızı gardiyan nezaretinde yazarsınız.

1. MAHKÛM Savcı bey, ben size çok başka şeylerden söz ediyorum. Benim derdim şimdi daktilo filan değil. Şayet benim korktuğum şey gerçekleşirse, bunun adı bir cezanın infazı değil, gerçek bir cinayettir... Siz bir tutukluyu nasıl asarsınız?

SAVCI Ben buraya bunları konuşmak için gelmedim.

Sizin için, yani bir meslektaşım için yapabileceğim bir şey var mı diye anlamak için geldim.

1. MAHKÛM *(Savcının söylediklerini duymamaktadır)* Belki tutuklu olduğu bu dava sonuçlandığında, kesinleşen dosyası ile ilgili yeni deliller çıkacak ortaya, belki de suçun nevi değişecek. Belki de suç vasfında değişmeler olacak. Zira olay aynı olay...

SAVCI *(1. Mahkûm'un hücre kapısından biraz uzaklaştıktan sonra)* Bir hukukçu olarak söylediklerinizde haklı olabilirsiniz, ama bu şimdiki gerçeği değiştirmez. *(Biran durur, 1. Mahkûm'u bir kez daha süzer)* Peki, benim zamanım kalmadı. Umarım tekrar görüşürüz. Size iyi akşamlar diliyorum.

1. MAHKÛM *(Onun ardından seslenerek)* Ben de umarım her şey öğrendiğimiz, bildiğimiz gibi olur. *(1. Mahkûm birden irkilir, yeniden uzun sürecek bir akrep tedirginliğine düşer. Savcı ve beraberindekiler ise dönerler, boş hücrelerin önünden geçerler. 2. Mahkûm'un hücresi önüne geldiklerinde, hücrenin uzağından hızlanarak yürürler. 2. Mahkûm onların ardından bağırır.)*

2. MAHKÛM Benimle hakim bey gibi açık konuşmadınız.

SAVCI Seni daha sonra odama çağıracağım, orada konuşuruz.

(Savcı ve beraberindekiler sahneyi terk ederler. 2. Mahkûm diğerine seslenir.)

2. MAHKÛM Sana ne söyledi? Ne konuştunuz?

1. MAHKÛM Hiç. Önemli bir şey konuşmadık. Yarın havada konuşuruz.

10. SAHNE

Sinop Kalesi —11 Haziran 1982
(Sona Dair)

(Cezaevinin hücreler bölümünde akşamın ileri bir saatidir. Yaşadıkları yoğun heyecan sonrasında iki mahkûm da yataklarında uzanmakta ve derin düşüncelere dalmış bulunmaktadırlar. 1. Mahkûm sigarasını içmektedir. Diğeri, elinde bir kalemle oynamaktadır. Çaycı sessizce sahnede görülür. Dalgın ve düşüncelidir. Çok ağır hareket etmektedir. 2. Mahkûm'un hücresi önüne geldiğinde onun çayını kapı parmaklıkları arasındaki demire bırakır. Soru sormasına fırsat vermemek için de hızlanır. Aradaki altı boş hücreyi yine ağır adımlarla geçer. 1. Mahkum'un hücresi önüne gelir. Çaycının hücreler bölümüne girdiğini fark eden 1. Mahkûm, bu arada ayağa kalkmış ve hücre kapısına gelmiştir. Çaycı, 1. Mahkûm'un çayını eline tutuşturur. 1. Mahkûm düşüncelidir. Bir şeyler konuşmak istemektedir. Çaycı bunun farkında olduğundan konuşmak istemez. Döner ve iki boş hücrenin önünden geçer, durur, düşünür; konuşmaya karar vermiştir. Geri döner ve 1. Mahkûm'un hücresinin önüne tekrar gelir. Önce biraz duralar, sonra konuşur.)

ÇAYCI İyi misin?

1. MAHKÛM *(1. Mahkûm çayından bir yudum alır)* İyiyim.

ÇAYCI Şey...

1. MAHKÛM *(Telaşlı)* Ne oldu? Bir şey mi var?

ÇAYCI Hiç...

1. MAHKÛM Bir şey varsa söyle, çekinme.

ÇAYCI Diyecektim ki... Şey oldu.

1. MAHKÛM Anlıyorum... Çekinme, devam et.

ÇAYCI *(Parmaklıklara dayanıp, sesini iyice düşürerek)* Başsavcı, Vali, Albay, Müdürler falan, hepsi buradalar.

1. MAHKÛM Neden, bir şey mi oldu?

ÇAYCI Gündüz vardiyasını dışarı çıkarmadılar. Sabah vardiyasını da salmamışlardı. Hepsi içeride bekliyorlar.

1. MAHKÛM *(Kapı parmaklıklarına sıkıca tutunup yaslanır, başını da gayrı ihtiyari parmaklık demirlerine dayamıştır)* Ya, demek öyle?

ÇAYCI Ben fazla durmayayım, gideyim. Bugün herkesin gözü burada. Doğru değil bu yaptığım. *(Çaycı başka bir şey söylemeksizin yürümeye davranır. 1. Mahkûm henüz bir yudum içtiği çay bardağını tiksintiyle Çaycı'ya iade eder. Çaycı boş hücrelerin önünden üzgün ve düşünceli, yine ağır adımlarla geçer, 2. Mahkûm'un hücresi önünde hızlanır. 2. Mahkûm onun arkasından bağırır.)*

2. MAHKÛM Bir dakika bakar mısın?

(Çaycı birkaç adım ötede durur. Döner, göz göze gelirler. Bir an bakışırlar. Çaycı daha sonra uğrayacağını belirten bir işaret yapar. Tekrar bakışırlar. Çaycı döner, yine ağır adımlarla sahneyi terk eder.)

2. MAHKÛM *(1. Mahkûm 'un hücresine doğru dönerek)* Ne var? Ne oldu?

1. MAHKÛM Ne gibi?

2. MAHKÛM Ne anlattı o sana?

1. MAHKÛM Hiç... Önemli bir şey değil.

2. MAHKÛM Peki, niye baktı o bana öyle?

1. MAHKÛM Nasıl yani?

2. MAHKÛM Öyle, acır gibi... Bir daha hiç göremeyecekmiş gibi...

1. MAHKÛM Bilmem... Sana öyle gelmiştir.
2. MAHKÛM Hocam, hocam! Bu işin bilinmeyecek, bana öyle gelecek bir tarafı yok. Bu adamlar benim biletimi kestiler.
(Susarlar.)

11. SAHNE

Sinop Kalesi —12 Haziran 1982
(Utanca Dair)

(Sinop Kalesi hücreler bölümünde vakit gece yarısını geçmiştir. Her iki mahkûm da uyumamakta; 2. Mahkûm yatağının kenarına oturup sigara içmekte, diğeri ise yatağına sırt üstü uzanmış bulunmaktadır. Her ikisinin de uzun süredir konuşmadıkları ve diğerini uyuyor sandığı anlaşılmaktadır. Hüzün ve endişe geceye egemendir.

Birden ağır kapının gürültüyle açıldığı duyulur. Her iki mahkûm da yataklarından fırlayarak kapı parmaklıklarına gelirler. Yeniden endişeli bir bekleyiş başlar. Çok sürmez, içeri iki Gardiyan'la Başgardiyan girer. Durgun ve kasvetli bir havaları vardır. 2. Mahkûm'un hücresinin ününde dururlar. Gardiyanlardan birisi, Başgardiyan'ın baş işareti üzerine kapıyı açar. Diğeri, 2. Mahkûm'un dışarı çıkmasını belirtir. 2. Mahkûm kendiliğinden bir alışkanlıkla eşyalarını toplamaya davranır. Başgardiyan, işaretle yanına hiçbir şey almamasını ihtar eder. 2. Mahkûm itiraz etmeyi ya da bir şeyler sormayı düşünür, ama bunun yararsızlığının farkına varır. Konuşmaz. 2. Mahkûm hücreden çıkar, ama ters yana, 1. Mahkûm'un hücresine doğru yönelir. O yöne doğru birkaç adım attığında gardiyanlardan biri yolunu keser.)

2. MAHKÛM Bırakın, hiç olmazsa birkaç dakika arkadaşımla vedalaşayım.

(2. Mahkûm arkadaşıyla görüşmek konusunda ısrarcıdır. Onu engelleyen Gardiyan, bakışlarıyla Başgardiyan'a sorar. O da kenara çekilmesi yolunda bir işarette bulunur. 2. Mahkûm arkadaşının hücresi önüne gelir, diğeri kapı par-

maklıklarına yaslanmış olanları izlemeye çalışmaktadır)

2. MAHKÛM Hocam!...

1. MAHKÛM *(Kendisinin de tanıyamadığı bir sesle)* Efendim.

2. MAHKÛM *(Kısa bir duruştan sonra)* Hocam, nasip kısmet bu kadarmış.

(1. Mahkûm konuşabilmekte zorlanır. Çaresizdir; yanıt veremez.)

2. MAHKÛM Hocam, yorgunum. Uzun yıllar çok yordular beni.

1. MAHKÛM *(Zorlanır)* Biliyorum...

2. MAHKÛM Hocam, çocuklarım...

1. MAHKÛM Biliyorum...

(Gardiyanlar 2. Mahkûm'un birkaç adım arkasında beklemektedirler. Sabırsızlandıkları açıkça bellidir. Müdahale edeceklerdir, kendilerini güç denetlemektedirler.)

2. MAHKÛM Bir zamanlar seni ben öldürecektim, oysa şimdi senin yanından ölüme gidiyorum. Ne tuhaf değil mi?

1. MAHKÛM Bütün bunların hiçbir önemi yok artık.

2. MAHKÛM *(Kapı parmaklıkları arasından uzanıp 1. Mahkûm'un kollarından kavrar, kuvvetle sarsar)* Hocam, haydi, hoşça kal. İnşallah bir gün sen buralardan kurtulup, çoluğuna çocuğuna kavuşursun.

(1. *Mahkûm suskundur. Söyleyecek bir şey bulamaz. 2. Mahkûm döner, Gardiyanlara doğru birkaç adım atar. Sonra tekrar geri dönüp 1. Mahkûm'un hücre kapısı önüne yeniden gelir. Ceplerini karıştırır. Sağ cebinden çakmağı ile yarım paket sigarasını çıkarır. Kapı parmaklıkları arasından 1. Mahkûm'a uzatır.)*

2. MAHKÛM Al şunları. Sigaramla çakmağım... Sana hatıram olsun. Beni hep hatırla. Unutma, e mi? *(Sonra tekrar ellerini kapı parmaklıkları arasından uzatarak 1. Mahkûm'u bir kez daha kollarından kav-*

rayıp sıkıca sarar. Sonra döner, geriye bir daha bakmaksızın ilerler. Gardiyanların yanından hızla geçer. Boş hücrelerin önünden geçerken bir daha hızlanır. Başını çevirip de hücresine son kez bile bakmaksızın hızla ilerler.

Gardiyanlar da arkasından ona ayak uydurabilmek için hızlanırlar, yetişmeye çalışırlar. 2. Mahkûm, arkasındaki Gardiyanlarla koşar adım sahneyi terk eder. Kısa bir süre sonra, 2. Mahkûm'un kaldığı hücrenin ışığının boş hücrelerdeki ışık düzeyine indirildiği görülür.)

12. SAHNE

Sinop Kalesi —12 Haziran 1982
(Düşe ve Gerçeğe Dair)

(Sahnenin açılışı ile birlikte iki Gardiyanın hücreler bölümüne girdikleri görülür. 1. Mahkûm yatağında yüzüstü yatmaktadır. Uyumadığı bellidir. Gardiyanların sahneye girişlerinin farkındadır, ama tepki vermez. Gardiyanlar 2. Mahkûm'un hâlâ kapısı açık duran hücresine yönelirler ve hücreye girerler. Abartmalı gürültüler çıkararak 2. Mahkûm'un özel eşyalarını toplamaya başlarlar. Duvarda asılı olan iki torbanın gürültü çıkaracak biçimde yerlerinden koparılıp yere atıldığı duyulur. Plastik tabak türünden şeylerin sesleri 1. Mahkûm'a kadar ulaşır. Şimdi Gardiyanlar döktüklerini yine aynı hoyratlıkla toplamakta, iki torbaya doldurmaktadırlar. Bu iş bitince torbaları da yanlarına alarak hücreden çıkarlar ve yine aynı abartmalı gürültüyle hücre kapısını çarparak kaparlar. Kapıyı kilitledikten sonra ellerine birer torba alarak sahneyi terk ederler. Ağır demir kapının yine gürültüyle kapatıldığı duyulur.

1.Mahkûm bir süre daha aynı durumda kaldıktan sonra ağır ağır yerinden doğrulur. Ayağa kalkar ve hücre kapısına yaklaşır. Yönünü çıkışa doğru döner.

2.Mahkûm'un kendisine armağan ettiği yarım sigara paketinden iki sigara çıkarır. Armağan çakmakla sigaraları sırasıyla yakar. Birini dudağının kenarına yerleştirdikten sonra diğer yanan sigarayı hücre kapısı parmaklıkları arasındaki demire koyar. Karşılık alamayacağını bildiği halde hüzünlü bir sesle hücreler loşluğuna konuşur.)

1. MAHKÛM Geldin mi? *(Durur)* Döndün demek... De

mek en sonunda gerçeği anladılar. Demek sonunda onlar da anladılar bunun bir cinayet olduğunu. Peki, nasıl anladılar? Bilirim, sen söylememişsindir... Ne o, yorgun musun?... Biliyorum, yıllardır çok yordular seni... Neyse, şimdi uyu... Çocukluğumda seyrettiğim filmler gibiydi. Bir ağaca bağlamışlardı seni ve onlar senin etrafında neşeyle el çırparak dans ediyorlardı değil mi? Ama bak, bu ülkede tarih hep su üstüne yazılır diye düşünme... Cinayeti ben gördüm. Ben bu cinayetin görgü tanığıyım. *(Kesik kesik konuşmaktadır)* Daha başka birçok cinayetin tanığı olduğum gibi... *(Parmaklıktan sımsıkı kavrayıp alnını kapı demirlerine yaslar)* Beni duyuyor musun? Çok utanıyorum... Bu cinayeti ben gördüm ve hiçbir şey yapamadım. İnan kendimden gerçekten çok utanıyorum... Bu utancı ömrüm boyunca taşıyacağım ve hep bu utançla yaşayacağım. *(Bir süre susar)* Bu ülkenin insanları şimdi yataklarında mışıl mışıl uyuyorlar. Bu ülkede onbinlerce cinayet işlendi, görmediler. Daha onbinlercesi işlenecek, yine görmeyecekler. Görmemezlikten geldikçe sıranın kendilerine gelmeyeceğini sanıyorlar. Onların yerine de utanıyorum. Uyuyor musun?... Yorgunsun, biliyorum... Sen şimdi uyu... Yıllarca hep ölümü yaşadın. Ama bu ülkede zaten birçok hayat yarım kaldı... Eksik yaşandı... Ama bir gün bu ülkede birileri bu yarım kalan hayattan, eksik yaşanmış hayatları devralacaklar ve devraldıkların özgürce yaşayacaklar... Onurlarıyla yaşayacaklar. *(Kısa bir süre susar)* Senin yarım kalan hayatını da ben devralıyorum.

Biliyorum, çok yordular seni yıllarca. Şimdi çok yorgunsun. Haydi rahat uyu. Yarın havada konuşuruz.

(Döner, armağan sigara paketiyle çakmak elinde yatağının üzerine boylu boyunca uzanır. Yüzüstü yatmakta-

dır. Başı kollarının üzerindedir. Bedeninin kasılmasından ağladığı hissedilir.)

13. SAHNE

Sinop Kalesi —12 Haziran 1982
(Cinayete Dair)

(2. Mahkûm, darağacında asılı olduğu ipte kendi çevresinde dönmektedir. Devrilen sandalye darağacının altında ve sandalyenin yanında ise 2. Mahkûm'un ayağından çıkarak düşen ayakkabısının sol teki görünmektedir. Biraz ötede Başsavcı ile Vali, Albay ve Doktor kendi aralarında bir sohbete dalmışlardır.
Cezaevi görevlilerinin oluşturduğu diğer bir grup da diğer tarafla söyleşmektedirler. Çaycı darağacında sallanan 2. Mahkum'a bakmaksızın elindeki çay tepsisinden söyleşmekte olan görevlilere çay vermektedir. Bir ara Başsavcı dönerek 2. Mahkum'a bakar. Sabırsızdır. Doktor'a döner, işaretle 2. Mahkûm'u göstererek muayene etmesini ister. Doktor ağır ağır gruptan ayrılır, darağacına yönelir. Kendi çevresinde dönmekte olan 2. Mahkûm'un sol kolunu yakalar ve nabzını muayene eder, bir süre dinler, sonra söyleştiği gruba döner ve konuşur.)

DOKTOR Adalet henüz tecelli etmemiş efendim. Birkaç dakika daha bekleyelim.

14. SAHNE

Sinop Kalesi —12 Haziran 1982
(Akrebe ve Gerçeğe Dair)

(Sinop Kulesi'nde sabah vakti. 1. Mahkûm havalandırma alanında yalnızdır. Kale duvarı dibine çömelmiş, sırtını duvara yaslamış, güneşlenmektedir. Kolunu sağ dizinin üstüne dayamış, hüzünle düşünmektedir. Geceyi uykusuz geçirdiği görülür. Yorgundur... Çaycı sessizce çay tepsisi elinde, sahneye girer. Ağır adımlarla 1. Mahkûm 'a yaklaşır. Çay tepsisini yere koyduktan sonra o da diğerinin karşısına, yere çömelir. 1. Mahkûm, Çaycı'nın geldiğinin farkındadır, ama tepki vermez. Çaycı tepsiden aldığı çayı karıştırmaya başlar. Çay karıştırma işi bittiğinde bardağı 1. Mahkûm 'un eline dokundurarak ona verir. 1. Mahkûm çayından birkaç yudum alır. Çaycı da onun karşısında çay içmektedir. Uzun bir süre konuşmadan, sessizce çaylarını içerler. Daha sonra 1. Mahkûm alçak bir sesle sorar.)

1. MAHKÛM Maçlar ne oldu?

ÇAYCI Hangisini soruyorsun.

1. MAHKÛM Fenerbahçe-Kocaeli maçını...

ÇAYCI Fenerbahçe 5-1 kazandı. Gollerin dördünü de Selçuk attı.

1. MAHKÛM O kazandı...

(Uzun bir süre susarlar ve çaylarını içmeye devam ederler.)

1. MAHKÛM *(Acıyla)* Nasıl olmuş?

ÇAYCI On yıldır kalede idam olmamış. Onun için şehirde cellat bulamamışlar.

1. MAHKÛM Peki sonra?...

ÇAYCI Teklif etmişler, yemek ortağı Ali kabul etmiş.

1. MAHKÛM *(Öfkeyle)* Alçak!

ÇAYCI Yemek ortağını öyle hazır görünce önce yüzüne tükürmek istemiş, sonra vazgeçmiş. "Uzak dur, yaklaşma," diye bağırmış ve sandalyeyi kendisi tekmelemiş. *(Uzun bir süre daha suskun dururlar. 1. Mahkûm boş bardağını Çaycı'ya verir. İkisi de ayağa kalkarlar.)*

1. MAHKÛM Kalede durum nasıl?

ÇAYCI Hocam, bildiğin gibi değil! Mahkûm çok rahatsız.

1. MAHKÛM Yaa, demek öyle, çok etkilendiler...

ÇAYCI Yok Hocam! Öyle değil. Sıcaklar bastırdı da ondan mıdır nedir, bütün koğuşları akrepler istila etti. Mahkûm canından bezdi, yatamaz oldu. Doktor bu akrep zararsız demiş. Mahkûm akreple birlikte yaşamayı öğrensin demiş.

1.MAHKÛM *(Düşünceli)* Doğru, o akrepler artık bedenimize pek zarar vermiyorlar. Ama yüzyıllardır bu topraklar üstünde hayatımıza ve onurumuza kasteden bir akrep var. O hayatımızı, onurumuzu ve bilincimizi her gün yeniden sonsuz kere zehirliyor. İşte hepsi bu...

15. SAHNE (A)

Balıkesir Adliyesi, 15 Eylül 1982
Çarşamba, Saat 10.50
(Mülkün Temeli Olan Adalete Dair)

(Balıkesir Adliyesi'nde 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nin duruşma salonu. Üç kişiden oluşan hâkimler heyeti kürsüde oturmaktadır. Cumhuriyet Savcısı hâkimler heyetinin sağında, kendisine ait yerde bulunmaktadır. Mahkemenin bayan kâtibi ise daktilosu başındadır. Duruşmada yer alan bu kişilerin adları ve sicil numaraları, önlerindeki tabelalarda okunmaktadır. Hakimler Heyeti - Başkan: Niyazi Oğuz 12075. Üye: Necati Müngen 14640. Üye: M. Vedat Kıdem 15645. Cumhuriyet Savcısı: İlhan Dikyar 15841. Kâtip: Hatice Beyhan 823.

Yargıç, duruşma salonunun kapısında bekleyen mahkeme mübaşirine yüksek sesle seslenir.)

YARGIÇ Şahabettin Ovalı!

MÜBAŞİR *(Açık duran duruşma salonu kapısından dışarıya, koridora bağırır)* Şahabettin Ovalı!.. Şahabettin Ovalı!... *(Mübaşir bir süre bekledikten sonra döner Yargıca)* Tutuklu sanık getirilmemiş efendim.

(Yargıç, Kâtip'e dönerek, yüksek sesle ve tane tane yazdırmaya başlar.)

YARGIÇ Celse no: 3... Belli gün ve saatte hâkimler heyeti, yukarıda yazılı olduğu şekilde teşekkül ederek, Balıkesir 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nin duruşmaya mahsus salonunda celse açıldı. Tutuklu sanık getirilmedi. Açık duruşmaya devam olundu. Heyette değişiklik sebebiyle eski zabıtlar okundu.

Sanığın 12 Haziran 1982 günü öldüğüne dair nüfus memurluğundan gelen yazı okundu. Tevsi-i tahkikat talebi olmayan iddia makamından esas hakkında mütalaası soruldu. *(Savcı söz alır ve Kâtip'e yazdırmaya başlar.)*

SAVCI Dosyada mevcut ölüm kaydının tetkikinden, sanığın 12 Haziran 1982 günü Sinop Cezaevi'nde ölmüş olduğu anlaşıldığından, sanık hakkındaki davanın TCK.'nın 96. Maddesi gereğinde ortadan kaldırılmasına karar verilmesi talep ve mütalaa olunur.

YARGIÇ *(Kâtibe yazdırmaya başlar)* Dosya tetkik edildi. Tahkiki mucip bir cihet kalmadığından duruşmanın bittiği bildirildi. Gereği düşünüldü:

Sanık Şahabettin Ovalı'nın 12 Haziran 1982 günü öldüğü anlaşıldığından, sanık hakkında iş bu amme davasının TCK.'nın 96. Maddesi gereğince ortadan kaldırılmasına, Yargıtay yolu açık olmak üzere sanığın gıyabında, talep gibi oybirliği ile verilen karar açıkça okunup anlatıldı.

15. SAHNE (B)

Sinop Kalesi, 15 Eylül 1982
(Umuda Dair)

(Bu sahne bir önceki sahne ile eş zamanlıdır. Balıkesir 1. Ağır Ceza Mahkemesindeki duruşma devam ederken 1. Mahkum, yatağı üzerinde bağdaş kurmuş ve katladığı kâğıtlara dizleri üzerine koyduğu karton üstünde yazmaktadır.
Duruşma sahnesi kapandıktan sonra da bir süre yazmaya devam eder.
Birden önceki sahnelerde olduğu gibi ağır demir kapının gürültü ile açıldığı duyulur. 1. Mahkûm yazdığı işe gömülmüştür, gürültüyü duymaz. Kapının açılış gürültüsü sürmektedir. Bir süre sonra gürültünün farkına varır. Durur, dinler. Tekrar yazma işine koyulur. Kapının açılış gürültüsüne, giderek insan sesleri de karışmaktadır. Yazmaya ara verir, oturduğu yerde kulak kabartarak seslerin ayrıntılarını kavramaya başlar. Sesler giderek daha yakınlaşmakta ve insan sesleri daha da netleşmektedir. Bu sesler arasında özellikle bir çocuk bahçesinde oynayan çocukların neşeli gülüşleri ve haykırışları duyulmaktadır. Bu seslere gittikçe yükselen bir müziğin coşkusu eşlik eder. Kâğıdı, kalemi ve kartonu yatağın üzerine bırakır ve ağır ağır yerinden doğrulur. Kapıya yaklaşır ve yaslanır.
Sesleri bir süre dinledikten sonra heyecanı daha da artar, iyice dikkat kesilerek başını kapı parmaklıklarına dayar. Ve bir süre daha sesleri dinler. Şimdi sesler daha da yükselmiş ve hücreler bölümünü tamamıyla kaplamıştır. Sesler yükselerek neşe ve coşkuyu anla-

tan insan sesleri toplamına ulaşmıştır.
Birden heyecan ve umutla döner:, yastığının altındaki okunmamış mektup demetini kavrar, yeniden kapıdaki eski konumuna döner. Umut varlığını bütünüyle kavramıştır. Heyecan ve umutla, yükselen sesleri kulak kesilerek soluksuz izlemeye başlar. Baştan başa umuda gömülmüştür. Mektup demetini göğsüne bastırır, sesleri izlemeyi sürdürür ve bu durumda kalır.)

Caddebostan, 12 Haziran 1997

EKLER

Eşberin'in Akrep'ini okudum

Eşber Yağmurdereli'yi tanımayanınız yoktur sanırım. Ben kendisiyle 1991 yazında 'şartlı tahliye' ile salıverilişinden kısa süre sonra yüz yüze geldim. O gün bu gündür sanki bin yıllık dost ve arkadaş gibiyiz. Son bir -iki yıldır yazma rahatlığına kavuşunca, ürettiklerini önce proje halindeyken okumam için verir. Üzerinde tartışır konuşuruz...

'Akrep'te anlattığı Sinop Kalesi'nde idamına tanık olduğu Şahabettin Ovalı'nın dramını pek çok kez dinledim kendisinden. Sonunda geçen yılın yaz başlarında bir gün "Artık şu oyunu yazayım" diyerek eve kapanmıştı. Birkaç hafta sonra telefonda müjdeyi verdi, "Yazıp bitirdim" dedi. Şimdi oyunun finaline baktım yeniden, son noktayı Şahabettin Ovalı'nın idam edildiği gün koymuş: Caddebostan, 12 Haziran 1997. Şahabettin Ovalı da 12 Haziran 1982'de Sinop Kalesi'nin avlusunda bir ipte sallanıyor.

'Akrep'in, AST'ın repertuvarına alınıp, provalara başlandığından, Ekim'de 'perde' denileceğinden hep haberim oldu. Dar zamanlardaydık; bir televizyon programından çıkışında derdest edilip Çankırı Cezaevi'ne atıldığını, tam da o günlerde oyununun oynanmaya başladığını, uzaklarda bir gezide olduğumdan dönüşte öğrenebildim. 'Akrep'in İstanbul'da sahnelendiği iki kerede de Eşber arayıp haber verdi, yer ayırttı, ancak oyunu sahnede görme olanağım olmadı. O nedenle kitap haline gelmiş 'Akrep'ten (Mitos Boyut Yayınları, Ekim 1997, 80 sayfa) söz etmek istiyorum size... 'Akrep'in bir de alt başlığı var: Hayata, Aşka ve Vahşete

Dair...

Eşber'in oyunu iki bölümde, 15 sahneden oluşuyor. Sinop Kalesi'nde 7 Haziran 1982'de açılan ilk sahnede ve ötekilerde; çaycı, birinci mahkûm, gardiyanlar, ikinci mahkûm, yargıç, savcı, doktor ve mübaşir girip çıkıyorlar. Her sahne bir şeye dair: Kaleye ve mahkûma, gayrete ve vahşete, yalnızlığa ve ölüme, korkuya ve vahşete, neşeye ve sevince, hâkime ve umuda, sona, utanca, düşe ve gerçeğe, cinayete, akrebe ve gerçeğe, mülkün temeli olan adalete, umuda...

Eşber 'Akrep' oyununu; "Yüzyıllardır bu topraklar üstünde akrebin kıskacında hayatları yarım kalan ya da eksik yaşanan o güzel insanların sevgili anısına" ithaf etmiş. Sinop Kalesi'nin hücrelerinde ve koğuşlarında mahkûmları ürperten 'akrep'inki nihayet; "Niş-i akrep ne ez peyi kin est / Mukteza - yi tabiateş in est" (Akrebin sokması kin beslediğinden değil, doğası gereğidir) deyişindeki gibidir. Yüzyıllardır bu toplumu ve insanları kıskacına almış, hayatı ve aşkı yok ederek, sadece vahşetini gösteren 'akrep' karşısında ne yapacaksınız?
Eşber Yağmurdereli 'Akrep' oyununu yine umutlu bitirmiş: "Sesleri bir süre dinledikten sonra heyecanı daha da artar. İyice dikkat kesilerek başını kapı parmaklıklarına dayar. Ve bir süre daha sesleri dinler. Şimdi sesler daha da yükselmiş ve hücreler bölümünü tamamıyla kaplamıştır." (S. 79)

'Akrep'i sahnede görmüş olsanız da olmasanız da kitabını okumanızda yarar var.

Emin Karaca
Radikal Gazetesi

(05.03.1998)

Eşber ve Akrep

Eşber Yağmurdereli, iki ay önce uzaklardan aramıştı bir gün...

Akrep'i okuyup okumadığımı sormuştu...

Okuyup çok etkilendiğimi, hatta gözlerimin dolduğunu söyledikten sonra...

"Bak" dedi, "Beni alıp götürebilirler her an... Ama inanır mısın, bu oyunun bir sürü seyirci karşısına çıkması, benim için daha önemli" Ve devam etmişti..." N'olacaktı sanki, hapishanede ilk hafta zor geçer, sonra, haftalar aylara, aylar da yıllara karışıp gider"diyordu... Evet, herşey bir yana

"Akrep" bir yanaydı sanki onun için ...
Aslında, Akrep de, "herşeyi" anlatıyordu zaten...

Düşünün ki; şimdilerde kitap olarak çıkan "Akrep"in ilk sayfasında şunlar yazılıydı; Yüzyıllardır bu topraklar üstünde, akrebin kıskacında, hayatları yarım kalan ya da eksik yaşanan o güzel insanların anısına...

Rutkay Aziz de bir yandan provalara başlamıştı... Ve Yağmurdereli, "seyyah" günlerinde, Aziz'le sık sık oturup oyunu kotarmak ve "İnce eleyip sık dokumak" için ne gerekiyorsa yapıyordu...

Örneğin; Ankara Sanat Tiyatrosu'nun sahnesine çıkıp,

Yönetmen Rutkay Aziz'e "volta" üzerine birifing veriyordu...

"Bak, Rutkaycığım" diyordu..."Hücrede üç adımdan fazla atamazsın voltayı, avluda ise altı adımdır... Aman, oyunda bunlara dikkat edin tamam mı?"

O sıralarda, bir yandan da yurdun dört bir tarafında "Eşber'e ve Düşünceye Özgürlük" girişimi başlatılmıştı.. Ama Eşber'in aklı fikri yine "Akrep'teydi. Ve hep yüreğiyle gören bu delifişek adamla "Hayata, aşka ve vahşete dair" epey sohbet ettikten sonra "Galada görüşürüz!" diye sözleşip karşılıklı kapatmıştık telefonu...

Ve dün galası vardı "Akrep"in... Eşber, çok hissetmesine, çok istemesine rağmen galaya gelemedi. Oltan Bey'in "iyi hapishanedir"(!) diye uygun gördüğü Çankırı'da "E-Tipi"nin dört duvarı arasında ailesinden, dostlarından uzaktaydı. Kimbilir, belki de Akrep-2'yi çoktan yaşamaya başlamıştı bile. Ama dostları ve AST'ın vefakar seyircileri, oyunun sonunda, Eşber'i ve "herşeyi" dakikalarca ayakta alkışladı inadına... Ve Rutkay Aziz'in deyimiyle, alkışlar, "Barış güvercini" olup uçtu, Çankırı'da Eşber'in üç adımlık hücresine ulaşıp, omzuna kondu... Biliyorum, tüm bunlar ya da "herşey" yüzünden, ben de Eşber Yağmurdereli gibi yüreğime kadar hissettim Akrep'te anlatılanları ve içimden " ikinci kez" bu sayfaya aktarmak geldi... Eşber"e selam olsun diye tabii ki...

Müthiş bir öyküydü gerçekten Akrep... Sinop Cezaevi'nde birlikte mapus yattığı "hücre komşusu" idamlık Şahabettin'i anlatıyordu... Balıkesir'de "kan davası" nedeniyle köylüsünü öldürmekten idama mahkum olmuş-

tu Şahabettin Ovalı...

Ve 12 Eylül yıllarında mahkemesi sürerken, bir sabah vakti, Yağmurdereli'nin "yüreğinin önünde " Sinop zindanlarında ipe gönderilmişti... Ve öyle ki, bir kaç zaman önce Samsun Cezaevi'nde yattığı bir sırada sağ görüşlü mahkumların "Bu Eşber denilen adam vatan haini solcunun teki, al şu silahı onu öldür" diye "tetikçi" olarak tuttuğu Şahabettin'in öyküsüydü...

7 Haziran 1982...

Eşber Yağmurdereli, Sinop zindanlarındadır... "İnsansız geçen yedi uzun yıl çoktan başlamıştır. Ama neyse ki canlı (!) vardır yanıbaşında Sinop kalesinin fareleri, akrepleri...

Yıllar boyunca, ne oğlundan, dostlarından gelen mektupları okuyabilmiş, ne de ülkede yaşananlardan haberi olmuştur Yağmurdereli'nin.

Korktuğu tek şey vardır: Akrep.. Çünkü, akrep, zalim ve zehirlidir.. Görmeyen göz, zalimin zulmünü zehrini nasıl farketsin?... Bir defasında bu korkusunu hapishanenin doktoruyla paylaşmak ister...

Doktor, "Neyin var" diye sorar... "Akrep" der... Doktordan bir soru daha gelir; "Soktu mu?"

"Hayır ama..." diyecek olur... Doktor teşhisi koyar...
"Üç senedir burdayım hiç akrep sokmasından vaka gelmedi, demek ki zararsızlar"

8 Haziran...

Sinop Kalesi'nde öğle sonrası Eşber'e bir komşu gelir. Adı Şahabettin Ovalı'dır... İsyan eder, gardiyanlara kızar 26 yaşındaki Şahabettin ama hücrededir artık... Yağmurdereli, "Hoş geldin ve geçmiş olsun!" diye söz açar komşusuyla... Ve gelenektir mapushanelerde; neden niçin?.. Şabahettin konuşmaya başlar;

Altı yıldır cezaevindedir Balıkesirli Şahabettin... Balıkesir, Samsun derken Sinop'a getirilmiştir artık... Ve "Hocam" diye seslendiği komşusuna, tutukluluğunun, hükümlülüğünün nedenini bir bir anlatır..

"Ben bir idam aldım kesinleşti. Balıkesir'de bizim köyde, kan davasından... Cahillik işte... Çok gençtim. Bir de şuç ortağım var firarda... Ceza aldığım davada bir ölü daha vardı. Olay aynı olay. Şimdi o ölüden dolayı da dava açıldı. O davadan tutukluyum. Mahkeme devam ediyor.

Savcıyla konuştum, "İki olay içiçe olduğundan idam işi bu davanın neticesini bekler" dedi... Şahabettin, kendi hikayesini bir çırpıda anlattıktan sonra, sıra, "Hoca'ya gelmiştir... "Ya senin, anlat hele senin dava nedir?" Yağmurdereli, "Bilmem benimki de öyle bir şey iste!" der ve kısa keser. Havalandırmaya çıktığında anlatacaktır...

"Böyle hücreden hücreye konuşmak zor oluyor, sohbettin öyle tadı yok!"

9 Haziran...

Ve havalandırmaya çıkarlar. Havadan sudan, hayattan ve dahi Eşber'in içeri girme nedeni üzerine konuştuktan sonra Şahabettin hapishane duvarlarına bakar bir an

ve donuk bir sesle;
"Hocam" der "Beni neden hücreye tıktıklarını şimdi anladım, söylemiyorlar ama... Demek ki benim idamım Meclisten çıkmış. Bir numara yaptılar koğuş arkadaşımla kavga ettirdiler ve bir sebep uydurup buraya tıktılar. "Gel bakalım efendi, seni asmaya götürüyoruz diyemezlerdi ya..."

Yağmurdereli, "Olamaz, böyle bir şey yapamazlar, davası devam eden birini asamazlar..." der. Avluda iki adam hüzne dalar... Bir zaman sonra, Şahabettin, kolundan tutarak yürüdüğü Eşber Yağmurdereli'ye bir şeyler söylemeye çalışır...

"Hocam biliyor musun, aslında seni tanıyorum. Samsun Cezaevi'nde beraber yattık seninle. "Sen beni tabii ki göremedin (!), tanımadın ama birlikte yattık. Ben o zaman sağcı mahkumlarla takılıyordum... Neyse geç bunları...

Zaten gardiyan uzaktan işaret ettmiştir havalandırma biter...

10 Haziran...

Sabah erken saatlerde, Şahabettin'i mahkemeye götürürler. Sanık kürsüsünden durumunun ne olacağını sorar yargıca... "Beni şimdi asabilirler mi hakim bey?

Cevabını alır; "Yok öyle şey olmaz O davayla bağlantılı dava devamı sürüyor. Bu memlekette adalet var, hukuk var, seni asmazlar.." Ve öğleden sonra yine komşusuyla sohbet başlamıştır.

"Hocam çok sevinçliyim bugün" diye başlar söze Şahabettin. Sonra Eşber Yağmurdereli'nin birikmiş mek-

tuplarından bir kaçını okumaya başlar. Birlikte Spor Toto bile oynarlar, Eşber, anlamasa da rastgele rakamlar söyler.. Şahabettin, çocukluğunu, köyünü anlatır. Eşber de ona... Ve söz sözü açar... Bir kararsızlık anı geçirerek,

"Hocam geçen gün sana söylemeyi denedim ama anlatamadım, Eğer dün beni asmış olsalardı bu sırrı mezara götürecektim. Ama şimdi durum değişti. İkimiz de yaşayacağız. Ölünceye kadar dost kalacağız. Samsun Cezaevini hatırla. Ben orada Sağcılarla kalıyordum. Bir şey bildiğimden değil gelenim gidenim olmadığı için. Bir gün bana silah getirdiler. Seni öldürmemi istediler. Kendini ispat et dediler. Para ve rüşvetle seni kaçırırız dediler. Hocam ben kabul ettim. Sen revire ya da ziyaret giderken seni öldürecektim... Ama sen o bir iki gün içinde Trabzon Cezaevine sürgün oldun. Olmadı. Bu işe çok yandılar ve aynı gün beni yemek ortaklığından çıkardılar...

Yağmurdereli taş kesilmiştir, "Anlıyorum" der...
"Boş ver hayat akıyor, çocuklarımız biz olmadan da büyümeye devam ediyor" deyip Şahabettin'e sarılır...

11 Haziran...

Sinop Cezaevi'nin çaycısı, Eşber Yağmurdereli'yle derin sohbete dalmıştır... "Savcı , müdür, herkes burada bir şeyler olacak galiba" der fısıltıyla... Şahabettin, fısıltıyı duyar. Ne oluyor hocam ne anlatıyor çaycı sana? "Yok bir şey" dedi... "Hocam, anlat ne olur biletimi kestiler mi yoksa?"

Şafak vakti, Şahabettin'i asarlar... Şahabettin ipe giderken hücresinin önünde durup Eşber Yağmurdereli'ye şunları söyler. "Bir zamanlar seni ben öldürecektim, oysa şimdi senin yanından ölüme gidiyorum! Ve Şahabettin'in cellatlığını yemek ortağı" Ali'ye yaptırırlar... Balıkesir Yaka Köyü'nden Şahabettin, Ali'yi görünce sehpanın yanında, "Alçak, defol yaklaşma" der ve sandalyeyi kendisi tekmeler...

Nebil Özgentürk
Sabah Gazetesi
(26.10.1997)

Akrep'in Kıskacındakiler...

"Yüzyıllardır bu topraklar üzerinde hayatımıza, onurumuza kasteden bir akrep var. O, hayatımızı, onurumuzu ve bilincimizi, her gün, sonsuz kere zehirliyor."

Akrep (Hayata, Aşka ve Vahşete Dair)

Akrep, Akrep'in kıskacındakilerden birinin, Eşber Yağmurdereli'nin aynı adlı oyununda ustalıkla kullanıp, tartışmaya açtığı bir metafor. Kan ve acıyla beslenen; gizli, soyut, hak edilmemiş bir dokunulmazlığın rahatlığı içinde hüküm süren; değişmeyen, gelişmeyen, yenilmeyen; zaafa uğradıkça, yüzyıllar öncesinde kalan "mutlak devlet" normlarına doğru gerileyerek, sertleşip katılaşan bir iktidar anlayışını vurguluyor. Yaşamın her alanına bulaşan moral kirlenmenin, çürümenin, zehirlenmenin temelinde, o "iktidar" anlayışının ve onun hukukunun bulunduğuna dikkat çekiyor.

Akrep'in kıskacındaki insanın, her şeye karşın, gösterdiği direnç, verdiği mücadele, Yağmurdereli'nin, insana olan inancından, ancak bu inanç ve direnç ile kurulabilecek daha iyi, daha yaşanılası, daha hakça bir dünya umudundan kaynaklanıyor. Dışarıda, ışık hızıyla akan, devinip dönüşen gerçekliğin, Ionesco'nun kara komedilerine taş çıkartacak denli şaşırtıcı görüntüsü, Aristoteles'in binlerce yıl önce işaret ettiği, demokrasinin kolayca ayak takımı egemenliğine dönüşebileceği savını haklı çıkarırken, Yağmurdereli, demir parmaklıkların gerisinde, bir sanatçının kozmik bakışıyla izlediği gidi-

şata bakıp, hâlâ umudunu koruyabiliyor... Tıpkı oyununda, Akrep'e rağmen, umudu korumayı seçişi gibi...

Batı'da pek çok modern sanatçı-yazar, umudun değil, umutsuzluğun edebiyatını yazdı, sanatını yaptı. Büyük tragedyalar çağında, oyunların özünü oluşturan doğa-insan-toplum parçalanmasının, çağımız dünyasındaki izdüşümü artık, iktidar-birey-kitle ilişkilerindeki mekanik dinamikler, çözümsüzlüklerdi. Bu nedenle, 20. yy sanatı, dünyanın gelip dayandığı sıfır noktasındaki inanç yitimini, nihilist (hiçlikçi) imgelerle, metaforlarla açımlamaya çalıştı. İfade edilemez olanı ifade etmenin yollarını aradı.

Modern yazının öncüsü Kafka, çağının koşullarının kıskacındaki yabancılaşmış, kuşkulu, güvensiz insanın dış gerçekliği ile parçalanmış iç gerçekliğini özdeşleştirerek, dünyanın düzmece uyumunun altındaki uyumsuzluğu aktardı. Gerçek ile sanrının, saçma olan ile olmayanın iç içe eridiği bir evren kurdu. Metamorfozis'te, böceğe dönüşen oğulun öyküsünde, iktidar-baba'nın tehdit edici gözlerinden gizleniş için "böcek" imgesini kullandı. Şato ve Dava'da ise, kurulu düzenin gereksindiği uzlaşımcı insan modeline aykırı düşen, düzene kuşku ile bakan bir karşı kahramanın (anti-hero), düzen tarafından yok edilişini yazdı. Babanın sevgisiz, tehditkâr gözleri, amorf-grotesk bir iktidarın suçlayan, yargılayan ve mahkûm eden gözlerine dönüştü. Psikolojik iç gerçek, negatif bir çizgide süregiden politik, sosyal, etik gerçekle buluşarak dışa açıldı, bir karabasanı yansıttı.

Ayaksız kuşlar...

Tenessee Williams, "çürümüş dünya" (corruption world)

olarak betimlediği yer düzeninde, bireyin yaşamını, bir varoluş değil, varkalış dürtüsüne kadar indirgemişti. Çürümüş sistemin hücrelerine dek parçaladığı kaçak kahramanlarını (fugitive kind) özdeşleştirdiği en başat imge, yağmur rüzgârlarının önünde sürüklenen "ayaksız kuşlar"dır. Williams, imgeleminde, bu ürkek, acılı kuşların yeryüzüne konup, çürümeye bulaşmalarını, engellemeye çalıştı. Williams'ın sözünü ettiği çürüme, Foucoult'nun "magma yığını" olarak tanımladığı, modern toplumun demokratik iktidar biçiminin özündeki moral çürümeydi. Başlangıçta (17 yy.-18.yy) liberal ekonominin kurumlaşma serüveniyle birlikte ortaya çıkan ve emek-sermaye çelişkisinden doğan, özellikle özel mülkiyete yönelen tehditleri önlemek amacıyla geliştirilen "normalleştirme" (tecrit sistemi-hapishane aygıtı) yöntemleri, giderek normların diktatörlüğündeki bir disiplin anlayışına temelli bir iktidar biçimine dönüşmüştü. Bu modern iktidar, insan yaşamının tüm alanlarını koyduğu normlar aracılığıyla denetlerken esnek olduğu izlenimi yaratıyor ve toplumu oluşturan bireylere potansiyel suçlu önyargısı ile yaklaşıyordu. İnsanın "kişi" olmaktan çıkarılıp özünü yok sayan, yok eden bir bireyleştirme yöntemi izlenerek nesnelleştirildiği, görünür kılındığı bu düzende bireyler, sistemin öngördüğü rekabet ilişkileri çerçevesinde birbirlerini görerek, birbirleri üzerinde bir baskı stratejisi oluşturuyorlardı. Bu yönüyle insanlar arası ilişki, nesne-nesne ilişkisine, toplum ruhsuz bir "kitle"ye indirgeniyordu. Arthur Miller, Cadı Kazanı'nda, sistemdeki bireylerin birbirine uyguladığı normlar stratejisinin, (itiraf, iftira ve ihbar) başka bir deyişle, bu "modern engizisyon" stratejisinin, kendiliğinden işleyişindeki histerik, kontrol edilemez boyutu açımladı. Sorumlu tuttuğu, 1950'li yılların politik-moral iktidarı ve koşulları ne olursa olsun, bir insan olarak

kendisine karşı sorumlu olması gereken bireydi. Bu yönüyle Miller, tarihsel materyalizm bağlamında, toplumcu ve moralistti.

Tenessee Williams ise, sistemin bireyler üzerindeki ölümcül yansımalarını, alternatif bir politik-ekonomik sistem ile çözümlenebilir, sosyal-etik bir problemden çok, çözümsüz bir kısırdöngüler ağı olarak ele aldı Orpheus'un Düşüşü'nde, Arınma Ateşi'nde, Arzu Tramvayı'nda ve diğer oyunlarında, Ortodoks geleneğin hümanizmasını izleyerek, yığın-kitle olarak duyarsızlaşıp nesneleşen topluma, sadece kendisini araç olarak kullanarak, itham eden, ayıklayan sınıflandıran, tuzağa düşürüp parçalayan magmatik iktidarın kıskacındaki kaçak birey'in, kendisinin bir parçası ve bir "insan" olduğunu anımsatmakla yetindi. Bu buruk anımsatmada, toplumsal çelişkilerin, ancak, sevgiye temelli, hakça bir düzenin kurulmasıyla ortadan kalkacağı ütopyası vardı. Williams'ın, aktif bir eylem ortaya koyamayan, özgürlüğün şarkısını söyleyerek rüzgârların önünde savrulan, "ayaksız kuşlar"ı, yeryüzüne değdikleri anda, kendilerini bekleyen tuzaklarda, solukları tükeninceye kadar tutsaklığın ağıtını yaktılar çünkü, iktidar olan dışarısının gücüne karşı koyacak dirençleri yoktu. Onlar, kusurlu toplumun ürünü, kusurlu bireylerdi. Karen Horney'in psikiyatrik tanımında onlar, çağdaş toplumun ürettiği, vücutları yara bere içinde, elleri arkadan bağlı, yardım için, içtenlikle uzanan bir ele bile korkulu gözlerle bakıp bir adım geriye sıçrayan, savunmasız nörotik bireylerdi. O halde, hemen hepsi de, aslında orman yasalarınca yönetilen ve uygar dünya denilen o vahşi cangılda, Akrep'in kıskaçları arasında örselenmeye, yok olmaya mahkûmlardı.

Patrick Süskind, Güvercin'de, Tanrısal Ruh'un, özgürlüğün, barışın simgesi güvercinin, binlerce yıldır, evrensel sürgünlüğü bir yazgı gibi yaşayan, zulme uğramış, acılı etnik bir topluluğun bilinçaltında, nasıl tehdit edici, paranoyak bir metafora dönüşebileceğini öyküledi. Kapının önünde beliren davetsiz misafir güvercinin varlığında, kutsal ruh simgesi, özgürlük ve barış imgesi tersine çevriliyor, güvercin, özgür-egemen toplumların iktidar imgesi olarak kabullenilip reddediliyor, suçlandırılıyordu.

Aynı toplumsal, bilinçaltından hareket eden Harold Pinter'in oyunlarında, güvenli iç mekâna açılan ve dışarısının (iktidarın) tehdit edici varlığını her an içeri almaya hazır olan "kapı"nın, fiziksel konumu ve işlevi dışında, ürkütücü, soyut bir anlam ve işlev kazanması gibi. ya da Şarlo'nun, abartılı polis korkusu ve dalkavukluğunda beliren, iktidar-birey ilişkisi ironisindeki traji komik durum gibi. Her üç örnekte de, dramatik, komik ya da traji komik olan bir toplumun psikolojik iç gerçeği ile geniş bir alanda kurumlaşarak, çeşitli baskı stratejileri uygulayan ideolojik iç gerçeği ile geniş bir alanda kurumlaşarak, çeşitli baskı stratejileri uygulayan ideolojik dış gerçeğin, yani iktidar gerçeğinin karşılaşmasından doğuyordu. Akrep metaforu, bazen mide bulandırıcı bir "güvercin"e, bazen yok edici bir "kapı"ya, bazen de bireyin önünde cüceleşip, beceriksiz bir soytarıya indirgendiği, belinde yasallaşmış işkence aleti copuyla, asık yüzlü, dev bir "polis"e dönüşerek, çoğul görünümler kazanıyordu.

Türü ne olur ise olsun, baskının niteliğindeki ve boyutundaki artış, niteliğini de değiştiriyor, maruz kalan toplumun üyesi sanatçının bilinçaltında algılanış biçimini

etkiliyordu. Kullanılan imgeleri çeşitliyor, anlamı daha da damıtıp, soyutlamayı derinleştiriyordu. Soyutlamadaki derinlik, sanatçının nihilizmindeki derinleşme ile de doğru orantılı idi. Bu nedenle, Pinter, Git Gel Dolap'ta, iki kiralık katilin beklediği, dışarısı tarafından tümüyle ele geçirilen ve sistemli olarak kontrol edilen iç mekânda, bir kaos tasarımına yöneldi. İnsan yaşamının tüm alanlarını ele geçirmiş, amorf, tanımı yapılamayan ve aslında, "hükmetmek için hiç bir belirli ideolojiye de zorunlu bir gereksinim duymayan" modern iktidarın işleyişindeki mekanikliği, mekanik bir aygıt ile simgeleyerek görselleştirdi. Katiller, iktidar mekanizmasının sadece birer unsuru, çarkın birer dişlisiydiler. O bekleyişte, tuzağın kimin için kurulduğu belli değildi. Önseme, dışarıdaki birini işaret ediyor gibiydi. oysa, eylem anını bildiren emir geldiğinde, biri diğeri tarafından yok edildi. O, biri en çok soru soran, sistemi sorgulayandı. Benzer şekilde, sistemi sorgulayandı. Benzer şekilde, Peter Handke, Caspar adlı oyununda, rakama indirgenen 20. yy'ın kitle insanını denetleyen, yönlendiren amorf iktidarın ezici gücünü, hoparlörlerden gelen mekanik seslerin, Caspar üzerinde uyguladığı terörle yansıttı. Handke, oyununda, başlangıçta, sahnedeki figüre yönelik olan bu sessel işkenceyi, çok geçmeden seyirciyi de felç eden bir kakofoniye dönüştürdü. Yazarın amacı, yarattığı kaotik estetik içinde, işitsel uzam üstünde kat kat yükselişini göstererek, sahnede silinen Caspar'ın ve parterde hiçlenen seyircinin, gerçek dünyadaki karşılıkları üzerinde düşünmemizi sağlamaktı.

Görünmezliğin iktidarı...

Yağmurdereli'nin oyununda, I. Mahkûm'un daracık hücresinin nemli duvarında yaşamak için uygun ortamı bu-

lan, somut varlığı ile görünür ve tehlikeli olan akrep, oyunun ilerleyen bölümlerinde soyut, görünmeyen, tehdit edici bir metafora dönüşür ve uzam dışına açılır. Yazar, mahkûmlar kadar, kurban arayan tuzaklarla dolu yerleşik düzende, özgür yaşam yanılsaması içindeki insanların da hiçbir güvencesi olmadığı yolundaki mesajını, toplumun ortak bilinçaltına gönderirken, seyircinin, Akrep'in varlığını sürdürmesini olanaklı kılan koşullar üzerinde düşünmesini sağlar. Oyunda, henüz tanımlanabilir biçimde sistemleşmiş, mücadele edilebilir bir iktidar olgusu ve anlayışını allegorize eden Akrep, Pinter ve Handke'nin sözedilen oyunlarında, mekanik aygıtlar aracılığı ile daha soyut, daha gizli, daha tanımlanamayan, başedilmesi olanaksız bir dış güç (iktidar) imgesi olarak uzamdaki yerini alır.

Her iki yazarın da, adı geçen oyunlarda yansıttığı iktidar tipi, Akay'ın Foucault incelemesinde ele aldığı, "demokratik" toplumlardaki, yatay geçişli (transversal) modern iktidar biçimidir ve görünmezliğin iktidarı olarak yapılanmıştır. Bu şekilsiz iktidar yapısı içinde kontrgerilla ile modern toplumların ilişkisinin yanı sıra, siyaset, mafya, bilim, karteller vb., kısacası tekelci tüm güçlerin bir arada barındığını söyleyebiliriz. Modern iktidar, bireyleştirilerek görünür kılınan, nesnelleşen bireyi, kendisini göstermeden Git Gel Dolap'ta ve Caspar'da örneklenen biçimde, yazarın seçtiği metamorfik düzenekler aracılığı ile görünmeden denetleyip, yönetmektedir.

Bir başka yazar, Samuel Beckett, Godot'yu Beklerken'de, Platon'dan bu yana evrensel aklı rehber edinip, kusursuz dünya ütopyasını gerçekleştirme yolunda gurla ilerlediğini sanan modern insanlığın "haşr gü-

nü"nün, kıyametinin hemen sonrasını görselleştirmiş gibidir. Önümüzde uzanan "çorak dünya"da, artık ne bireyselleştirilen insanın, ne kitlelerin ne de iktidarlara karşı gelişlerin direnme biçimlerinin önemi vardır. Adeta bir "dilsizleşmenin", "tarih ve bilinç dışı" oluşun oyunu olan bu oyunda, bir zamanlar insan dünyasına özgü olduğunu anımsayabildiğimiz, konvansiyonel eylemin, düşüncenin ve sözün ötesinde, tanımlanamayan, çok farklı bir zaman ve mekân boyutuna geçtiğimizi hissederiz. Vladimir ve Estragon bu ani geçişin şokunu ve şaşkınlığını yaşarlar. Düşünemez, eyleyemez ve şizofrenik sabuklamalar dışında, konuşamazlar. Sadece dürtüsel olarak, atalarının abartılı benlik algısı ile icad ettiği "düşünüyorsam varım" önermesine, "bir eylem ortaya koyma" sayıntısına, kurmaca zamanına, öğrenilmiş korkularına, dayatılarak edindirilmiş bilgiye, bir dış güç tarafından denetlenme ve yönetilmeye mekanik bir biçimde koşulludurlar. Saçma eylemlerinin, sabuklamalarının özünde yatan, kendilerine bildik dünyanın güvenli atmosferini sağlayacak olan bu koşullanmalardır ve bunlar, oyun boyunca yönelişlerinin ve konuşmalarının özünde belirir. Bu bağlamda, gelmesi beklenen, ama gelmeyecek olan Godot, tıpkı insanlığın başlangıcında, "sonlu olma" durumu ile başedebilmek için, varlığını bir dış güce bağlayarak sonuzluğu yakalamaya çalışan ve bunu "tanrı" kavramında bulan ilk insan gibi, kendi merkezini kaybetmiş bu iki insan taslağı için de, özlenen bir dış iktidar metaforu olarak belirir.

Beckett, oyununda, tarihin başlangıcından beri çeşitli biçimlerde sistemleşen, insanın içsel ve dışsal özgürlük alanlarını daralttıkça, kendi direnme biçimlerini yaratan iktidarın, katlanılamayan, başedilemeyen kaos durumunda, insan tarafından yeniden üretilmesi zorunluluğunda,

insanlık için en umutsuz olanı görür. Ona göre, sanki Zeus'un her seferinde yeniden dirilişi, ya da diriltilişi, kaosa kendi düzenini kabul ettirmesi ile sonuçlanacak, insanlık için her şey, her seferinde gelinen sıfır noktasında yeniden başlayacaktır. Oysa bu bir başlangıç değil, insanlığın ölümüdür. Ölüm halini, oyunda, Pozo-Lucky ilişkisinde allegorize eder. Bu ikili figür, iktidar-birey arasındaki döngüsel, ölümcül ilişkinin soyutlamasıdır. O nedenle Beckett, Godot'yu sahneye getirmez. Son derece bilinçli olarak, insanlığı, bir süre için kendini emin kollarına bırakacağı ve daha sonra karşı koyacağı bir dayanaktan yoksun bırakır. Bu, bir anlamda, iktidar olgusunun, ona karşı geliştirilen direnç odaklarının ve bu beyhude çabadan üretilen anlamın, kısacası insanlığın "yaşam" dediği başarısız "oyun"un, sanatçının zihninde tümden reddedilişidir. Beckett'in yarattığı vizyonda, Pozo ve Lucky'ye rağmen, ne Akrep vardır ne de onun kıskacındakiler. Hepsi de insanlığın uzak geçmişinde yer alan, yaşam sanılan unutulmuş bir oyunun ögeleridir.

İktidar ve direnç

Şüphesiz ki Foucault'nun değindiği gibi, her tarihsel oluşum kendi iktidar ve direnme biçimini oluşturdu. Yunan'ın kahramanlık çağında ürettiği destanlarda beliren iktidar direnç diyagramı, Antik Altın Çağ diyagramı, Ortaçağ, Rönesans, 17. yy diyagramları ile, 19. yy'a gelinceye kadar, yani Batı dünyası liberal ekonomiye, onun ürettiği değerler evrenine, giderek normların egemenliğindeki disiplinci toplum yapısına ve nihayet 20. yy'ın şekilsiz görünmez modern iktidarına teslim oluncaya kadar, hep farklı iktidar-direnç diyagramları oluşturdu. Bu bağlamda Doğu ve batı toplumları da

kendilerine özgü iktidar-direnç diyagramları yarattı. 20. yy Batı dünyasındaki iktidar ve direnme, daha doğrusu 20. yy sanatında karşılıklarını bulduğumuz ve yukarıda tiyatro yazımında imgesel, metaforik örneklerle açımlamaya çalıştığımız, "iktidar ve direnmeme" biçimlerini bir yana bırakırsak, insanlığın politik, ekonomik, sosyal ve etik gerçekliğini oluşturan güçlerin, net bir analizinin yapılabildiği, çelişkilerin karmaşık da olsa gün ışığında görünebilir olduğu tarihsel dönemlerde, iktidar ve direnme biçimlerinin her coğrafyada benzer özellikleri yansıttığını söyleyebiliriz. En azından onları buluşturan en önemli ortak paydanın, hiyerarşik-dikey yapıdaki bir siyasi-ekonomik-hukuksal örgütlenme ve yönetim anlayışı olduğunu; bu yönetim biçimlerine göre belirlenen, terkibi tanınabilir bir değerler sistemiyle kuşatılmış "insan" ile karşı karşıya olduğumuzu ayırt edebiliriz. Bu tabloda iktidar, hiyerarşinin en üst basamağında, genellikle, tüm kurum ve yan kuruluşları ile din devleti ya da bir monarkın denetimindeki ulus devletin alanında, yani "kutsal ya da mutlak devlet"in yapısı içinde, legal bir form ile karşımıza çıkar. Ya da gerçek anlamda bir aydınlanma, Rönesans ve Reform sürecinden geçmemiş; kapitalizmi gerçek anlamıyla kurumlaştıramamış; burjuva kültürünü oluşturamamış; ithal yasaların dıştan dayatıldığı bir hukuk sistemi ile "varkalma"ya çalışan; demokrasinin emekleme dönemini yaşayan ülkelerde, Robert Michel'in deyimi ile "daha fazla iktidar biriktirme eğilimi" ile oligarşik bir yapıya kayar ki, bu da demokratik olduğu iddiasındaki iktidarı, "mutlak devlet" anlayışındaki hiyerarşik yapılı iktidar biçiminden farksız kılar.

Mutlak ya da Kutsal devletin belirli bir formu vardır. Görünür ve kendisini gösterir. Gücü oranında yücedir, ya da her zaman yönetilenler üzerinde güçlü ve sarsılmaz olduğu düşüncesini yaratacak yollara başvurmayı,

devamlılığın bir zorunluluğu olarak benimser. Gerektiğinde, kendisine karşı direnç oluşturan kişi ya da odakları şiddete başvurarak cezalandırma yolunu seçer. Tek ve yanılmaz gerçeğin, kendi penceresinden görünen gerçek olduğu düşüncesindedir. Yönetilenleri bu pencere önüne yığarak, evreni ve dünyayı oradan seyre zorlar. Hükmetmek için kullandığı geleneksel strateji, "sürüleştirme" politikasıdır. Narsistiktir, güç kavramına ve kendi güçlü imgesine tutkundur. Narsisizmi oranında gerçek kimliğine yabancılaşır, varoluş amacından uzaklaşır. Hantal ve statiktir, statükocudur. Değişimlerden ölesiye korkar. Bu nedenle zamanın akışına değişimlere uyum sağlama yetisi sınırlıdır. Gelişebilmesi için ön koşul olan, değişimlerden doğacak dinamizmi kullanmayı beceremez. Kreon'dan (Antigone) beri(!), her değişimi, üstesinden gelemeyeceği bir anarşizm tehlikesi olarak algılama gibi evrensel bir alışkanlığı vardır. Genellikle zamanı geriden izler. Tarihi oluşturamaz, tarihin sınırlarında bir yerlerde gezinir durur. Önemli tarihsel dönemeçlerde, kontrolünü kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalır ve ciddi bocalamalar geçirir. Özellikle, toplumsal uyanışla beliren bu tür dönemlerde, akıntıya kapılmamak için daha radikal önlemlere başvurur. Sertleşir, katılaşır ve halkın göremeyeceği yüksekliklerde kendisine bir yer bulur. Yücelik, ulaşılmazlık ve güç imgesini daha da keskinleştirerek Leviathan'a dönüşür, baskının türlü biçimlerini, işkencenin akıl almaz türlerini ve aletlerini üretir, uygulamak üzere yeryüzüne iner, eyleme geçer. Bu, aynı zamanda iktidarın kendisine karşı direnç oluşturan odaklara da hareket alanı yaratır. Antigone'de, Prometheus'ta, Jeanne Darc'ta olduğu gibi, hükmedenin haksızlığı oranında direnmeyi haklı ve saygın kılar.

Evrensel direncin sözleri

Platon''dan Aristoteles'e, Cicero'ya, Senceca'ya; İsa'dan Luther'e, Münzer'e; Moore'dan Campanella'ya; Bodin'den Hobbes'a, Locke'a; Rousseau'dan Engels ve Marks'a varıncaya kadar "ideal devlet" üzerine görüşlerini sistemleştiren hemen tüm düşünürler ve siyaset kuramcıları, iktidar-birey-toplum arasındaki ilişkiyi temelde, öncelikle etik bir problem olarak ele alırlar. Bu siyasal etik temel üzerinde, Münzer ve uygar toplum ve devlet kuramlarının yaratıcıları Hobbes ve özellikle Locke, haksız iktidarlar karşısında bireyin ve toplumun, doğal ya da yasal direnme hakkını kullanma koşullarının ve biçiminin yollarını ararlar. Bu arayışta Locke, siyasal kargaşa ve iç savaş durumunda, asıl sorumlunun iktidar olduğu düşüncesine ulaşır. Ona göre, siyasal erkin, halkın doğal haklarını çiğneyerek kendilerine gösterilen güvene aykırı davranışları, halkın değil, asıl yöneticilerin ayaklandıkları ve savaşı başlattıkları anlamına gelir. Yönetimin tiranca uygulamaları karşısında halkın, aynı yöntemleri kullanılarak yönetenlere direnç oluşturması, güce güçle karşılık vermesi haklı olacaktır. Locke, halkın devrim hakkını saklı tutarken, direnişten nasıl alıkonacağı konusuna net bir açıklama getiremez.

Geçmişin mitosları, tarihi ve sanatı iktidar karşısında direnen kahramanların öyküleriyle doludur. Onlar, erk aktörlerinin yüceliği, ulaşılmazlığı, dağıttıkları adaletin haksızlığı oranında büyüyüp, yücelen kahramanlardır. Ve Akrep'in kıskaçları arasında, aynı çağda, aynı coğrafyada yaşamışlarcasına, insanlığın iktidar karşısındaki evrensel direncini, benzer sözlerle ifade ederler:

"İnanın ki dünya nimetleri ya da pis bir özsaygı için

bu acıya katlanmıyorum. Yaşamı ben de çok seviyorum. Ama inaçlarım her şeyin üstündedir..." Giordano Bruno

"Bana zalimlik edenlerin başkalarına zalimlik etmesini önlemişsem, boşuna yakılmamışım demektir..." Jeanne Darc

"İsyan sebebini ortadan kaldırmak istemeyenler, ne yüzle isyanı ortadan kaldırmak isterler?.. Eğer bundan ötürü bana asi diyorsanız peki, kabul, ben bir asiyim." - Münzer
"Kadılar, müftüler fetva yazarsa,... işte kement, işte boynum, keserse,... Dönen dönsün, ben dönmezem yolumdan." -Pir Sultan Abdal

"Değiştirmemi istediğiniz, yargılayıp, benim için ölüm demek olan 23 yıla mahkûm ettiğiniz düşüncelerimi ancak, onlar hayata uymadığı, hayat onları reddettiği takdirde değiştirebilirim..." -Eşber Yağmurdereli

Akrep'in kıskacındakiler, "pis bir özsaygı ya da dünya nimetleri için bunca acıya katlanmadılar. Yaşam, vaadettiği her şey ile sıradan tüm insanlar gibi hepsi de çok seviyordu, ama düşünceleri, inançları her şeyin üzerindeydi." Pek azı dışında, o nedenle acı çektiler, çekmekteler, dünya durdukça de çekecekler...

"Uçlarda dolaşma"nın, "özgün bir kişi olma"nın hazzını yaşamayı, onurunu taşımayı hak eden; kendi tarihini insanlık tarihine katmayı, hatta tarihi yapmayı başarabilen idealistlerdi hepsi de. Onlar, "Kutsal Devlet" normlarına göre ölçüyü kaçırsalar da, Narkisos'un o muhteşem gölünün öte yakasında, sonuçların illüzyonu-

na kapılmaktan çok, nedenlere yönelen dikkat ve iradeleriyle, insanlığın "yitik cennet"inin peşinden hep ileriye bakarak geleceğe yürüyen Prometheuslar'dı. Kendi çağlarının koşullarında mutlu, aydınlık bir insan dünyası uğruna verdikleri savaşım, "nesnellik" ve "gerçekçilik"i dillerinden düşürmeyen konformist aydınların; "ben" sevdalısı, bilgisiz öngörüsüz, sorumsuz siyasetçilerin kavrayamayacağı denli kıyasıya idi...

Akrep'in kıskacındakiler, ideal ile gerçek (hedef) arasındaki mesafeyi, tüm engellere karşın, "bir daha asla geri dönmeyecek dakikayı, altmış saniyelik bir hızla koşarak kapatma" ilkesince yürüyebilen insanlardı. En imkânsız hedefi, "ulaşılabilir, ama ulaşılmasa da yaklaşılabilir" savıyla ufuklarına yerleştirme yürekliliğini gösterebilen devrimcilerdi. Kuşku duyan, düşünülmeyeni düşünebilen, düşüncelerini amaç edinebilen ve asla ödün vermeyen radikallerdi... Bu nedenle hepsi de, "asıl sorumlular"ı tarafından zaafa uğratılmış ve giderek esnekliğini kaybetmiş, insana karşı işleyen sistemlerin, kendisini, karşısında korumaya almak durumunda kaldığı bir "heretik" (inkarcı), bir "tehlikeli kişi"ydi. Aslında onlar, demokratik olduğu iddiasındaki ülkelerde bile, demokrasi ideali ile yola çıkıp, "Mutlak Devlet"in dar görüşü, dar sınırları içine çekilerek sinlenmiş; çoğunluğun değil, sadece mutlu azınlığın hak ve özgürlüklerini korumakla yetinen, oligarşik bir yönetim ve hukuk anlayışının başarısızlığını tescil eden, seçilmiş birer "kurban kahraman"dı...

Onlar, gökyüzünde yıldızları seyrederek dar gönüllülere imkânsız gelen insanlık düşleri kurarken, yerkürede ayakları taşlara takılmadan yürüyemeyenlerdi. Başkalarının ustalıkla dolaştığı yeryüzü, onlar için sayısız tu-

zaklarla doluydu. Beyinlerinde yeşertip yüreklerinde büyüttükleri her idealin, ağızlarından çıkan her sözün, kalemlerinin ucundaki her düşüncenin sistemleşmiş önyargılar engeline takılması, yaşamlarının Akrep'in kıskaçları arasında solması kaçınılmazdı. Tarih boyunca zehirle, giyotinle, çarmıhla, yağlı iple, ateşle arındırılarak ölüme uğurlanışları; kapatıldıkları zindanlarda en acımasız işkenceleri; türlü yanılsamaların peşinde sürüklenerek günü kurtaran ve buna "yaşamak" diyen, belleksiz-hukuksuz-zavallı yığınların unutuşlarını, ortak bir yargı gibi yaşadılar. Ama her koşulda, katlanmayı bilerek... Ölüme giderken bile, Akrep'in kıskaçlarındaki güce dirençle karşılık verip, o gücün ötesine geçerek özgürleşmeyi, "kişi" olmayı başarabildiler hepsi de...

Gerçek sanatçı...

Batı dünyasında Avrupa,-1968'de gençlikten son kez yükselen "özgürlük ve barış" çığlığını saymazsak- 1848 sonrasında, devrim ve umut defterini kapattı. 20. yy'da Foucault'nun açımladığı modern iktidara, özüyle biçimiyle onun yarattığı modern, daha sonra post-modern yaşama tümüyle teslim oldu. Bu bağlamda üretilen sanat, giderek, özden daha fazla, yapı, biçim ve biçem üzerinde yoğunlaşan; özde sadece, "Hiçbir şey yapılamaz, yapamazsın!" derin anlamına ulaşabildiğimiz bir yön izledi. Hayatın pratiği içinde ve sanatta umut ve direniş ise Doğu'ya düştü. Çünkü orada, yaşamın özündeki dizge, açıkça ve ısrarla, "Birşey yapılabilir, yapılmalı..." tezinin yinelenmesine olanak tanıyordu.
"Umut", Paridora'nın o ünlü sandığında saklı kalan... Çoğumuz için bugün anlamını çoktan yitirmiş, içi boşalmış bir sözcük... Akrep'in kıskacındakiler için ise dünyayı yerinden oynatma gücü verecek denle anlamlı,

uğruna kayalara çivilenecek denle yaşama gücünü kışkırtıcı bir kavram... Özgürlük, eşitlik, adalet ve barışa giden yolun ilk adımı. Atılan ilk adımlar ve katedilen mesafeler onlar için yaşamın ta kendisi... Yağmurdereli'nin dediği gibi, "yazın kalıcılaşması, sonbaharın ve kışın bir daha yaşanmaması umuda ve direnmeye bağlı."... Bizim dünyamızı anlamlı kılan ise, hayatın içinde, tarihin derinliklerinde, bilimin ve sanatın engin arenasında, onların yaşam öykülerini izleyerek görünenin ardındaki gerçeğin gizine ermek.

Akrep'in kıskacındakilerden biri, Eşber Yağmurdereli. Politik kimliği ile de ülkenin içinden geçtiği kritik dönemlerin sıcak ortamında yer almış, olayların ve sonuçların yansımalarını değişik boyutlarıyla yaşamış bir devrimci-aydın. Yaşadığı gerçek bir olaydan yola çıkarak; sloganlara yaslanmadan yazdığı Akrep oyunu ile kıyasıya eleştirdiği tekelci iktidar anlayışı ve sürüleştirilen toplum karşısında, kendisine yeni bir direnme alanı oluşturuyor. Bu yeni alan, sanatın engin, sınırsız, özgür alanı. Yağmurdereli, oyununda, döneminin en keskin, en acıtıcı "gerçek sanatçı"nın en önemli görevi olan, çelişkileri sorgulayarak çağına ışık tutma ve ona müdahale etme misyonunu da yerine getiriyor. Eğer sanatın amacının, bilim gibi, saf din gibi, felsefe gibi, "yaşamda olmayan ve dengeyi arayışta" daha adil, daha iyi, daha aydınlık bir dünya ülküsü olduğu tartışmasız kabul ediliyorsa; bu ülkü içtenlikle paylaşılıyorsa, geçmişin hayaletlerini ve ön yargıları bir yana bırakıp, Akrep'in işaret ettiği tarihsel çelişkilere, "küreselleşme serüveni"nin (!) eşiğinde, çelişkiler henüz gün ışığında görünebilir, tanımlanabilir durumda iken dikkatlice bakmak, onları özen ve ciddiyetle değerlendirmek gerekir. Özgür düşünceli, yaratıcı, yapıcı "insan"ı, dolayısıyla ge-

leceğin "eşitlikçi-uygar toplum"unu yaratmada, gerçek sanatın eğitici-uygarlaştırıcı ışığından yararlanamayana ve gerçek sanatçıyı tanıyıp, tanımlayamayana ne yazık!...

Kaynakça:

Akrep, Eşber Yağmurdereli, Mitos Boyut Yay., 1998/Giordano Bruno, Erhan Gökgücü, Ziraat Bank. Kültür Yay., 1986/Jeanne Darc Bernard Shaw, Çev.: Sevgi Sanlı, Adam Yay., 1982/Pir Sultan Abdal, Erol Toy, İzlem Yay., 1970/Sanatçı: Örnek Bir Çilekeş, Susan Sontag, Çev.: Yurdanur Salman, Müge Gürsoy Sökmen, Metis Yay., 1998/Michel Foucault, Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi Yay., 1992/Siyasal Düşünceler Tarihi, Aleaddin Şenel, Bilim ve Sanat Yay., 1996/Leviathan, Thomas Hobbes, Ed.C.B. Macherson, Penguin Books, 1985/Demokrasi İktidarın Meşrulaştırılması mı, Sınırlandırılması mı, Aşılması mı?, Anton Pelinka, Çev.: Ender Ateşman, Cumhuriyet Kitap, Sayı: 452

Türel Ezici
Cumhuriyet Dergi
(31.01.1999)

AKREP

Bir sözlüğü açtığınız zaman Akrep sözcüğünün üç anlam taşıdığı görülür:
"Akrep zehirli bir yaratıktır...
Saat göstergesidir...
Yıldız burcudur..."
Şimdi bunlara biri daha eklendi: *Akrep,* Eşber Yağmurdereli'nin yazdığı oyunun adıdır.

Tarihte kimi zaman bir dönemin anlamı, bir tek insanın yaşam serüveniyle algılanabilir. Gözleri görmeyen Avukat Yağmurdereli'nin kimliğiyle 20'nci Yüzyılın son dilimi ülkemizle özdeşleşiyor.

"Eşber'le ne zaman konuşsam, ilginç bir çağrışımla, aklıma ünlü İngilliz yazarı H.G. Wells'in çok eskiden okuduğum bir uzun öyküsü gelir.

Öykünün kahramanı bir gün ormanda dolaşırken ayağı kayar; teker meker bayır aşağı yuvarlanırken kendinden geçer. Gerçekten serüven böyle mi başlar, yoksa ben mi böyle anımsıyorum? Bu sorunun önemi yok. Kahramanımız kendine gelip gözlerini açtığı zaman, o güne değin bilinmeyen bir ülkede olduğunu anlar.

Öyle bir ülke ki yaşayanların tümü kördür.

Öykünün kahramanı körler ülkesinde tek gören kişi olarak yaşamaya başlar; ama kısa sürede bunun kolay olmadığını anlayacaktır. Görmek bir ayrıcalık değil, ter-

sine üstesinden gelinemez bir güçlük oluşturmaktadır. Toplumdaki ortak yaşama ayak uydurması öylesine güçtür ki!.. Körler dünyasında,görenlerin evrenini nasıl dile getirebilirsiniz... Kim kulak asar size?..

Üstelik gören gözleriyle kahramanımız görmeyen bir kıza sevdalanmaz mı?

Körler ülkesinin büyükleri gören kişinin bir tek koşulla aralarına katılabileceğini söylerler.

Nedir o?..

Ancak gözyuvarlarına yerleşmiş olan organlardan kurtulmasıyla bu iş gerçekleşebilir. Kahramanımız o zaman "normal" bir kişiye dönüşecek, topluma ayak uyduracak, ters fikirlerinden kurtulacak herkes gibi olacak, herkes gibi düşünecektir.

Öykünün sonunu anımsamıyorum..

Önemli mi?

Körler ülkesinde, görebilen insanın yaşamı, katlanılamayacak bir acı yaratır.
Acı!..

Yaşamda kimi zaman acı somutlaşır, elle tutulur, yoğunluğu arttıkça ağırlaşır, insanın yalnız yüreğinde ve beyninde, değil bedeninde yüke dönüşür.

*

Yağmurdereli'nin Akrep'inde acı var.

Peki, bu acı görenlerin ülkesinde yaşayan bir körün acısı mı?

Yoksa her şeyi en ince ayrıntısına dek görüp duyumsayan bir insanın evrensel değerdeki acısı mı?.. Ya da her şeyi ayrımsayıp saydamlaştıran bir körün, görmeyenlerin toplumdaki tükenmez hüznü mü?

Bilmem ki bu sorularda vurgulanan çelişki nasıl çözülür?

Ülkemizde yaşayan çoğunluğun körlüğü bakarken görmedikleri için oluşuyor; Yağmurdereli'nin bilincine erişmeleri için tümünün gözlerini mi çıkarmalı?..
Dilimizde bir deyim var; "Gerçeği görmemek için kör olmalı" derler.

Eşber Yağmurdereli'nin şaşırtıcı yaşamından sonra bu özdeyiş değişti. Gerçeği görmek için kör olmalı!.. Çünkü yaşadığımız zaman diliminin gittikçe yoğunlaşan alacakaranlığını delen bilincinin ışığıyla parlayan Eşber'in güzel yüzünde iki gözü de pırıl pırıl...

Akrep mutsuzluğun dramını dile getirirken umutla son bulan bir oyun...

Ben Eşber'i tanıdığım için hem mutlu, hem umutluyum. Ondan öylesi çok sey öğrendim ki Yağmurdereli'ye hiçbir zaman ödenmeyecek bir borçla yükümlüyüm. İnsan olmanın her koşulda gerekliliğini duyumsayabilecek çapta mutluluk bilincine erişmek her yiğidin harcı değil!.. Bu doğruya tırmanabilen kişi, insan kılığında yaşayan bütün akreplerin ağusuna panzehirdir.

*

Çocukluğumda ve ilkgençliğimde, akreplerle donanmış Anadolu'da gezdim, gördüm, yaşadım. Kimi insana okunmuş, üflenmiş derlerdi ki bunlar akrepleri ellerine alıp avuçlarında okşayıp severlerdi.

İnsana sevgi öylesine yoğunlaşmalı ki insan kılığındaki akrepleri de okşayıp sevmeliyiz; bu büyüleyici yaklaşım akrepleri de insanlaştıracaktır."

İlhan Selçuk

Akrep
(Hayata, Aşka ve Vahşete Dair)

"YAĞMURDERELİ!.. Eğer bu insanlar kendi bedenlerini ortaya koymak suretiyle onurlarını, kendi onurlarıyla beraber bu ülkedeki bütün namuslu insanların onurlarını savunmasalardı, ilerdeki daha başka saldırı karşısında bu halk saldırıyı çok daha fazla bedeller ödeyerek bertaraf edebilecekti. Dolayısıyla ödenen bu bedel, gelecekte ödenecek çok daha pahalı bedellerin bir karşılığı olmuştur...", Berat Günçıkan- Cumhuriyet Dergi, 26 Ekim '97, sayı: 605)

Geçen yıl on iki tutuklu ve hükümlünün öldüğü ölüm oruçlarıyla ilgili soruya verdiği yanıtlardan birini yukarıya aldım. Oysa, Ankara Sanat Tiyatrosu'nun, Bakırköy Yunus Emre Kültür Merkezi'nde sergilediği oyun, baştan sona dek gerilimli; ne ki, yaşamı şaşılası, olayları insanüstü, anlatımı etkili, söylemi ozansı, hücreyi ve cezaevini olağanüstü betimleyen Eşber Yağmurdereli'nin "Akrep" adlı oyunu, türünde çok önemli bir boşluğu dolduruyor. Oyun, bize gerçeği, salt yalın gerçeği, bütünüyle cezaevini ve hücredeki yaşamı bütün çıplaklığıyla gösteriyor.

Eşber Yağmurdereli, tiyatromuzun yeni, yepyeni bir sesidir. Toplumsal devinimle cezaevine etkin olan güçlere karşın, kişiliğini uzlaşım alanına götürmeden direncini koyar ortaya. Görmeyen gözleriyle ötekilerin (diğer mahkûm ya da tutukluların) üstünde bir savaşım ve yaşamıydı. Fırtınalarla dolu bir yaşamaydı bu. Oyunu

izledikçe gördük, pek yüce bir davranış ve yaşama biçimiydi. Gökyüzüne bakıp iç çekmeler, gelen ziyaretçileriyle uzun kucaklaşmalardan hiçbiri yoktu. Mektuplarını okuyamayan insanın acı bir tragedyasıydı. Tutuklu ya da mahkûmların yaşamı, gerçek yaşamın kendisiydi. Bu anlatım biçimi, yeni bir tür tiyatro biçimini oluşturacak nitelikte. Başarıyla yazılmış bir tiyatro olayıdır; abartısız bir tiyatro olayıdır. Benzersizliğiyle de bir tiyatro türünü yansıtmaktadır. Anlatıda psikolojik yönü önemli bir öğe olarak kullanılmış. insan benliğinin derinlerine ulaşan bir duygudan çok, uygulanan yöntemin açıklığı karşısında izleyenler şaşıp kalıyor; gerçeğin, baskının, faşizmin bir uzantısı olarak uygulanıyor. İç dünyası ile toplumsal çevresi arasındaki çelişkiyi tam bir gerçekçilikle yansıtıyor.

Bizim cezaevlerindeki yaşam biçimiyle, İkinci Dünya Savaşı süresince Nazi Almanyası'nda gerçekleştirilen faşist kamplar arasında benzerlikler var. Sözgelimi, orada gaz odalarında yakılıyordu insanlar. Bizde ise belki farklı yöntem denecek ama faşist kamplar kadar insanlık dışı davranışlarda bireyler, örneğin, tutuklular ve mahkûmlar karşı karşıya getiriliyorlar. Gerçekçi bir yaşamın çizimiyle bütün bunlar anlatılmaktadır.

Bir usta işi yapıtla karşı karşıyayız. Mahpusanedeki 'akrep', Faust'un düşmanı Mefistofeles simgesini anımsatmaktadır. Bir tragedya kahramanıdır Yağmurdereli. Ne ki, yaşam konusunda umudunu hep taşıyan, umutla sona eren bir oyun...

Ankara Sanat Tiyatrosu, belki de son yılların en iyi çıkışını "Akrep"le yapıyor. Oyunun özüne, kurgusuna uygun başarılı yorumuyla Rutkay Aziz, yapıtı derinleme-

sine, abartısız ölçülü sahneleyişi gerçekleştirmiş. Yapılabileceğin iyisini ramp ışıklarına getirmiş. Bütün oyuncular, nesnel yorumlarıyla inandırıcı başarıyı yakalıyorlar. Kemal Günüç'ün müziği, "Akrep"in daha çok başarıya ulaşmasına katkıda bulunuyor. Belki de bir dönüşüm "Akrep" oyunu AST için.

"Birinci Mahkûm"da Lemi Bilgin, oyunda ve içinde bulunduğu toplumun aynalığı görevini de yerine getiriyore ve özellikli oyunculuğunu tamamlıyor. Mahpushanedeki ana eğilimin gözler önüne serilmesini sağlıyor. "2. Mahkûm"da, bulunduğu koşulların tipik çizgilerini ölçülü kullanıyor Altan Erkekli. Takım oyunculuğu çok iyi korunmuş. Oynadıkları oyunun bilincinde sanatçılar.

"Çaycı"da Erol Demiröz, birinci ve ikinci gardiyanda Metin Coşkun ve Hakan Akın, oyunun bütünlüğünü tamamlayan sanatçılar...

Hayati Asılyazıcı
Bizim Gazete
(24.11.1997)

Bunca Acı, Özlem, Umut...

Eşber, "Akrep"in "Hayata ve Aşka Dair" bölümünde şöyle diyor: "Öyle oturmuş duruyorduk, bir okyanusun kıyısında. Özgür bir sonsuzluktu aslında kenarında durduğumuz. Sevgiyle geleceğe adamıştık varlığımızı. O gelecek, ikimizin değildi sadece. Sonsuz kalabalıklardık. Sevgimiz ikimize de yeterdi, onlara da. Öyle oturmuş duruyorduk, sonra kalktık yürüdük. Tarih miydi ne..."

Kimsenin geleceği, tek başına kendisinin olamaz elbette, sevgisi de iki kişilik... Olmamalıdır daha doğrusu... Eşber, bunu çabuk fark edenlerden. Ayrıca, başkalarına yapılan haksızlığın acısını, utancını da kendi yüreğinde duymayı bilen gerçek insanlardan. Yazı dilini de çok iyi kullanıyor. Akrep oyununun çoğu yerlerinde oldukça duyarlı, şiirsel bir anlatım egemen. Lemi Bilgin de bu acı dolu şiiri, yüreğinde duyarak oynuyor. Altan da ikinci mahkûm tiplemesinde çok başarılı. Lemi'nin ne denli titiz, duyarlı, değerli bir sanatçı olduğunu yakından biliyorum. Ayrıca, bu oyundaki "özel" durumu, onu daha bir duyarlı kılmış. Eşber, dayısının oğlu olduğu için, onun yaşam biçimini, düşüncelerini, davranışlarını, jest ve mimiklerini hiç zorlanmadan, büyük bir doğallıkla yansıtıyor. Dahası acılarını, özlemlerini öfkelerini ve umutlarını yüreğinde duyabiliyor. Yoksa, sesinin rengiyle ağlayarak gözlerinden süzülen gerçek gözyaşlarını da özgür bırakarak oynadığı o son bölümde, bütün salonu da kendisiyle özdeşleştirip, ağlatabilir miydi...

Bu sahnede, hücre komşusunun, henüz tutukluyken, da-

ha hüküm giymeden götürülüp asıldığını ve artık orada olmadığını bildiği halde, ona şöyle sesleniyordu: "Beni duyuyor musun?.. Cinayeti gördüm. Ben bu cinayetin görgü tanığıyım. Beni duyuyor musun... Çok utanıyorum. Bu utancı ömrüm boyunca taşıyacağım ve hep bu utançla yaşayacağım. Bunları görmezlikten gelen insanların yerine de utanıyorum. Uyuyor musun... Yorgunsun, biliyorum... Sen, şimdi uyu..." İşte, seyircilerde oluşan "kitlesel duyarlılık" da tam bu noktada doruğa ulaşıyor ve yaş olup gözlerden boşalıyordu.

İnsanlar biraz da kendi yaşamlarını zehirleyen ve bir türlü kurtulamadıkları "akrepler"in ruhlarında yarattığı yıkımlara ağlıyorlardı. Sahnede gördükleri, bu duyguların dışavurumunun bir parçasıydı... Yoksa, bu akreplerin zehirleri çok derindeydi ve tüm bedeni sarmıştı. İşte insanlar, Eşber'in Akrep'inden hareketle, ruhlarındaki bu zehri gözyaşına dönüştürüp akıtmak için ağlıyorlardı.

Ayrıca, birinci mahkûmla seyirci arasında, büyük oranda bir "empati" (kendisini karşısındakinin yerine koyma) gerçekleştirildiğini de gözlemledim. Öyle ya, deniz seviyesinden çok daha aşağılarda olan, "yerin yedi kat dibinde"ki bu hücrelerde görmeyen (fizik olarak) bir insan, bir başına, nasıl böyle yıllarca kalabilir ve aklını, ruhunu sakatlamadan böylesine dipdiri, böylesine yiğitçe, yaşamını kaldığı yerden ve hiç yılgınlık göstermeden, daha bir yüreklice sürdürebilir. Kendisi, "Belleğimdeki şiirleri ve türküleri eskitmeden, idareli bir şekilde kullanarak" diyor. Yani bir başka ozanın deyişiyle, "Dışarda deli dalgalar! Gelir duvarları yalar! Seni bu sesler oyalar! Aldırma gönül aldırma, gönül aldırma" diyerek.

Bu konuda Lemi de, Eşber'le arasında geçen şu konuşmayı anlattı. Lemi, Eşber'e "Yıllarca, bir başına, daracık bir hücrede yatarken, gözlerinin görmemesi bir avantaj olmalı. Görmeyen bir insan, hiç değilse, kendisini çevreleyen duvarları ve o berbat ortamı göremez. Böylece içinde bulunduğu fiziksel ortam da hiç değilse görsel olarak, onu çok fazla etkilemez" demiş. Bunun üzerine, Eşber de bu oyuna kaynaklık eden şu olayı anlatmış: "Hücredeyken, gardiyanların benimle konuşmaları yasaktı. Bir gün, yine her zamanki gibi, yemek tabağımı hücre kapısının altından iten gardiyan, birden kapının kilidini açıp içeri girdi ve sert bir cisimle duvara vurup çıktı. Ne olduğunu sorduğumda da 'Akrep' deyip gitti. Öldürdün mü diye bağırdım. Cevap vermedi. Bu durumda, görmeyen bir insanın çaresizliğini düşünebiliyor musun... Artık, yorgan yüzüme değse, akrep diye fırlayıp kalkıyor ve her yerde akrep arıyordum." Ve Lemi, anlatımın tam bu noktasında "İşte birinci perde" demiş.

Oyunun sonunda birinci mahkûm, okuyamadığı mektuplarını havaya fırlatıyor ve "Bunca acı, özlem, umut bu mektuplara sığar mı?" diyor...

Muhsine Helimoğlu Yavuz
Cumhuriyet Gazetesi

(25.11.1997)

Akrebin Kıskacından...
Tiyatroya....

EŞBER Yağmurdereli'nin yazdığı, Ankara Sanat Tiyatrosu'nun sunduğu"Akrep"oyunu, tam da yazarın "düşünce suçu"nun, "düşündüğünü ifade etmeyi yani konuşma suçu"nun, "barış girişimine önayak olma suçu"nun "cezalandırıldığı", cezanın infaz edildiği, yazarın trajikomik yöntemlerle "içeri tıkıldığı" günlerde ortaya çıktı. Oyunu izlemem de o günlere rastladı. Ama o günlerde yaşam, tiyatrodan ağır bastığından ve yaşamdaki vehametin, tiyatro oyununu irdelememi etkileyeceğinden korktuğumdan oyun üzerine yazamadım. Şimdi yazıyorum: Ankara'da, İstanbul'da ya da Türkiye'nin herhangi bir kentinde topluluk turnedeyken rastlarsanız, sakın kaçırmayın diye.

"Akrep', çoğu kimsenin sandığı ya da belirttiği gibi Eşber Yağmurdereli üzerine, onun yaşamı üzerine bir oyun değil.

"Akrep", insan sevgisi üzerine bir oyun; idam cezasına karşı bir oyun. Biri "düşünce suçlusu", öteki "adli suçlu" iki mahkum aracılığıyla, iki kişi arasında sağlanan ilişkiyle, onların kişiliklerinden ve ilişkilerinden hareketle hukuk sistemimizin eleştirildiği, yargılandığı bir oyun.

Yağmurdereli kendi yaşamından, gözlemlerinden derlediği, Sinop Cezaevi'ndeki idamlıklar hücresindeki birkaç günü, alabildiğine yalın, keskin çizgilerle ve hüc-

renin dışına taşan, tüm ülkeye yayılan açılımlarla dile getiriyor. Ayrıntılara önem veren, somutla soyut arasında gidip gelen, sözcüklerin çok geniş bir alanı kapsadığı eleştirel ve şiirsel bir dil bu...

Oyunu sahneye koyan Rutkay Aziz, bu dilin yukarıda belirtiğim tüm özelliklerini çoğaltarak, sahneye taşımış "Teatral buluşlar" da diyebileceğim uygulamalarla öykünün genelindeki kavramları, eleştirileri zenginleştirmiş, söylenmeyenin de altını çizmiş. Ve bunu "tiyatro dili"yle yapmış. Bu oyun için büyük bir tuzak olabilecek "duygu sömürüsü"ne ya da "didaktik öğreticiliğe" düşülmemesi, düşünceyle duyarlılık arasında sağlanan olağanüstü denge de yönetmenin başarıları. Kemal Günüç'ün etkili müziği, Hakan Dündar'ın hem çok işlevsel hem çok yalın sahne tasarımı, yönetmene büyük destek veriyor.

"Akrep", başarıyla oynanıyor: Birbirinden çok farklı birikimlerden gelmiş, çok farklı kişilikli iki insanı, Lemi Bilgin (aydın avukat) ve Altan Erkekli (cahil, saf, kırsal kesim adamı) kişiliklerinin, kimliklerini, bireysel ve toplumsal konumlarını da ortaya koyarak oyunuyorlar. En önemli anları vurgulamayı, insan sıcaklığını paylaşmayı ve izleyicinin yüreğine seslenmeyi biliyorlar. Lemi Bilgin'in avantajı, gözlemleme gücü, Altan Erkekli'nin gücü ise oyunculuğuna sonsuz bir şiirsellik yükleyebilmesi.

Oyunun sonunda içimde bir "ah, keşke..." kalmadı değil. Keşke dramaturji açısından oyunun başlangıcı ve finali bunca "ertelenmeseydi"... Bence çok daha etkili olurdu.

Ancak yine de oyundaki kimi anların beni asla terk etmeceğini biliyorum: Örneğin mektupların okunduğu ve düşlerle, özlemle, yürekteki birikimle beraber demir parmaklıkların "kanatlandığı" an... Mahkemeye giderken (Altan Erkekli'nin) cezaevi aracının penceresinden gördükleri... İki mahkumu buluşturan insan sesi... İkisi arasındaki ilişkinin elle tutulabilirliği... Biri "yanlışlıkla idam" edilince, hücrede yalnız kalanın (Lemi Bilgin'in) parmaklıklara yerleştirdiği bir sigaraya yüklediği anlam... Bu teatral anların yanı sıra beni asla terk etmeyecek olan yüzyıllardır bu topraklarda hepimizi kıskacına almış akrebi yok etme, o akrebe karşı savaşma gerekliliği... Oyunu kaçırmayın dememin nedeni, işte bunlar

Zeynep Oral
Milliyet Gazetesi

(03.08.2001)

Sokak Günlüğü

Bugün günlerden perşembe her perşembe olduğu gibi "Gençlik Manzaraları"nın günü, öyle. Ama ben 18 Kasım salı gecesi öylesine güzel bir olay yaşadım ve gördüm ki, bunu sıcağı sıcağına anlatmak istedim.

18 Kasım salı akşamı, Bakırköy Yunus Emre Sanat Merkezi'nde AKREP adlı bir oyun izledim.
AKREP'in yazarı artık hepimizin tanıdığı Eşber Yağmurdereli. Oyun Ankara Sanat Tiyatrosu tarafından gerçekleştirilmiş. Eşber Yağmurdereli de seyirciler arasındaydı.

Evet tiyatroda ışıklar söndü ve AKREP adlı oyun başladı.

Akrep ünlü Sinop Cezaevi'nde geçiyor. Hani dalgaların sürekli dövdüğü, hırçın bir gökyüzü altında, kıyıda bir kale gibi duran Sinop Cezaevi'nde. Orada Hoca adıyla çağrılan bir mahkum var. O Eşber Yağmurdereli. 19 yıl içinde yurdun bütün mapushanelerini dolaşmış. Oradan oraya sürgün edilmiş. Son üç yıldır Sinop Cezaevi'nde idamlıkların atıldığı bodrum hücrelerden birinde yatıyor. Gardiyanların onunla konuşması yasak. Gözleri görmediği için kendisine gelen hiçbir mektubu okuyamıyor. Üç yıldır ona arada sırada çay getiren mahkumdan başka hiç kimseyle konuşmamış. İdamla yargılanıyor ama davasının ne durumda olduğundan habersiz.
Duvarlarından lağım sularının sızdığı dalgaların dövdüğü hücresinde yapayalnız yaşıyor. Bir de akrepler

var. Hücrenin her yanında dolaşan akrepler. Ona sürekli korkuyu anımsatan akrepler.

Günler birbiri ardından aynı biçimde geçerken bir gün Hoca'nın hücresinin yanındaki öbür idamlık hücresi açılıyor ve içeri apar topar bir mahkum getiriliyor. Mahkum şaşkındır. Bir hiç uğruna kavga etmiş ardından hemen buraya idamlıkların konulduğu hücreye getirilmiştir.

İdamlıklar hücresinin bu yeni konuğu, kan davası nedeniyle çok genç yaşta adam öldürmüş ve içeri girmiş. Hakkında açılan dava sonucu idama mahkum olmuştur ama bu kararın hemen ardından hakkında yeni bir dava açılmıştır.

Yeni dava sürdüğü için idam edilmesi hukuka aykırıdır. Ve onun idam edilmesi cinayetle eş anlama gelmektedir.
Ancak mahkum neden idamlıklar hücresine konulduğunu bir türlü anlayamamıştır. İşte böyle bir zamanda Hoca'yla komşusu birbirlerinin acılarını dindirmeye çalışırlar. Hoca'nın birikmiş mektupları komşusu tarafından ilk kez okunur. Birbirlerine düşlerini, hayatlarını anlatırlar. Yeni komşu ağlayarak itiraf eder.

O Hoca'yı daha önceden tanımaktadır. Samsun hapisanesinde onun eline bıçak verip Hoca'yı öldürmesini istemişlerdir. Ancak Hoca'nın hemen o günlerde başka bir hapisaneye sevki çıkmış kurtulmuştur.

Ancak her iki mahkumun da birbirlerinde buldukları insan sesi, bir dost sıcaklığı çok uzun sürmez. Bir gece sabaha karşı Hoca'nın hücre komşusu mahkumu alıp

götürürler. Mahkum idam edilir. Giderken Hoca'ya sigarası ve çakmağını bırakmıştır. Ve hoca bu cinayeti önleyemediği için utanç duyar. Hem kendi adına hem de cinayetler işlenirken sıcak yataklarında rahat uyuyanlar adına.

İşte böyle bir oyun AKREP. Ama umut dolu, sevgi dolu, onur dolu bir oyun. Eşber Yağmurdereli yıllarca içinde sakladığı utancı oyunlaştırmıştı. Böylece sayısız cinayetlere kurban gitmiş insanlar anısına ışıklı bir destan yazmış.

Oyun bittiğinde bütün seyirciler ayakta alkışlıyorlardı. Eşber Yağmurdereli onlara usulca selam verdi ve daha sonra gözyaşları içinde boynuna sarılan üniversite öğrencisi bir genç kızın ağlamamasını istedi. Çünkü bu olay, yaşanıken ona hiç de böyle büyük bir trajedi gibi görülmemişti. Öylece Sinop Cezaevi'nin hücrelerinde yaşanmıştı. Bu olay da tıpkı hayat gibi çok yalın ve bir o kadar de derindi.

Oyun bittikden sonra gdip Yağmurdereli'ye AKREP adlı oyunun kitabını imzalattım, şimdi o, bu güzel ve ışıklı gecenin anısı olarak masamın üstünde duruyor. Ve ben kendi kendime şöyle mırıldanıyorum:

"Bir ülkede Eşber Yağmurdereli gibi başkalarına yapılan haksızlığın utancını taşıyan insanlar varsa o memleket ışıklı bir memlekettir."

Işıl Özgentürk
Ateş Gazetesi
(20.11.1997)

Eşber'in ve AST'ın Zaferi

18 Kasım Salı gecesi Ataköy'deki Yunus Emre Kültür Merkezi'nde Eşber Yağmurdereli"nin "Akrep" adlı oyununu izledim. Ankara Sanat Tiyatrosu topluluğunca sunulan oyunun yönetmeni Rutkay Aziz. Oyunda önemli bir işlevi olan müzik, Kemal Günüç'ün, Eşber Yağmurdereli cezaevine girmeden önceki bir karşılaşmamızda oyundan söz etmiş, AST'ta sahneleneceğini söylemişti. Ortaya koyduyu üründen ötürü mutluyum. Salı gecesi Yunus Emre Kültür Merkezi'nde izlediğim oyun, Eşber'in sevinç duymakta ne kadar haklı olduğunu gösterdi. "Akrep", sözcüğün tam anlamıyla yetkin, başarılı bir tiyatro yapıtı.

Fakat sadece bu kadar değil... Söz konusu olan sadece bir tiyatro yapıtı olsaydı yazımın başlığındaki "zafer" sözcüğü aşırı kaçabilirdi. "Zafer"i oluşturan başka etkenler var. Bunları anlatmayı deneyeceğim

Eşber Yağmurdereli edebiyat ya da tiyatro alanında daha önce ürün verdi mi, kitap yayımladı mı, bilmiyorum ve sanmıyorum. Buna karşılık, "Akrep"le izleyeci önüne çıkan, yetkin bir tiyatro yazarıdır. Oyunun aksamayan sağlam bir kurgusu var. İçerik ise "hümanist" edebiyatın en şeçkin ürünleriyle yarışabilecek ölçüde insancıl duygu yüklü... Fakat sadece bu kadar değil... Yağmurdereli bir gerçeği 1982 yılında Sinop Cezaevi'nde tanık olduğu, yaşadığı bir olayı, yaşanmış bir trajediyi dile getiriyor... Bu, 12 Eylül sonrasındaki idam furyası sırasında bir "adli mahkûm"un hukukun en te-

mel, en sıradan, en doğal kuralları çiğnenerek kurban edilişinin öyküsüdür... Fakat sadece bu kadar da acı değil...

Yazarın oyunu oluştururken 12 Eylül cellatlarının, "hukuk"u kiralık bir katil gibi kullanarak işledikleri cinayetin ayrıntılarına iniyor. Bir yandan sıradan bir halk insanının hayata bağlılığını, saf inanışlarını, umutla umutsuzlukların arasındaki kahredici gelgitlerini yansıtırken bir yandan da, "derin devlet"'in katı, acımasız yüzünü sergiliyor... Tek bir insanın ruhunda olup bitenlerle, insanca değerlere yabancı, duygusuz bir mekanizmanın işleyişi arasındaki karşıtlığı gösteriyor... Böylece yapıt, anlatılan olayı ve zamanın sınırlarını aşarak evrensellik kazanıyor, totaliter sistemin evrensel eleştirisine dönüşüyor...

Ankara Sanat Tiyatrosu, "Akrep"le, yaklaşık yarım yüzyıllıdır sürdürdüğü öncü kimliğini koruyor... 60'lı yılların "Godot"sundan, "Ayak Bacak Fabrikası"ndan, 90'lı yılların "Akrep"ine uzanan çizgi, bir onur çizgisidir. İçerikte insancılık ve toplumculuk, biçimde her zaman yenilikçi, fakat hiçbir zaman biçimci olmayan bir anlatım yetkinliği...AST'ın onur çizgisi, öncülüğü budur. Hem de sadece tiyatro alanında değil, sanatın bütün alanlarında... AST her dönemde, toplumumuzun en acıtıcı sorunlarını, sanatsallıktan ödün vermeksizin ve çoğu kez sanatın öbür alanlarından daha önce sahneye taşımayı başarabilmiş bir tiyatro topluluğudur... "Akrep"in büyük başarısında Rutkay Aziz'in zekâ ve duyarlılığının ve bence bir tiyatro kahramanı olan Altan Erkekli başta olmak üzere, AST oyucunlarının, bütünüyle AST'ın katkısı açıktır...

Oyunun bitiminde sahneye çağrılan Eşber Yağmurdere-

li'yi, gözleri görmeyen bu alçakgönüllü, bilge dev adamı bütün salonla birlikte ayakta alkışlarken, bir an ceketinin yakasındaki hukuk fakultesi rozetinin ışıldadığını gördüm... Yönetmenin bir buluşu, Işık Teknisyeni Osman Kaya'nın bir becerisi mi, yoksa bir rastlantı mıydı bilmiyorum; fakat inanın böyle oldu... Ve o an aklımdan şu düşünceler geçti: Acaba kaç kişi, geçmişte ya da bugünlerde bu rozeti yakasında böylesine onurla taşımayı hak etmiştir ve etmektedir... Ve yine aynı anda, Çankırı Cezaevi'ndeki üniversitelileri, Manisalı lise öğrencilerini, on altı yıldır yaşama ve üretme özgürlüğünden yoksun bırakılan Beşikçi'yi, öteki "düşünce tutsakları"nı düşündüm...

Eşber Yağmurdereli'nin ve AST'ın büyük başarısının ülkenin her yerinde (ve Türkiye dışında da) izleyiciye ulaşabilmesi için kitle örgütlerini, demokratik kuruluşları göreve çağırıyorum...

Ataol Behramoğlu
Cumhuriyet Gazetesi
(20.11.1997)

Eşber ve Akrep

Bir gün hücresine yemek götüren gardiyanın elindeki aletle, hücrenin iç duvarına şiddetli bir darbe indirdiğini duyar. Dehşet ve merak içinde sorduğu sorulara aldığı tek yanıt:
"AKREP!.."

Akrep ve dört adımlık bir hücre.
Göremediğiniz akrebin, hücrenizdeki olası varlığıyla yıllarca yaşamak!..

Bazen, elinizin altında. Soktu sokacak!..
Bazen de, hücre duvarlarını delen düşlerinizle kucaklaştığınız yatağınızda. Ve sinsice...
Yine soktu sokacak!..

Göremediğiniz, göremediğiniz için de savunamadığınız, Akrep ve siz. Her an her yerdesiniz.
Sanki ölümle dans ediyorsunuz.

Zehirini, damarlarınıza ne zaman akıtacağını bilememenin tedirginliği, huzursuzluğu var hep yanınızda...

Yıllar yılları, Akrep de Eşber'i kovalar haince. Ama Eşber, yüreğinden taşan sevgi seli ve özgür düşünen beyniyle hisseder. Hissettikçe de görür akrebi.

Zaten alışkındır göremediği akrep ve kalleş tuzaklara...

Çünkü o, nice tuzaklar görmüştür. DİSK ve TÖBDER davaları ve sanıklığında...

Bu nedenle, ipe asılmaz bir özgürlük, hücrelere sığmaz bir direnç olmuştur akrebin her saldırısında...

Eşber yalnız değildir "Onur ve umutla seferberlik ilan etmiştir akrebe. Bu güçle görünmeyeni görür. Düşmez, yok eden, teslim alan pusulara...

Kaldığı yerden devam eder mücadeleye inançla...
Yıl 1997.
Eşber yine sahnede.
Akrep de...

Eşber, önce "Barış için bir imza" kampayasıyla milyonları aşar.

Elinde kan kırmızı karanfil sokak sokak dolaşır. Barış, kardeşlik ve özgür düşünce adına...

Alanlar... Meydanlar... coşar onurla.

Akrebin, kıskacında uzanır Bayrampaşa'ya Eşber, ağzında sigara yine orada . Hem de pervasızca...

Ekranlara çıkar, 12 Mart 12 Eylül hukuk dışılıkları, vahşeti, savaşı, akrebi ve yandaşlarını sorgular bir bir... Karanlığı aydınlatmak ister ısrarla...

Güç, cesaret ve moral olur ezilen ve acı çeken insanlara...

Toplumun her yanını kuşatan Akrep, tahrik olmuştur olup bitenlere...

Ve bir kez daha çıkar sahneye. Kıskacını Terörle Mücadele, Ümraniye ve Çankırı'ya uzatır çılgınca....

Ama dokunamaz Eşber'e. Dokunursa da zehrini akıta-

mayacaktır. Çünkü Eşber, "aydın duruşuyla" zaten tam bir panzehir. Ayrıca Eşber'i efsunlamıştır seven milyonlar...

Akrep oyunlarına alışkın Eşber, çıkar sahneye ve perdeyi açar.

"... ben konuştum. Artık kamoyunu konuşsun. Af dilekcesi vermek suçu kabullenmektir. Kimden niye af dileyecekmişim ki?.."

Der ve susar
Sonra kamuoyu konuşur.

Akrebin kıskacında olanlar, kutlar Eşber"i.

"Aynı suçu işlemekten onur duyarız" der yığınlar, onbinlerce faksla...

Bedel ödemekten korkan... ikircikli davranan kimileri de susarlar utançla!..

Vücudunun, her parçası felç olan, 74 yaşındaki akrebi besleyenler konuşur bu kez
"Eşber Bölücüdür! Haindir! Terörist Örgüt Lideridir! Şovmendir!"

Sıra akrep bakıcılarındadır.

Biri çıkar, "...Dosya önüme gelsin. Hemen imzalar affederim..."

Bir diğeri,..."Pişmanım demeli. Nedamet duyduğunu açıklamalı" der.

Derler ama, onlar çok geç kalmışlardır. Çünkü Eşber, oyunu önceden görmüş, çıkmaza sokmuş akrebi.

'Eşber; bağışlayan' demek. Fakat O bağışlamaz. Yine konuşur.

"... kaldığım yerden devam edeceğim. İçerde de özgürdüm, dışarda da, Hayat akıyor. Tarih sürüyor. Bedelsiz olmuyor. Özgürlüğe, adım adım gidilir. Yüzyıllardır bu topraklarda da; özgürlük, barış ve demokrasi için mücadele verenleri selamlıyorum. Elimden ancak bu geliyor"

Perde kapanır. Oyun biter.

Eşber; sahnede ve alkışlarla...

Akrep; biraz daha felç. Ve daha uyuşuk. Ancak pusuda!..

Gerçekten, kim kimi affediyor?.

Leyla Zana
Gündem Gazetesi
(16.11.1997)

Akrep

Bugün size **Eşber Yağmurdereli'**nin Akrep'inden söz etmek istiyorum. Eşber Yağmurdereli'yle Bursa cezaevlerinden tanışıyoruz. İlk karşılaşmamız 1986 yılında Bursa E Tipi Cezaevi'nde olmuştur. Rahmetli Necib Fazıl'ın dediği gibi, *"akrebin kıskacında yoğurmuş"*tu bizi kader. Ama *"aldırma bu dünya böyle gelmiş böyle gider"* demediğimiz için, ikimiz de akrep sokmasına maruz kalmıştık. Cezaevinden çıktıktan sonra fazla görüşememesek de, aynı kaderi paylaşan akrepzedeler olarak birbirimizi gıyabımızda takib etmeye çalıştık.

Oyuna geçmeden önce, son zamanlarda adı etrafında çok tartışmalar yapıldığı için hemen belirteyim ki, Eşber Yağmurdereli en az bizim kadar rahatsız. Aynı kokuşmuş düzenin mağdurları durumundaki kesimlerin sadece kendilerini görüp başkalarını görmek istememelerinden rahatsız. Medyada sergilenen çifte standarda sanki kendisi de ortakmış gibi bir havanın oluşmasından dolayı üzgün olduğunu hissettiriyor ve diyor ki: "Ankara'da **İnsan Hakları Derneği** olarak biz **Nureddin Şirin'**e de sahip çıktık, her zaman da çıkarız."

Eşber Yağmurdereli'nin **Ankara Sanat Tiyatrosu** tarafından sahnelenen *Akrep* isimli oyunu geçtiğimiz günlerde Harbiye **Kenter Tiyatrosu'**nda birkaç gün İstanbul'daki tiyatroseverlerle buluştu.

Eşber Yağmurderli'nin Sinop Cezaevi'nde geçirdiği yıllardan bir kesit sunan oyunda, değişmeyen tek mekân

ve topu topu altı kişi var. İkisi, oyunu başından sonuna kadar sürükleyen iki mahkûm: Gözleri görmeyen avukat ile hücre komşusu idamlık mahkûm. İdamlık mahkûmun yargılaması tam bir komediye dönüşürken, avukat mahkûm ile ilişkisi de adeta bir trajediyi andırmaktadır. İkinci ikili, oyunda az görünen ve az konuşan çaycı ile savcı. Üçüncü ikili ise hiç konuşmayan iki gardiyan.

Gardiyanlar, görevleri icabı hiç konuşmuyorlar; çünkü cezaevinde tehlikeli bir mahkûm bulunmaktadır ve onunla mahkûmların ve idarî personelin konuşması Adalet Bakanlığı tamimi ile yasaklanmıştır. Karavana saati geldiğinde bile gardiyanlar ağızlarını açmamakta, sadece ellerindeki kepçeyi karavanaya vurarak iletişim kurmaya çalışmaktadırlar. Buna rağmen, gardiyanlardan birisi bir defaya mahsus olmak üzere konuşur. Yemek getirdiği bir seferinde, koğuşun duvarında gördüğü ve zorlukla seçebildiği bir nesne dikkatini çeker. Kapıyı açıp içeri girer. Duvarda gördüğü şeye elindeki kepçeyi hızla indirir. Duvardaki şeyi tek vuruşla öldürdükten sonra koğuş kapısını kilitleyip çıkar. Kepçeyi temizleme gereği bile hissetmeden karavanaya daldırır. Gözleri görmeyen mahkûm irkilerek neler olduğunu anlamaya çalışır. Gardiyana sorar, ama gardiyandan ses çıkmaz. Tek tek ayak sesleriyle çekip giderken, gözleri görmeyen mahkûm, sesin tekrar ne olduğunu sorar. Gardiyan tek kelimeyle cevap verir.

-Akrep!

Oyun boyunca ağzından çıkan tek kelimedir bu. Bunu duyan mahkûm, ne yapacağını, nereye sığınacağını bilememenin şaşkınlığı içinde, sanki vücudunda bir yer-

lerde akrepler dolaşıyormuşçasına tedirginleşir.

Sinop Cezaevi, bildiğiniz gibi eski bir kaleden bozmadır. O nedenle, mahkûmlar arasında "Kale" olarak anılmaktadır. Kale'de yaz gelmiştir ve yaz da çok sıcak geçmektedir. Çaycının yüreği ağzına gelerek verdiği birkaç cümlelik bilgiden anlaşıldığına göre, Kale'yi akrepler istilâ etmiştir. Bütün mahkûmlar akreplerden şikâyetçidir. Ama kimin umurunda? Kale'nin doktoruna durum iletilir. Doktor akreplerin yok edilmesi için çare düşüneceği yerde, şaşırtıcı bir açıklama yaparak, akreplerin zararsız olduğundan dem vurur ve tek cümleyle tartışmaya son noktayı koyar:

-Mahkûmlar, akreplerle birlikte yaşamayı öğrensinler.

Akrep, tüm oyun boyunca önemli bir simge olarak zihnimizde asılı kalmaktadır. Oyunda "Kale" sözcüğü de önemli bir simge olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanki cezaevine dönüştürülmüş bir kaleden değil, adeta Kale'leştirilmiş bir ülkeden söz edilmektedir. Akrepler bizim de içinde bulunduğumuz bu Kale'de hayatımızın her santimetre karesini istilâ etmişler. Akreplerle başa çıkamıyoruz. Şikâyet ettiğimiz merciler ise akreplerin değil, akreplerden şikâyet edenlerin zararlı yaratıklar olduğunu düşünüyor ve onları imha etmeye çalışıyorlar. Oyun bu yönüyle oldukça gerçekçi bir vurguda bulunuyor, bize ve hayatımıza dair. Çünkü, o akrep beni de soktu. Halen de aynı tehdit altında yaşıyoruz. Yetkililer her ne kadar aksini iddia etseler de, biz akreplerimizin zararsız olduğuna bir türlü inanabilmiş değiliz. Ama Kale doktorunun dediği gibi, başka çaremiz olmadığından, akreplerle birlikte yaşamaya da alışıyoruz galiba.

Akrep güzel yazılmış ve güzel sahnelenmiş bir eser. Başrollerdeki oyuncular kadar, küçük rollerdeki oyuncular da başarılılar. Özellikle Eşber Yağmurdereli'yi oynayan **Lemi Bilgin** ile idamlık mahkûmu oynayan **Altan Erkekli** çok başarılıydılar. Doğrusu onlar için "duyarak oynuyorlar" demek bile yetersiz kalır; adeta yaşayarak oynuyorlar.

Oyunda güzel olan bir başka şey de, bazı Sol yazarlarda olduğu gibi, şişirme bir Sosyalizm propagandası ya da kurusıkı kabilinden hamasî bir Sağ karalamasının bulunmamasıydı. Anlamsız övgü ve yergilerin yerine, nesnel bir Sol ve Sağ eleştirisi var, ama o da kahramanlarımızın hayat hikâyesini yeterince okuyabilmemiz için, oyunun gerektirdiği kadar, birkaç cümleyle yapılmış. Sahnedeki nesne, oyunun mesajının iletilmesine katkıda bulunuyor. O nedenle, oyunun hem dramaturji, hem de sahneye konulması bakımından dikkatle izlenmesi gerektiğini düşünüyor, bu güzel sahne eserinin yazarı ve AST oyuncularını tebrik ediyorum.

Yaşar KAPLAN
Akit Gazetesi
(29.12.1997)

'Akrep'le Ankara Sanat Tiyatrosu'na merhaba

Akrep, Eşber Yağmurdereli'nin Sinop Kalesi"ndeki bir hücrede geçirdiği yıllardan artakalan bir öykü. Henüz yargılanması sürmekte olan bir tutuklu bir gece yarısı asılır ve dosyasına öldüğü yazılır... Eşber Yağmurdereli, "Bu bir cinayet" der. "Bu cinayetin görgü tanıklığını ve bu utancını yaşamım boyunca taşıyacağım."

Yıllardır birileri adına utanıyoruz.... Utanılası işler ve ilişkiler içindeki insanların yapıp ettiklerinden utanmak yine bize düşüyor. Çete yandaşı bir belediye başkanının kendisine yakışır üslubunu gazetede okuyunca da utandık. Yaşar Kemal ve Eşber Yağmurdereli'ye yakışıksızca dil uzatan başkana yanıtımı gazetem manşetten verdi: "Peki Sen Kimsin?"

Bügünlerde bu üsluba yönetim hiyerarşisinde de rastlıyoruz. Bazıları haklı bir davanın savunuculuğunu ağırbaşlılıkla üstlenenlerin karşısında suç- üstü yakalanmışların hırçınlığıyla bağrışıp duruyor. İşin tuhaf tarafı, Yağmurdereli'yi 12 Eylül hukukunun verdiği yargıyla değerlendiren bazıları da aynı hukuk dışı dönemde yargılanmış ve hatta yargılanmadan suçlu bulup tutuklamıştı.

Ankara Sanat Tiyatrosu'na giderken, Eşber Yağmurdereli'nin bazı doğru saptamalarını izleyeceğimi varsayıyordum. Bu kadarını da yeterli buluyordum. Oysa, AST'da izlediğim iyi bir dramaturjik yapıyla ustaca ya-

zılmış bir oyundu. "Akrep" doğrularını bağırmadan, inançla, ağırbaşlılıkla, usul usul söylüyordu. Rutkay Aziz'in rejisi, metni sevgiyle ve özenle kucaklamıştı. "Akrep", Lemi Bilgin ve Altan Erkekli başta olmak üzere, Erol Demiröz, Metin Coşkun, Koray Ergün ve Hakan Akın'ın son derece ölçülü, düzeyli oyunculukları, Kemal Günüç'ün müziği ve yalın çevre düzenlenmesiyle çok güzel bir oyun,

Eşber Yağmurdereli kendisine yaşatılan insanlık dışı tutukluluk günlerini ve tanıklıklarını bizlere soğukkanlılıkla aktarmayı başarmış. (Anlaşılan o, utancının haykırdığı bölümle doruk noktasına, finale varmayı düşünmüş. Rutkay Aziz'se , umut arayan umudunu yitirmeyen Eşber Yağmurdereli'yle final yapmayı yeğlemiş.)

Bir oyun çalışmasını oyuna dönüştüren, onu tiyatro yapan çizginin bir ucunda seyirci duruyor. 'Akrep'i izlemeye gelen seyirci. Ankara'nın AST'ı özlemiş aydın seyircisi. Belli ki AST'da onları özlemiş... Seyircisi, geçmiş yılların demokrat tavrıyla alkışlıyor oyunu, AST'ı, Eşber Yağmurdereli'yi düşünceye özgürlük gereği'ni, bu uğurda yüreklice uğraşanları. Oyun bittiğinde salonda bulunanlar Eşber Yağmurdereli'nin Çankırı'dan gönderdiği mesajla bir kez daha etkileniyor ve hemen herkes bir kararlılığı ifade edercesine ayakta alkışlıyor yaşanan dakikaları, yaşanmış acıları.

Kimse üzgün değil. Yazarın sahnede olmayışının hüznü, yerini bir kararlılığa bırakıyor. "Akrep'le ülkemizin adalet anlayışını bir kez daha gözden geçirirken, Yaşar Kemal'in ödülüne ve kendisine merhaba demek istiyoruz... Adalet Ağaoğlu'na hoşgeldiniz, çok sıkıntı çektiniz ama sizi çok özledik diyoruz. Demokratik örgütle-

rin Susurluk'taki güçlü seslerinin çeteleri hayli rahatsız ettiğine inanıyoruz. Artık hiçbir şeyin Susurluk'tan önceki gibi olmayacağını umut edebilecek miyiz?

Gülşen Karakadıoğlu
Radikal Gazetesi
(04.11.1997)

Akrep'in çağrışımları

Nereden başlamalı, kimlerden, hangi olaydan, ölümden, yaşamdan? Kimi dostlarım mavi boncuk veriyor bana, bu yaşta bu hıza nasıl dayanıyorum, şaşırıyor. Belki de hakları var. Ben de şaşırıyorum kimi zaman. İtici gücüm sevgiden, dostluktan, güzellikleri yaşayarak, çirkinlikleri aşmak çabasından kaynaklanıyor galiba. Başkentte soğuk ısırıyor, doğalgaza zam söylentileri de soğuk ürpertiler yapıyor ama sıcak olaylar da yaşanıyor. Cumhuriyet Bayramının coşkusu sıcak bir dalga değil mi yüreğimizde? Çankaya Köşkü'ne ikinci akşam gittim ben, konuklar salonlara sığmıyor artık, her kuşaktan, her çevreden kuyruklar oluşuyor, kimini kucaklıyor, kimini öpüyor Demireller. Çankaya Köşkü'nden sonra soluğu Kızılay'da, Ankara Sanat Tiyatrosu'nda aldım. Akrep'i izleyeceğim. Salon dolu, çok kişi üst üste oturuyor, ayakta izliyor oyunu. Protokol kalabalığı değil bu, AST sahnesinde yeni bir oyun izlemeye, Eşber Yağmurdereli'yi selamlamaya gelenlerle taşıyor salon. Beni fena çarptı Akrep! Sanırım tüm izleyenleri, Akrep sokmuş gibi bir acı, deprem türü bir olay yaşadım. Yüreğimde sızılar, gözümde yaşlar ama karanlığın ötesinde yanan ışığı da görüyorum. Çok şiirsel sahneler, kalenin soğuğuna karşın sevginin, dostluğun sıcaklığı, onurlu bir direnişin umudu da var, solmuyor, yeşertiyor. Rutkay Aziz de iyi bir bahçıvan doğrusu, yeşeren sahneler tırmanıyor giderek, perde kapanıyor. Eşber Yağmurdereli de katılıyor oyuna.

Arada bir bu tür oyunlara büyük gereksinim var bence. Belli sorgulamalara da yol açıyor, önyargıları aşıyor insan. İlginç bir rastlantı, çantamda kapalı cezaevindeki bir okurumdan gelen bir mektupla izledim bu oyunu. Akrep de bir mektup bence.

Karanlığın ötesindeki aydınlıktan yollanıyor. Emek ve yürek veren tüm sanatçıları kutluyorum. Kim daha başarılı, yargılamak zor. Tüm oyuncular eş düzeyde, tiyatronun bir bütün olduğunu güzel kanıtlıyor. İlk oyunlar sahnede gerilim yapar her zaman, tekleme, duraklama olur, oyuncu üzülür ama salon hissetmez bunu. Bu kez izleyenlerin gerilimi ağır basıyor bence. Çok kişi çağrışımlarla izliyor Akrep'i.

Perde arasında Uluç Gürkan ve Sadun Aren ile karşılaştık. Söz sevgili Bahri Savcı'ya geldi birden. Cezaevinde aynı koğuşta yattılar vaktiyle. Kimi kalp krizi, kimi mide kanaması geçirdi, ama bir yaz yağmuru türü etkiledi onları.

Tüm çabalara karşın, Sudiş Savcı'nın umut ettiğimiz sürprzi gerçekleşmedi. Bahri Hoca yaşama dönmedi, sonsuz uykusuna daldı. Bahri Hocasız bir dünya düşünmek de kolay değil doğrusu, yeri boş kalacak. Yüzyılın yarısına yaklaşan bir dostluk noktalanmıyor ama yalnızlık bastırıyor. Yaz gelince, Ören'e gidip Bahri Savcı'ya kavuşmak umudu soluyor, solmayan gerçekler de var elbet. Bilimin aydınlığı solabilir mi? Konuşarak, tartışarak güzelleşen birlikteliğin gizemi solabilir mi? Kaç kitabı, kaç yapıtı, kaç öğrencisi var geride. Çabuk gel, Ören sensiz olmuyor, diyen bir seslenişin tınısı hâlâ okşuyor kulağımı. O akşam saatlerinin, erdemini çok derinden hissettiğimiz söyleşilerin mutluluğu da solamaz

bence. Mavi günlerde vakit buldukça soluğu yanında aldım, birlikteliği uzatmak istedim. Öte yandan ayrılığın, vedalaşmanın hüznünü de duydum yüreğimde. Hüzün derinleşiyor ama bir gerçeği de belirtiyor. Kökeni sağlam bir kişi, yeşerten bir hoca, soluğu kesilse de solamaz değil mi? Kaç kuşak aydınlandı yolunda, ışığında, yeşerdi, çiçeklendi, kaç bahar oluştu ektiği tohumlarla. Onlar boyverirken Bahri Savcı solabilir mi?

Müşerref Hekimoğlu
Cumhuriyet Gazetesi
(08.11.1997)

"Akrep ve gerçek"

"Akrep"i repertuvara aldıklarında oyunun yazarının **"içeri gireceğine"** inanmıyorlardı. Kapısının er-geç çalınacağını bilen yazar ise demir parmaklıkların ardına konmadan, ilk oyununun perdelerinin açılışında Ankara Sanat Tiyatrosu'nda bulunmak istiyordu.

Ve yazar ilk oyununu göremeden (!) kendini **"karanlıkta"** buluverdi. Ankara'da ise onu karanlığa mahkûm eden siyasiler, şimdi de **"çıkarmak için"** çözüm yolları aramaya başlamışlardı bile. Siyasiler değil ama AST oyuncuları herkesin paylaştığı çaresizliği, utancı ve hüznü **"Akrep"** ile birlikte sahneye taşıdılar. Akrep'te sahnelenen ile yaşanan gerçek, ikiz kardeş gibiydiler... Onun yazdığı oyun, kendi hayatının bir kesiti belki de devamıydı ama cezaevinde ölüme giden insanlardan devraldığı hayatları da unutmamıştı:

"Yüzyıllardır bu topraklar üstünde akrebin kıskacında hayatları yarım kalan ya da eksik yaşanan o güzel insanların sevgili anısına..."

Başkent'in sanat yaşamında kilometre taşı olarak bilinen Ankara Sanat Tiyatrosu, 35'nci yılına girerken perdelerini Rutkay Aziz'in deyimiyle **"hüzne ve utanca"** açtı. Aziz oyunu sahnelemeden önce Eşber Yağmurdereli'yle tanışmıyordu. Rutkay Aziz, yazarın **"gayrete, vahşete, yalnızlığa, ölüme, korkuya, neşeye, umuda, adalete, utanca ve hakime"** dair olarak tanımladığı **"Ak-**

rep"in konusunu şöyle anlatıyor:
"Oyunda Sinop Kalesi'ni akrepler istila ediyor ve akrep korkusu giderek korkusuzluğa dönüşüyor. Çünkü kurulu düzeni işgal etmiş, öylesine çok akrep var ki, akrebin kendisi bir korku olmaktan çıkıyor. İşte Akrep'te de bu anlatılıyor. Ayrıca Eşber Yağmurdereli'nin çok soylu olan bir davranışını yansıtıyor. Bir dönem kendisini öldürmesi için sağcı güçler tarafından kiralanan bir mahkûm, üç sene sonra idam mahkûmu olarak Sinop Kalesi Cezaevi'nde Eşber'in yan hücresine düşüyor. Derken ikisinin arasında bir dostluk başlıyor. Ama sonunda bu yeni 'Dost' ölüme yolcu ediliyor."

Yağmurdereli'nin Türk Tiyatrosu'na kazandırdığı ilk oyun olma özelliğini taşıyan **"Akrep"**te idam ve ölüm temasının işlenmesine rağmen, bütün bunların içinde insana güvenen barışçıl düşünceler yer alıyor.

AST sanatçıları, bir mitingde söylediği sözler nedeniyle 10 ay hapse mahkûm edilen ve daha önceki **"düşünce suç"**larıyla birlikte toplam 23 yıl yatmak üzere cezaevine konulan Yağmurdereli'yle, oyunun ilk gecesinde seyircileri selamlamayı hayal ederken, bir gece aldıkları haber, onların prömiyer heyecanını birden hüzne boğdu. Oysa, yaşam boyunca **"akrep"**lerle yaşamaya alışmış olan Yağmurdereli bir gece kapısının çalınacağını biliyor ve bunu sanatçılara söylüyordu.

Frankfurt'ta Barış Ödülü'ne layık görülen Yaşar Kemal'in bu ödülü almasına sevinenler arasında Rutkay Aziz de vardı. Ancak Aziz, bu güzel haberin hemen ardından Yağmurdereli'nin gözaltına alındığını öğrendi. **"Bir mutluluk yaşadığımızda arkasından hemen bir mutsuzluk ve utanç geliyor. Ama biz hep böyle ikilemler yaşayarak büyüdük"** diyen

Aziz, artık bunları aşmak gerektiğini vurguluyor.

Yaşadıklarını kaleme alan Yağmurdereli, ilk oyunun galasında da bulunamadı. Ama AST'ın oyuncuları, oyunun ses bandını Yağmurdereli'ye gönderecekler. Yağmurdereli de ses bandını dinleyerek, oyununu nasıl sahnelendiğini zihninde canlandırabilecek. Hayal edeceği bir başka şey ise oyunu gala gecesinde onun için sahneye atılan karanfiller ve açılan defterde yazılanlar olacak.

"Akrep"in bir başka özelliği daha var. O da oyunda Eşber Yağmurdereli'yi halasının oğlu Lemi Bilgin'in canlandırması. Devlet Tiyatroları sanatçısı olan Bilgin AST kadrosuna **"Akrep"** için konuk oyuncu olarak katıldı. Oyunda Bilgin'in yanısıra, geçtiğimiz yıl **"İnadına Yaşamak"** adlı oyunla büyük beğeni kazanan Altan Erkekli de yer alıyor. Kemal Günüç'ün müziklerini yaptığı oyunun diğer oyuncuları Erol Demiröz, Koray Ergun, Metin Coşkun ve Hakan Akın.

Begüm Durmuşoğlu
Tiyatro Dergisi
(Kasım 1997)

İçimizdeki akrebe dair

Siyasi baskı ve maddi olanaksızlıklara rağmen 35 yıldır ayakta kalmayı başaran Ankara Sanat Tiyatrosu (AST), yeni sezona 'Akrep' adlı oyunla giriyor. Eşber Yağmurdereli'nin yazıp Rutkay Aziz'in yönettiği oyunda, Altan Erkekli başrolde yer alıyor.

Altan Erkekli, 'Akrep'i anlattı:

-Oyunda adalet sistemi eleştiriliyor. Oyunun AST için önemi nedir?

-12 Eylül 1980'in adalet sistemindeki bir hukuk hatasını anlatıyoruz. Ülkede darbeyi gerçekleştirenlerin insan onuru diye yola çıkıp Türkiye'yi onursuz bir toplum haline nasıl getirdiklerini yansıtıyoruz. Kan davasından hükümlü bir genç, cezaevinde Sağcılar tarafından Yağmurdereli'yi öldürmesi için kışkırtılır. Derken şans eseri Sinop Hapisanesi'nde Yağmurdereli ile aynı bölümde hücrede kalırken idam edilir. İdam edildikten sonra davası beraatle sonuçlanır. Günümüzde de hala böyle adli hatalar yapılıyor. İdam cezasının tartışıldığı ülkemizde böyle bir oyunu sahnelememiz çok önemli.

-Yağmurdereli oyuna "Akrep" adını vermekle yetinmiyor. Oyununu 'Hayata, Aşka ve Vahşete Dair' olarak niteliyor.

-Evet. Yağmurdereli, oyunun sahnelerini hayata, vahşete, isyana, yalnızlığı, aşka, sevince, umuda, hakime, göreve, cinayete, gerçeğe, adalete dair olarak isimlendiriyor. Siyasi

ve adli iki tutuklunun öyküsünü, arka planına 12 Eylül'ün hukuksuzluğunu ve yaşamı hiçe sayan bir adalet anlayışının eleştirisini koyarak anlatıyor. Özellikle 'Akrebe ve Gerçeğe Dair' sahnesinde, artık birlikte yaşamaya alıştıkları akrepler için " o akrepler artık bedenimize pek zarar vermiyorlar. Ama yüz yıllardır bu topraklar üzerinde hayatımıza ve onurumuza kasteden bir akrep var: O, hayatımızı, onurumuzu, bilincimizi her gün zehirliyor. İşte sorun bu" sözleriyle oyunda anlattığı toplumsal zehirlenişimizin altını çiziyoruz.

Begüm Durmuşoğlu
Radikal Gazetesi
(17.10.1997)

Yarım kalmış hayatları devralmak

Ankara Sanat Tiyatrosu 35. yılına 'Akrep' adlı oyunla giriyor. 'Akrep, Eşber Yağmurdereli'nin ilk oyunu. Aynı zamanda Türk tiyatrosunun 12 Eylül'le yüzleştiği ilk oyunlardan...

Toplumsal geçmişiyle ve bugünüyle hesaplaşmayan bir tiyatronun varlığından söz edilemez. Yüzyıllardan bugüne süzülüp gelmiş tiyatro yapıtlarından hangisine bakarsanız bakın, yazıldığı dönemde ve yansıttığı toplumda yaşanmış serüvenin 'insana dair' olan evrensel iletisini taşır. Eşber Yağmurdereli, 'Akrep'te, 'insan'ın, 'toplum' içindeki varlığının temel güvencesi olan 'demokratik hukuk devleti' anlayışını irdeliyor. Gitgide içinden çıkılmaz bir 'hukuk / hukuksuzluk karmaşası'na süreklenmekte olan Türkiye'nin, 'hukuk dışı' eylemleri 'olağan' saymaya 'alıştırıldığı' bir baskı döneminden seçtiği örnekle...

'Akrep', Eşber Yağmurdereli'nin sıradışı yaşamının dramı değil. 12 Eylül öncesinde de 12 Eylül boyunca da toplam 13.5 yıl hapis yatmış, dahası bugün de - oyunun provaları ilerlerken - yeniden demir parmaklıklar arkasına alınmış kahırlı bir insanın çektiği çileyi dramlaştıran bir çalışma da değil. Düşünce özgürlüğü savunucusu, 'görmeyen' bir aydının topluma ateşli seslenişi de değil. Doğru, 'Akrep'in dramatik çerçevesini bu olası (başka yapıtlara konu olabilecek) izleklerden süzülmüş bir dolu duyarlık belirliyor. Bu duyarlıklar olmasa, 'Akrep'in oyun olarak biçimlenmesi olanaksız belki de. Ama 'Akrep', her şeyren önce, 'hukuk dışı' uygu-

lama karşısında eli kolu bağlı kalan bir hukukçunun 'insanca' (hümanist) duyarlığının oyunu.

Hepimize bulaşan utanç

'Akrep', hukukçu yetkilerinin elinden alındığı hapislik koşullarında, 'yasallık' görünümü altında işlenen bir cinayete tanık olan bir aydının hepimiz adına yaşadığı 'utanç'ın anlatımında biçimleniyor. "Asmayalım da besleyelim mi?" mantığının 'hukukun yüceliği' ilkesini alaşağı ettiği bir ortamın hepimize bulaşmış utancının anlatımında... 'Akrep' Yağmurdereli'nin değil, toplumsal vicdanımızın dramı.

Yaşamda öyle dönüm noktaları vardır ki bireysel yaşantının ötesine geçerek insanlığın ortak bilincinin, ortak duyarlığın malı olur. Dram sanatı işte bu anları yakalar. Yazar Yağmurdereli 1982 yılı Haziranı'nda Sinop zindanında yaşadığı bir dönüm noktasını 'dram'a dönüştürmüştür.

Yazar oyunda 1. Mahkûm'dur. Hücrededir. Yalnızlığın dayanılmaz uç noktasıyla karşı karşıya kalmamak için tüm direncini seferber etmiş bir mahkûm. Direncini sürdürebilmek için 'az'ı 'çok' kılmak zorundadır. Şarkıları bile 'idareli' söyler. Eskimesinler, gelecek günlere kalabilsinler diye. Şiirleri de anıları da bir hazine gibi saklar bilincine. Elinde, gözleri görmediği için okuyamadığı bir desde mektup. Elinde bir satır büyüklüğünde kıvırarak, üstüne görmeden yazılar yazdığı kağıtlar, yalnızlıkla başetmenin aydın insanca kotarılmış bir dolu çıkar yolu... Duyduğu tek insan sesi kendisi gibi bir mahkûm olan çaycının. Gardiyanlar onunla konuşmaz.

Bir gün hücresine yemek getiren gardiyanın, elindeki aletle hücresinin iç duvarlarına şiddetli bir darbe indirdiğini duyar. Dehşet içinde sorduğu sorulara aldığı tek yanıt: 'akrep!'. Görmediği akrebin, hücresindeki olası varlığıyla yaşamak! Olayların gelişimi içinde bir kez daha yer alacak olan 'akrep' olgusu, insanı ve toplumu kuşatmış, her an her yerde olabilen, ama göremediğimiz, görmediğimiz için kendimizi savunamadığımız, zehirini damarlarımıza ne zaman akıtacağını bilememenin tedirginliğini her an yaşadığımız, sinsi, insan düşmanı, amansız, bir vurucu, yok edici 'güç'ün metaforu olarak oyunu sarıp sarmalayacak.

Sonra - uzun süredir ilk kez - bir "insan" girer 1.Mahkûm'un dünyasına. Birkaç hücre öteye tıkılan adi bir suçlu. Dramatik yoğunluk, birbirinin tam karşıtı iki insanın dört beş gün içinde yaşadığı ilişki içinde oluşur. 1. Mahkûm bilinçsel zenginliğiyle direnebilen, düşünceyi, anıları ve düşleri yalnızlığına katık etmeyi başarmış, "görmeyi" öğrenmiş, sıradışı bir aydın. 2 Mahkûm ise içgüdüleriyle yaşayan, bedensel varoluşun dışında hiçbir değere tutunmayı bilmeyen, ölüm tehlikesini hayvansı sezgileriyle karşılayan "görmeyi" öğrenmemiş sıradan biri. Ama ikisi de "insan"... Yalnızlığı geçici olarak rafa kaldıran birkaç günlük birliktelikleri onları insan olma ortak paydasında buluşturacak, ikisini eşit kılacak.. onuru sahiplenmede. Düşlerde, özlemlerde, umutlarda... Sonra geldiği gibi çıkıp gidecek 2. Mahkum. Ama geldiği günkü insan değil... Bir dönüm noktası yaşamış dönüşmüş... 1. Mahkûm ise hücresinin karanlığında, çoğunluğun gözünden saklanabilen bir cinayete (daha) tanık olmuş, çoğunluğun bilmediği ya da görmezden geldiği "yarım kalmış hayatlar"dan birini (daha) devralmış... Ama insana dair umu-

dunu da bir kez daha yeşertmiş..

Eşber Yağmurdereli'nin oyunu, melodramatik söyleşimlere, duygusal yükselişlere, klişe iletilere yüz vermeden, abartısız bir şiirselliğe dayandırılmış, dingin bir söylem oluşturuyor. Yazarın, bir oyunu etkili ve vurucu kılacak - bilinen - tekniklerden hiçbirine fazlaca yaslanmadan sahneye getirdiği süreç yalın bir tartıma oturtulmuş: Yalnızlığı dolduran tek ses yalnızlığı bölen iki ses, yalnızlıktan taşan tek ses... Bu tartım içinde, seyirciyi toplumsal vicdanıyla baş başa bırakan bir tiyatro deneyimi biçimleniyor. "Akrep" duyguların boşalma noktasına ulaştırılmadığı, düşünsel vurgusunu oyun ötesine ve tiyatro salonunun dışına taşıyan, kendine özgü bir duyarlık çizgisi oluşturmuş bir oyun.

AST'ın başarılı yorumu

Ankara Sanat Tiyatrosu, metnin içerdiği duyarlıkla bire bir örtüşen, başarılı bir yapıma imzasını atıyor. Yönetmen Rutkay Aziz, oyunun görsel ve işitsel düzene yansıyan boyutlarını biçimlendirirken, özenli bir ekonomiyle değerlendirdiği, sahne olayının temel tartımını berlirleyen bir sahne metni oluşturmuş. Hücrelerin bulunduğu bölümün boğucu sessizliğini, irkiltici bir şiddetle yırtarak açılıp kapanan demir kapıları. Hücre yalnızlığının doruk aşamalarında, Sinop Kalesi'ni yıkarcasına duvarlara çarpan Karadeniz dalgalarının, kimi zaman dost kimi zaman bungunluğu çoğaltan türküsü, Kemal Günüç'ün, oyunu baştan sona saran sahnedeki dingin söylemin "vahşete, isyana, korkuya, ölüme, cinayete, sevince, yaşama, aşka, umuda dair" boyutların çarpıcı bir sessel boyutta yorumlayan müziği. İnsan kimliklerini robotsu bir sessizliğe gömmüş gardiyanların tekdüze ayak

sesleri. Temelde sesle sessizliği çakıştıran, vurucu düzeyde işitsel sahne düzeni.

Rutkay Aziz, yarı karanlık iki hücreden ve iki oyuncudan oluşan görsel malzemeyi, yine yalın ögeler kullanarak anlamlandırıyor. Çaycının sessizce getirdiği ve dağıttığı tavşan kanı çayla dolu bardaklar, mahkûmların hücre duvarındaki çiviye asılı kara naylon torbaları, yatma ve kalkma anlarında soyunup giyinmeler, gardiyanların yemek getirişi gibi yalın ögeler hapishane ritüelinin görsel göstergelerini oluşturuyor. Aynı zamanda, hücre ortamında yaşanan zamanın başlangıcın ve sonun belirsizliğinin, kişinin içine kıstırıldığı sürecin uçsuz bucaksızlığının... Oyunun ortalarında yer alan düş sahnesinde ise hücre parmaklıklarının açılıverdiğini, zindanın bir bayram yerine döndüğünü; aşka, sevgiye ve sevince yönelen düş kahramanlarının neredeyse duvarın ötesine geçip dalgalarla kucaklaştığını duyumsuyorsunuz. Rutkay Aziz, yalnızca Yağmurdereli'nin oyunun altmetninden çıkardığı ögeleri, yalnızca bu oyunun tonuna ve dokusuna özgü bir kullanımla, özenle, dozunda bir duyarlıkla değerlendiriliyor.

Bilgin Yağmurdereli rölünde

Oyunun iki baş oyuncusu **Lemi Bilgin** (1. Mahkûm) **ve Altan Erkekli** (2. Mahkûm) işte böyle duyarlı bir sahne düzeni içinde yorumlarını kotarıyorlar. Lemi Bilgin, oyun öncesi başlamış olan ve oyun ötesine uzanan yaşantının gözleri görmeyen, aydın kahramanını, görsel ve işitsel düzeyde alabildiğine abartısız bir yorumla canlandırarak "zor"un üstesinden geliyor. Oyunun başından sonuna dek sahnede. Geçmişte oynadığı çoğu rollerde olduğu gibi, karakterle zorlanmadan bütünleşen bir

oyuncu. Yumuşak, hiçbir engele takılmayan, doğal bir yorum sunuyor. Eşber Yağmurdereli'ye fiziksel benzerliği de tiyatro için çarpıcı bir etken.

1. Mahkûm'un sonsuz zaman içinde yayılmış hücre yaşantısını geçici bir süre için değiştiren 2. Mahkûm'un serüveni ise daracık bir zaman dilimi içinde, yaşamla ölümü ayıran bıçak sırtında oluşuyor. 1. Mahkûm'un ve seyircinin bilincine gülle gibi düşen bu sıradan suçluyu, dozu abartılmış komik, melodramatik, trajik boyutlarda bir sahne kahramanına dönüştürmek işten bile değil. Altan Erkekli ise oynadığı oyun kişisini, dışında gözlemlenip, tiyatronun kurallarına göre kotarılmış bir **"kompozisyon"** malzemesi olarak değil, **"Akrep"** oyununda uzanıp toplumsal vicdanımıza ulaşan iç gerçekliğiyle kavrayıp sahneye getiriyor. Altan Erkekli, ince uzun bir yolda yıllarca adım adım, bilinçle ilerleyerek ulaştığı oyuncu kişiliğinin doruk noktasına ulaşmak üzere. Yağmurdereli'nin 2. Mahkûm'da yaratığı "zor" ama "verimli" sahne kişiliğini, belleklerde yer edecek bir yorumla sunuyor.

Çaycı Mahkûm'da **Erol Demiröz**, iki Gardiyan'da **Metin Coşkun** ve **Hakan Akın** Savcı'da **Koray Ergun,** oyunda taşıdıkları görsel ve işitsel işlevleri kusursuzca yerine getiriyorlar. Rolleri çok kısa da olsa, onlar **"Akrep"** yapımının **"olmazsa olmaz"** kişileri.

"Akrep" Ankara Sanat Tiyatrosu'nun övünçle anacağı bir yapım.

Ayşegül YÜKSEL
Cumhuriyet Gaztesi
(04.11.1997)

Gündüzleri Çankırı Cezaevi'ndeki, geceleri sahnedeki parmaklıkların ardında

Yağmurdereli turneye çıktı

El yordamıyla kağıdı buldu. Yapıştırdı kalemi kağıdın dar kenarına, rulo yapmaya başladı.

Hücrede üç yılı doluyordu neredeyse. Ne konuşacak insan vardı, ne mektuplarını yazacak, gelenleri okuyacak. İnsan sesine hasretti. Mektupların satırlarındaki sevgilere, özlemlere... Kağıda dökmek istiyordu duygularını. Ama daktilosunu vermemişlerdi.

Yine de mutlaka yazmalıydı. Kağıdı kalemin çevresine sıkıca sardı. Kalemi çıkarttı içinden. Elindeki rulo kağıdı iyice bastırdı.

Artık elinde katlaya katlaya yazabileceği satır genişliğinde katlanmış bir kağıt vardı.

Önce o an yaşadığı dehşeti döktü kağıda: "Mağara insanı değil, hücre insanı olarak yazıyı icat etmeye çalışıyor... Şu anda olabilecek en büyük felaket, duvarların üzerime yıkılması değil. Ya elindeki kalem yazmıyorsa!"

İçinde dev gibi bir kuşku da olsa, artık yazabiliyordu. Ama yinede insan sesine hasrettir. Hatta bir keresinde onu kızdırmak için hücresinin karşısına koydukları radyodan mı, teypten mi bilinmez, mevlit dinletir gardiyanlar. Eşber'in sesi güzeldir. Bu yüzden güzel sesi sever.

Hem insan sesi duyduğundan hem de güzel bir ses duyduğundan çok mutlu olur, hatta katılmaya bile çalışır mevlide. Durumundan çok hoşnut olduğunu gören gardiyanlar mevlidi kapatıp giderler.

İşte öylesine insan sesine hasret olduğu bir sırada, yan tarafındaki hücreye bir idamlık mahkum gelir. Şahabettin Ovalı kan davasından idama mahkumdur ama, başka bir davadan tutuklu olduğu için asılamayacağına inanır. Birbirlerini görmeden konuşurlar ilk gün. Eşber sevinir yanına okur yazar biri geldi diye. Artık aylardır biriken mektuplarını ona okutabilecektir.

Ertesi gün havalandırmada karşılaştıklarında Şahabettin şaşırır. Çünkü Samsun Cezaevi'nde birlikte yatmışlardır ve ülkücüler silah verip öldürmesini istemişlerdir. Eşbe'ri. Hapishaneden kaçırma ve Almanya'da bir yaşam sözü vermiştir ülkücüler Şahabettin'e. Eşber başka bir cezaevine sürüldüğü için kılpayı kurtulur. Şahabettin'in tabancasınadan çıkacak bir kurşunla ölümden.

Hücrede katiliyle cellatı arasında bir yakınlık doğar. Sonunda Şahabettin 12 Eylül'ün hukuksuzluğuyla asılır. Eşber, celladını ölüme yollarken çaresizlik içinde kıvranmaktadır, göz göre göre bir cinayete tanık olduğu için.

İşte Eşber'in "Akrep" oyunu Sinop Cezaevi'nde yanyana iki hücrede, idam mahkumu celladıyla yaşadıklarından, Şahabettin'in yemek ortağı arkadaşı olan celladının elinde son bulan yaşamından bir kesit.

Avrupa'da yoğun baskı

Akrep, Eşber, 23 yıllığına Çankırı Cezaevine gönderildiği yıllarda başladı. Ankara Sanat Tiyatrosu tarafından sergilenmeye. Eşber, Çankırı Cezaevi'nde parmaklıklar arasındaydı. Ama aynı günlerde geceleri sahnede de parmaklıklar arasında yaşıyordu Akrep oyunuyla. Tam da Avrupa Birliği'ne girecekten (!) Eşber 23 yıllığına cezaevine konulunca ortalık ayağa kalktı. Avrupa'dan, İngiltere'den hükümetler düzeyinde protestolar yağdı. Türkiye toplumu da kendi tepkisizliğinin ötesine geçmeye başladı Eşber konusunda. Cumhurbaşkanı Demirel'den, Başbakan Yılmaz'a kadar önce "başvursun affedelim". Ama Eşber bu başvurunun yolunu daha yakalanmadan kapatmıştı. Avukatlarına, noter aracılığıyla bir "irade beyanı" vermişti;

"(...)" Cezaevine girmem halinde yetkili devlet organlarınca, iş bu cezanın hafifletilmesi ya da ortadan kaldırılması konusunda gözlerimin görmemesini gerekçe gösterilerek yapacakları girişimlere herhangibi talebim ve muaffakatim yoktur. (...) Benim 23 yıllık mahkumiyetime yol açan durum bir aydın olarak ülkemdeki gelişmeler karşısında düşüncelerimi açıklamış olmamdır. (...) Cezalandırıldıktan sonra gözlerimin görmeyişini gerekçe göstererek yürütülecek işlemleri kişilik haklarıma ve insanlık onuruma yöneltilmiş ciddi bir saldırı olarak değerlendirmekteyim. Cezalandırma hakkını elinde bulunduran devletin bu cezanın toplum vicdanında yarattığı tahribatı telafi edebilmek için benim sakatlığımı bir lütfun konusu olarak değerlendirmesinin çağdaş bir toplumda kabullenmesi mümkün olmayan ağır bir insan hakkı ihlali olarak algılamaktayım."Eşber kişisel bir af yolunu kapatmıştı. Çünkü yalnızca ken-

disi için göreceli özgürlük değil, tüm düşünce suçluları için mutlak bir özgürlük istemektedir Eşber. Bu sağlanana kadar da cezaevinde yatmaya kararlıdır.
Aslında benzeri bir af olayı 1988 yılında da gündemde gelmiştir. Türkiye, Avrupa Konseyi'nin kapısına gidişlerinden birinde. Avrupa'nın gündemine gelen ve o sıralarda ilk mahkümiyetini yatmakta olan Eşber'i Turgut Özal affetmeye kalkar. Hatta bir mesaj gönderir Eşber'e, . "Gel bizim Mandelamız ol" diye. Kişisel bir affı o zaman da reddeden ve 12 Eylül yargılamalarının tümünün iptalini, bu koşullarda yargılanan herkesin yeniden yargılanmasını ister. Bu yüzden de Eşber'in Özal'a cevabı "Mandelaları devlet değil halk yaratır" olacaktır.

İşin ilginci Avrupa Konseyi'ne giderken havalanında bir süre Eşber'in af dilekçesini boşuna bekleyen Özal'ın devreye sokup Bursa Cumhuriyet Savcısı'na "Ne yapıyorsan yap, onu dilekçe vermeye ikna et" diye talimat verdirdiği kişi o dönemin Adalet Bakanı Oltan Sungurlu'dur.

Geçtiğimiz günlerde Eşber'e kişisel af diletme çabalarında devreye girip bu kez Çankırı Cumhuriyet Savcısı'na talimat veren Adalet Bakanı da yine Oltan Sungurlu. Yani Sungurlu'nun Eşber'e kişisel af diletme konusunda başarısız deyimleri var.

Bu kez de Eşber af dilemeyince Adalet Bakanlığı'nın talimatıyla cezaevinde yatmasına engel sağlık durumu saptaması yapılmak istedi. Eşber koğuşunda direndi ve muayene olmayı reddetti. Çankırı'dan gelen haberlere göre hatta "Tüm Mahkûmlara chek - up yapıyoruz" numarasıyla Eşber'in de muayenesini aradan çıkarmak istemişler. Ama bunu yer mi yılların mapuscusu Eşber!

Eşber'in affı reddettiği, başka bir yolla cezaevinden çıkartılamayacağını, zaten ne "derin devlet"in ne de "yüzeysel iktidar"ın düşünce özgürlüğüne yönelik bir değişiklikten yana olamadığı iyice ortaya çıktı.

Şimdi Eşber'in Akrebi'ni AST turneye çıkartıyor ya aslında oyunun yazarının yaşamı bir "cezaevi turnesi" gibidir.

1978'de Samsun Cezaevi, ardından Trabzon. Oradan Amasya, Adıyaman, Mardin cezaevleri. Üç yıl içinde dolaşır tümünü 1982'de gittiği Samsun Cezaevi'nden sonra gönderildiği Sinop Kalesi'ndeki üç yılının tümünü hücrede geçirir. İşte Akrep o hücrede yaşadıklarından bir kesittir. Sinop'tan sonra yeniden Samsun. Oradan Bursa E Tipi, cezası kesinleşince de Bursa Özel Tip Cezaevi. 1997 yılında devlete 22 yıl borçlu olarak bu cezaevinden tahliye olur.

Tahliyesinin üzerinden henüz bir ay geçmiştir. İHD İstanbul'da bir mitng düzenler. Eşber de ayağının, daha doğrusu cezaevinin tozuyla bir kaç dakikalık bir konuşma yapar. Hakkında Terörle Mücadele Yasası'nın 8/1 maddesinden dava açılır. Savcıya göre Eşber "bölücülük" yapmıştır. Eşber'in bu "suçuna" ilişkin tek kanıt (!) da polisin yaptığı bant çözümüdür. Avukatları, "Polis konuşmayı istedi gibi cımbızlayıp değiştirmiş, bu yüzden bant çözümünü değil yaptıkları bant kaydı gelsin delil olarak derler. Ancak bir türlü gelmez bant kayıtları. Buna karşın İstanbul DGM Eşber'i 10 aya mahkûm eder. DGM gibi Yargıtay da bant kayıtlarını dinlemiyor ama, 'gerekçe' bile yazmadan onaylıyor Eşber'in.

Eşber'in kişisel bir affı kabul etmeyeceğini anlayan ortalıkta "O zaten bölücü" diye dolaşanlar aslında. "Aman o PKK'lıdır. Fazla kurcalamayın" diye etrafa korku salmak istiyorlar. Sanıyorlar ki böyle bir korku salınca kimse Eşber'in düzmece bir davayla idama mahkûm edildiğini, sonra da kendi koydukları kuralları göre bile kanıtı tartışmalı bir davayla düşüncelerinden dolayı cezaevine girdiğini öğrenmeyecek.

Şimdi Eşber, geçen davasında kalan 22 yıllık borcunu ödüyor devlete. Arkasından da aldığı bu son hapis cezasını yatacak.

Şimdi Eşber gündüzleri Çankırı Cezaevi'nde, geceleri sahnede parmaklıkların arkasında ama, hepimizden daha özgür. Oyunun başında Çankırı Cezaevi'nde bir kasete doldurduğu, sahnede kendi sesinden yayınlanan mesajında olduğu gibi:

-Şu anda, aynı mekanda yanyana, birlikte değiliz. Bu hüzün verici bir durum ama, asla bir ayrılık değil. Çünkü biz hepimiz tarih önünde hep aynı yerde duruyoruz; bu barışın, demokrasinin ve özgürlüğün alanıdır. Biz, lutfedilecek bir demokrasiyi değil, bedelini ödediğimiz bir özgürlüğü sahiplenmek istiyoruz. Cezaevinde olsak da özgürüz, çünkü özgürlük bize yakışıyor. Biz bu topraklar üstünde yüzyıllardır bize yakışanı yaptık.Herkes için özgürlük bizim eserimiz olacaktır. Barış demokrasi ve özgürlük davasına omuz veren herkese selam olsun.

Celal Başlangıç
Radikal Gazetesi
(05.11.1997)

